

ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ
(១៩៧៥-១៩៧៩)

ឌី ទាំ ប៊ុលី

មជ្ឈមណ្ឌលវិទ្យាសាស្ត្រកម្ពុជា ២០០៧

ក្រុមយុវជននិងយុវនារី នៅក្នុងសន្និសីទមួយក្នុងខេត្តសៀមរាប ៣ថ្ងៃទី២៣ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៣
(រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ជំពូកទី១ សេចក្តីសង្ខេប

«ខ្មែរក្រហម» គឺជាឈ្មោះដែលសម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ មានព្រះរាជបន្ទូលសំដៅទៅលើក្រុមកុម្មុយនីស្តដែលប្រឆាំងនឹងព្រះអង្គនៅទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៦០ ។ ឈ្មោះដ្ឋានរបស់ក្រុមនេះគឺបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាដែលចូលកាន់កាប់ប្រទេសកម្ពុជានៅថ្ងៃទី១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ។

បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាបានបង្កើតរដ្ឋកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនៅឆ្នាំ១៩៧៦ និងគ្រប់គ្រងប្រទេសរហូតដល់ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ ។ វត្តមានរបស់បក្សត្រូវបានរក្សាជាការសម្ងាត់រហូតដល់ឆ្នាំ១៩៧៧ ហើយមិនមានអ្នកណាម្នាក់នៅក្រៅបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាដឹងថាអ្នកណាជាអ្នកដឹកនាំបក្សនោះទេ (មេដឹកនាំបក្សទាំងនោះបានហៅខ្លួនឯងថា «អង្គការបដិវត្តន៍») ។

ពីរបីថ្ងៃបន្ទាប់ពីការឡើងកាន់កាប់អំណាចនៅឆ្នាំ១៩៧៥ ខ្មែរក្រហមបានបង្ខំប្រជាជននៅទីក្រុងភ្នំពេញទាំងអស់ ប្រហែលពីរលាននាក់និងទីប្រជុំជនផ្សេងៗទៀត ឲ្យចេញទៅតំបន់ជនបទដើម្បីធ្វើការងារស្រែចម្ការ ។ ប្រជាជន រាប់ពាន់នាក់បានស្លាប់នៅក្នុងអំឡុងពេលជម្លៀសនេះ ។

ក្នុងពេលនោះដែរ ខ្មែរក្រហមបានចាប់ផ្តើមអនុវត្តកម្មវិធីកែទម្រង់របស់ខ្លួនតាមលទ្ធិម៉ៅនិងលទ្ធិម៉ាក្សលេនីនដ៏ ជ្រុលហួសហេតុ ។ ខ្មែរក្រហមចង់ប្រែក្លាយប្រទេសកម្ពុជាឲ្យទៅជាសង្គមជនបទមួយដែលមិនមានវណ្ណៈសង្គម ពោលគឺពុំ មានអ្នកមាន ពុំមានអ្នកក្រ និងគ្មានការកេងប្រវ័ញ្ចន៍ ។ ដើម្បីសម្រេចឲ្យបាននូវគោលបំណងនេះ ខ្មែរក្រហមបានលុប បំបាត់រូបិយវត្ថុ ផ្សារផ្សារ ការអប់រំ ទ្រព្យសម្បត្តិឯកជន ម៉ូតូសម្លៀកបំពាក់ស៊ិរិលីយពីបរទេស ការគោរពជំនឿសាសនា និងប្រពៃណីវប្បធម៌ខ្មែរ ។ សាលារៀន វត្តអារាម វិហារសាសនាអ៊ីស្លាម វិហារសាសនាគ្រិស្ត សាកលវិទ្យាល័យ ហាងលក់ទំនិញ និងអគាររដ្ឋាភិបាលត្រូវចិញ្ចាញ ឬក៏ប្រែក្លាយទៅជាកុក ក្រោលគោ ជំរំអប់រំកែប្រែ និងជម្រកស្រូវ ។ ក្នុងសង្គមនេះគ្មានមធ្យោបាយដឹកជញ្ជូនឯកជនឬសាធារណៈ គ្មានទ្រព្យសម្បត្តិឯកជន និងគ្មានសិល្បៈកម្សាន្តណាដែល មិនមានលក្ខណៈបដិវត្តន៍ទេ ហើយការលម្អកម្សាន្តត្រូវអន្តការហាមឃាត់យ៉ាងតឹងរ៉ឹងបំផុត ។ ប្រជាជននៅទូទាំងប្រទេស រួមទាំងថ្នាក់ដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាផង ត្រូវបានតម្រូវឲ្យស្លៀកសម្លៀកបំពាក់ពណ៌ខ្មៅ ដែលជាសម្លៀកបំពាក់ប្រពៃណី បដិវត្តន៍របស់ខ្លួន ។

នៅក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មនុស្សគ្រប់រូបត្រូវបានដក ហូតអស់នូវសិទ្ធិជាមូលដ្ឋានរបស់ខ្លួន ។ ប្រជាជនទាំងអស់មិនត្រូវបានអនុញ្ញាត ឲ្យដើរចេញក្រៅសហគមន៍របស់ខ្លួនទេ ។ ខ្មែរក្រហមមិនអនុញ្ញាតឲ្យប្រជាជន ប្រមូលផ្តុំនិងពិភាក្សាក្នុងឃ្លើយ ។ ប្រសិនបើមនុស្សបីនាក់ផ្គុំគ្នាហើយនិយាយគ្នា លេង អ្នកទាំងនោះអាចត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាជាខ្មាំងហើយអាចត្រូវ ចាប់ខ្លួនឬយកទៅសម្លាប់ចោល ។

ការសម្លាប់គឺជាគោលការណ៍គ្រឹះនៃ ដំណើរការរបស់កម្ពុជាប្រជាធិប តេយ្យ ។ ខ្មែរក្រហមមានពាក្យស្លោក មួយថា “លាក់ការណ៍ជាកត្តាជ័យ ជម្នះ ។ លាក់ការណ៍បានខ្ពស់ រស់ បានយូរ” ។

ទំនាក់ទំនងក្នុងគ្រួសារក៏ត្រូវទទួលរងការរិះគន់យ៉ាងខ្លាំងក្លាដែរ ។ ប្រជាជនគ្រប់រូបត្រូវអន្តការហាមឃាត់មិនឲ្យ សម្តែងចេញនូវការស្រលាញ់ សេចក្តីសប្បាយរីករាយ ឬសេចក្តីអាណិតអាសូរ សូម្បីតែបន្តិចបន្តួចក៏ដោយ ។ ខ្មែរក្រហម បានបង្ខំបំបញ្ជាឲ្យប្រជាជនខ្មែរគ្រប់រូបជឿ ធ្វើតាម និងគោរពអន្តការបដិវត្តន៍តែមួយគត់ ដែលខ្មែរក្រហមអះអាងថា គឺជា “ឪពុកម្តាយ” របស់ប្រជាជនគ្រប់រូប ។

ខ្មែរក្រហមបានអះអាងថា មានតែមនុស្សស្អាតស្អំប៉ុណ្ណោះ ទើបមានគុណសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការកសាងបដិវត្តន៍ ។ បន្ទាប់ពីដំណើរបានអំណាចក្នុង ខ្មែរក្រហមបានធ្វើការចាប់ខ្លួននិងសម្លាប់ចោលនូវពលទាហាន នាយទាហាន និងអ្នករដ្ឋការ របស់របបសាធារណរដ្ឋខ្មែរដឹកនាំដោយលោកសេនាប្រមុខ លន់ នល់ ដែលខ្លួនចាត់ទុកថាមិនស្អាតស្អំ អស់រាប់ពាន់នាក់ ។ ក្នុងរយៈកាលជាងបីឆ្នាំបន្ទាប់មកទៀត ក្រុមខ្មែរក្រហមបានធ្វើការកាប់សម្លាប់បញ្ញវន្ត អ្នករស់នៅទីក្រុង ជនជាតិភាគតិច ដូចជាចាម វៀតណាម និងចិនអស់រាប់សែននាក់ ។ ខ្មែរក្រហមក៏បានសម្លាប់យោធានិងសមាជិកបក្សរបស់ខ្លួនអស់ ជាច្រើននាក់ដែរដោយចោទថាជនក្សត្រជាតិនិងក្សត្របដិវត្តន៍ ។

នៅក្នុងគម្រោងឆ្នាំ១៩៧៦ នៃផែនការប្តូរនូវរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ប្រជាជនកម្ពុជានៅទូទាំងប្រទេស ត្រូវបានដាក់កម្រិតឲ្យធ្វើការបង្កើនផលឲ្យបានបីភោគក្នុងមួយហិកតា ។ នេះមានន័យថា ប្រជាជនត្រូវធ្វើការដាំដុះនិង ច្រូតកាត់ស្រូវដប់ពីរខែក្នុងមួយឆ្នាំ ។ នៅតាមតំបន់ភាគច្រើន ខ្មែរក្រហមបានបង្ខំឲ្យប្រជាជនធ្វើការលើសពីដប់ពីរម៉ោង

ក្នុងមួយថ្ងៃ ដោយមិនមានពេលសម្រាកនិងម្ហូបអាហារគ្រប់គ្រាន់ ។

រហូតមកដល់ចុងឆ្នាំ១៩៧៧ ការប៉ះទង្គិចជាមួយប្រទេសវៀតណាមបានដុះឡើង ។ ប្រជាជនរាប់ម៉ឺននាក់ត្រូវ
អង្គការបញ្ជូនទៅសមរម្យហើយត្រូវស្លាប់រាប់ពាន់នាក់ ។

នៅខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៨ កងទ័ពវៀតណាមនិងកងកម្លាំងរបស់រណសិរ្សសាមគ្គីសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជា បានធ្វើការ
វាយសម្រុកចូលប្រទេសកម្ពុជា ហើយដណ្តើមកាន់កាប់បានទីក្រុងភ្នំពេញនៅថ្ងៃទី៧ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ ។

នៅពេលនោះ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមបានភៀសខ្លួនទៅភាគខាងលិចប្រទេស ហើយបានរៀបចំបង្កើតកងកម្លាំង
របស់ខ្លួនឡើងវិញនៅក្នុងទឹកដីថៃ ដោយមានជំនួយពីប្រទេសចិននិងថៃ។ មហាសន្និបាតអង្គការសហប្រជាជាតិ
បានបោះឆ្នោតផ្តល់អាសនៈនៅអង្គការសហប្រជាជាតិ ឲ្យទៅក្រុមអ្នកតស៊ូប្រឆាំងនឹងកុម្មុយនីស្ត ដែលមានខ្មែរក្រហម
នៅក្នុងនោះដែរ ។ ពីឆ្នាំ១៩៧៧ដល់ឆ្នាំ១៩៩០ អង្គការសហប្រជាជាតិបានទទួលស្គាល់រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ
ថាជាតំណាងស្របច្បាប់តែមួយគត់របស់កម្ពុជា ។

នៅឆ្នាំ១៩៨២ ខ្មែរក្រហមបានចងសម្ព័ន្ធភាពជាមួយសម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ និងមេដឹកនាំមិនមែនកុម្មុយនីស្ត
ស៊ីន សាន ដើម្បីបង្កើតរដ្ឋាភិបាលចម្រុះត្រីភាគី ។ នៅភ្នំពេញឯណោះវិញ វៀតណាមបានជួយបង្កើតរដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយ
គឺ“សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា” ដែលដឹកនាំដោយសមមិត្ត ហេង សារិន ។

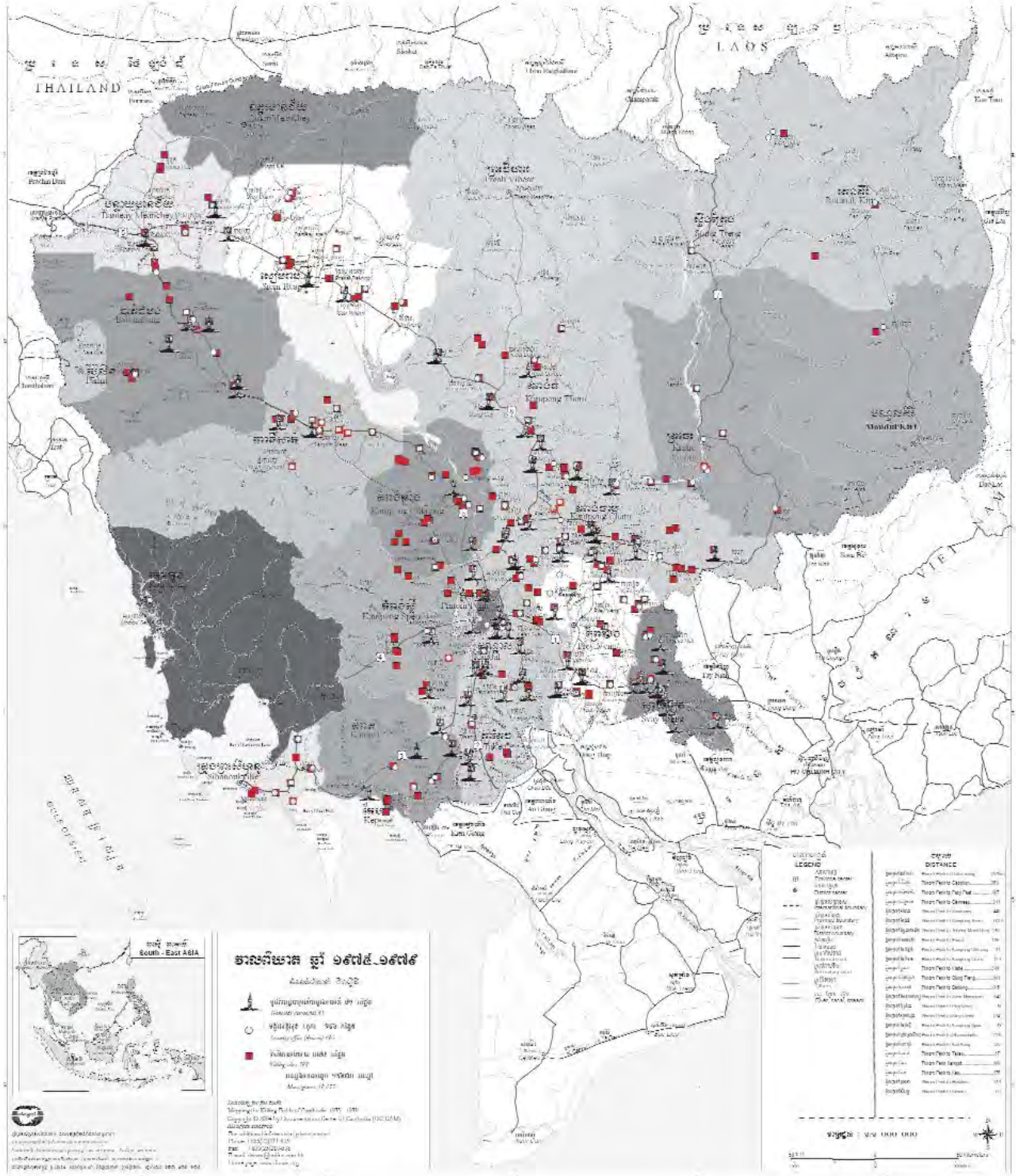
ក្បួនអមដំណើរមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមនៅក្នុងតំបន់រំដោះក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣ (រូបថតឯកសាររដ្ឋប្បវេណីឯកសារកម្ពុជា)

ខ្មែរក្រហមបានបន្តនិរន្តរភាពរបស់ខ្លួនរហូតដល់ឆ្នាំ១៩៧៧ គឺនៅពេលដែលមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមទាំងអស់ចុះចូល
ជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ឬត្រូវចាប់ខ្លួន ឬទទួលមរណភាព ។ ប៉ុន្តែរបបខ្មែរក្រហមបានបន្តរាល់ទុក្ខវេទនាព្រះស្រី
ក្នុងសង្គមជាតិរហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។ នៅក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យប្រជាជនខ្មែរប្រមាណពីរលាននាក់បានស្លាប់
ដោយសារជំងឺ ដែលបណ្តាលមកពីការខ្វះខាតថ្នាំសង្កូវនិងសេវាសុខាភិបាល ការអត់អាហារ ការសម្លាប់ ឬការធ្វើពលកម្ម
ហួសកម្លាំង ។ អ្នកដែលធ្លាប់រស់នៅក្នុងកាត់របបនេះបានទទួលរងនូវការប៉ះទង្គិចខាងផ្លូវចិត្តយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរ ដោយសារតែ
បទពិសោធន៍ដែលខ្លួនបានជួបប្រទះ ។

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា

វាលពិឃាតនៅកម្ពុជា: មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាដែលប្រើប្រាស់ខុបករណ៍កំណត់ទីតាំងភូមិសាស្ត្រក្នុងការស្វែងរកនិងត្រួតពិនិត្យផែនទីរណ្តៅសាកសពរួមជាមួយនិងការចុះទៅស្រាវជ្រាវដែលទឹកនៃន្ទ បានធ្វើការកំណត់រណ្តៅសាកសពនៅទូទាំងប្រទេស ។ រហូតមកដល់ពេលនោះមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបានរកឃើញវាលពិឃាតចំនួន៣៨៨កន្លែង ដែលរួមមាន១៩៧៧៣ពារណ្តៅ (រណ្តៅមួយចំនួនមានសាកសព៤នាក់ឬច្រើនជាងនេះ ហើយមួយចំនួនផ្សេងទៀតមានសាកសពរហូតដល់ទៅជាងមួយពាន់នាក់) ។ ជាងនេះទៅទៀត មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបានរកឃើញទីតាំងកុកបំប្លែង១៩៦ និងទីតាំងបូជនីយដ្ឋានដែលសាងសង់ឡើងក្រោយរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យចំនួន៨១ ។

មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមជិះក្នុងរថភ្លើង (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ជំពូកទី២

តើខ្មែរក្រហមជានរកណា? តើខ្មែរក្រហមឆ្លៀតកាន់អំណាចដោយរបៀបណា?

១. ចលនាកុម្មុយនិស្តដំបូងបំផុត

ចលនាកុម្មុយនិស្តនៅកម្ពុជាកើតចេញពីចលនាគស្មីប្រឆាំងនឹងអាណានិគមបារាំង ក្នុងអំឡុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ ១៩៤០ ។ នៅខែមេសា ឆ្នាំ១៩៥០ គឺក្នុងអំឡុងពេលនៃសង្គ្រាមឥណ្ឌូចិនលើកទីមួយ^២ គណៈប្រតិភូបំណុំនីតិវិធីនាក់ បានមកជួបជុំគ្នានៅខេត្តកំពត ហើយបានបង្កើតរណសិរ្សឯកភាពភ័ស្តុតាង (ខ្មែរឥស្សរ) ដែលដឹកនាំដោយក្រុមកុម្មុយនិស្ត ។ ក្រុមនេះសហការជាមួយវៀតណាមដើម្បីធ្វើការគស្មីប្រឆាំងនឹងអាណានិគមបារាំង ។

រណសិរ្សនេះដឹកនាំដោយ សឹង ឌីកមិញ (អាចារ្យមៀន) ដែលជាអាចារ្យនៅវត្តខ្ពណ្ណាលោម ។ បាន សម័យ មាននាទីជាអនុប្រធានរណសិរ្ស និង ស៊ីវ ហេង ជាលេខាធិការ ។ សមាជិករណសិរ្សស្ទើរតែទាំងអស់គឺជាជនជាតិខ្មែរដែល ចេះនិយាយភាសារៀតណាម ។ សមាជិកមួយចំនួនរបស់រណសិរ្សបានក្លាយជាសមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្តឥណ្ឌូចិន បង្កើត ឡើងនៅរៀតណាម^៣ ។ សមាជិកថ្មីនៃរណសិរ្សភាគ ច្រើនជាកសិករដែលត្រូវបានអូសទាញដើម្បីបុព្វហេតុ បដិវត្តន៍ ។ សមាជិកផ្សេងៗទៀតជាក្រុមនិស្សិតអ្នក ជាតិនិយមដែលបានក្លាយទៅជាជនកុម្មុយនីស្តក្នុងពេល ស្នាក់អាស្រ័យរៀនសូត្រនៅបរទេស ។

និស្សិតមួយចំនួនក្នុងចំណោមនិស្សិតទាំងនេះ ក្រោយមកបានក្លាយទៅជាមេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្ត កម្ពុជា ។ អ្នកទាំងនេះរួមមាន សាឡុត ស (ប៉ុល ពត), សុន សេន, ខៀវ សំផន, និង អៀង សារី ។ ជន ទាំងនេះយល់ឃើញថា កសិករនិងប្រជាជនក្រីក្រនៅ ទូទាំងពិភពលោកត្រូវបានប្រែក្លាយទៅជាទាសករនិង ត្រូវជិះជាន់សង្កត់សង្កិនដោយពួកមូលធននិយមនិង ពួកសក្តិភូមិនិយម ហើយថាបដិវត្តន៍តាមបែបម៉ាក្ស លេនីន គឺជាដុំរតែមួយគត់ដែលកម្ពុជាអាចទទួលបាន នូវឯករាជភាពនិងភាពស្មើគ្នានៅក្នុងសង្គម ។

២. ការបង្កើតបក្សប្រជាជនបដិវត្តន៍ខ្មែរ

នៅឆ្នាំ១៩៥១ នៅពេលការវាយប្រយុទ្ធ ប្រឆាំងនឹងបារាំងកាន់តែមានសភាពខ្លាំងក្លាឡើងនៅ ក្នុងទម្រង់បដិវត្តន៍ ជនកុម្មុយនីស្តរៀតណាមបានដួង ផ្អែមឲ្យមានការបង្កើតឡើងនូវបក្សប្រជាជនបដិវត្តន៍ ខ្មែរ ។ សមាជិករបស់គណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមបក្ស សម្ងាត់នេះ រួមមាន :

- សឹង ឌីកមិញ កាន់តំណែងកំពូល
- ស៊ីវ ហេង ទទួលបន្ទុកកិច្ចការកងទ័ព
- ទូ សាមុត (ត្រូវបានស្គាល់ថាជាអាចារ្យ សុខ មកពីកម្ពុជាក្រោម) ទទួលបន្ទុកអប់រំមនោគមវិជ្ជា
- បាន សម័យ ទទួលបន្ទុកផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច

**ប៉ុល ពត
(ឈ្មោះដើម សាឡុត ស)**

ប៉ុល ពត កើតឆ្នាំ១៩២៥ ត្រូវនឹងឆ្នាំឆ្លូវនៅខេត្តកំពង់ធំ ។ ទីពុករបស់ ប៉ុល ពត គឺជាម្ចាស់ដីស្តុកស្តម្ភម្នាក់ ។ ប៉ុល ពត បានទៅរស់នៅជាមួយបងប្រុសដែលជាមន្ត្រីធ្វើការនៅក្នុង ព្រះបរមរាជវាំងនៅពេលអាយុបានប្រាំមួយឆ្នាំ ។ នៅភ្នំពេញ ប៉ុល ពត បានសិក្សារៀនសូត្រនៅតាមសាលាបារាំងជាច្រើន ហើយបានបួសជាលោកនេះ ។

នៅឆ្នាំ១៩៤៧ ប៉ុល ពត បានទទួលអាហារូបករណ៍នៅ សិក្សានៅប្រទេសបារាំង ប៉ុន្តែមិនបានទទួលសញ្ញាបត្រទេ ។ ក្នុងអំឡុងពេលស្នាក់នៅរៀនសូត្រនៅក្រុងប៉ារីស ប៉ុល ពត បានក្លាយទៅជាសមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្តបារាំង ហើយបាន ចំណាយពេលយ៉ាងច្រើនទៅលើសកម្មភាពនយោបាយ ។ នៅ ពេល ប៉ុល ពត ត្រឡប់មកប្រទេសកម្ពុជាវិញនៅឆ្នាំ១៩៥៣ ប៉ុល ពត បានបង្រៀនប្រវត្តិវិទ្យានិងភូមិវិទ្យានៅសាលាឯកជន ហើយបានចូលរួមជាមួយចលនាកុម្មុយនីស្តខុសច្បាប់មួយ ។ ប៉ុល ពត រៀបការជាមួយ ខៀវ ប៊ុណ្ណារី នៅឆ្នាំ១៩៥៦ ។ នៅឆ្នាំ ១៩៦០ ប៉ុល ពត មានឋានៈទីបីនៅក្នុងបក្សពលករ កម្ពុជា ។ ប៉ុល ពត ត្រូវបានចាត់តាំងជាអនុលេខាបក្សទីពីរ ក្នុងឆ្នាំ១៩៦១ និងជាលេខាបក្សក្នុងឆ្នាំ១៩៦៣ ។ ក្រោយ មក ប៉ុល ពត បានដឹកនាំកងទ័ពខ្មែរក្រហមធ្វើសង្គ្រាមប្រឆាំង នឹងរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែររបស់លោកសេនាប្រមុខ លន់ លន់ ។

ប៉ុល ពត បានក្លាយជានាយករដ្ឋមន្ត្រីរបស់កម្ពុជាប្រជាធិប តេយ្យក្នុងឆ្នាំ១៩៧៦ ហើយបានលាលែងពីតំណែងនេះនៅឆ្នាំ ១៩៧៩ ប៉ុន្តែបានបន្តស្ថិតនៅជាមេដឹកនាំដ៏មានឥទ្ធិពលរបស់ ខ្មែរក្រហមដែល ។ ប៉ុល ពត រស់នៅនិរទេសខ្លួនភាគច្រើន នៅលើទឹកដីថៃ រហូតដល់ថ្ងៃទទួលមរណភាពគឺនៅថ្ងៃទី១៥ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៨ ។ សាកសពរបស់ ប៉ុល ពត ត្រូវបាន បូជានៅថ្ងៃទី១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៨ ។

នៅពេលដែលសង្គ្រាមឥណ្ឌូចិនលើកទីមួយត្រូវបញ្ចប់នៅឆ្នាំ១៩៥៤ កងទ័ពរបស់បារាំងបានដកចេញពីឥណ្ឌូចិន ហើយកងកម្លាំងរបស់វៀតមិញ ក៏ដកចេញពីកម្ពុជាដែរ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏សមាជិកកងទ័ពវៀតណាមមួយចំនួន បន្តស្នាក់នៅកម្ពុជាតទៅទៀត ។ ដោយមានការប្រារព្ធសុវត្ថិភាពបដិវត្តន៍នៅពេលដែលប្រព័ន្ធនយោបាយមានការផ្លាស់ប្តូរ ស៊ីវិល ហេង ចាន់ សម័យ កម្មាភិបាល និងសកម្មជនបក្សប្រជាជនបដិវត្តន៍ខ្មែរជាងមួយពាន់នាក់ទៀតបានភៀសខ្លួនទៅ វៀតណាមខាងជើង ដែលនៅទីនោះ អ្នកទាំងនេះបានចូលរួមជាមួយ សីង ឌីកមិញ និងសកម្មជនដទៃទៀតដែលភៀស ខ្លួនទៅដល់ទីនោះមុនបន្តិច ។

មិនយូរប៉ុន្មាន ស៊ីវិល ហេង បានរើលក្រឡបមកកម្ពុជាវិញ អមដំណើរដោយ នួន ជា (សមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្ត ឥណ្ឌូចិន ដែលបានទៅហ្វឹកហ្វឺននៅប្រទេសថៃនិងវៀតណាម) និងកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់ផ្សេងទៀត ។ ដោយសារមេបក្ស សីង ឌីកមិញ ស្នាក់នៅនិរទេសខ្លួនឯទីក្រុងហាណូយ បក្សប្រជាជន បដិវត្តន៍ខ្មែរត្រូវបានដឹកនាំដោយគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិម

យោធាខ្មែរក្រហមកំពុងដឹកទឹកដូង (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរទ្រឹក្សកម្ពុជាប្រល័យពូជសាសន៍ទួលស្វែង)

បណ្តោះអាសន្នមួយ ដែលមាន ស៊ីវិល ហេង ជាលេខា និង ទូ សាមុត ជា អនុលេខា ។ នួន ជា មានឋានៈលំដាប់ទីបី ។ សោ ភីម (ដែល ជាលេខកូមិភាកបូព៌ាក្នុងរយៈកាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ) ជាសមាជិកលំដាប់ទីបួន ។ ការគ្រប់គ្រងទូទៅ នៅក្នុងបក្សស្ថិតក្នុងដៃកម្មាភិបាលវៀតណាម ដំ វ៉ាន់បា ដែលធ្លាប់រស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ហើយដែលបានអះអាងថា

**នួន ថា
(ឈ្មោះដើម រុចឡឹក ឡានឌី)**

នួន ជា កើតឆ្នាំ១៩២៦ នៅខេត្តបាត់ដំបង ។ នៅឆ្នាំ១៩៤២ នួន ជា បានទៅបន្តថ្នាក់មធ្យមសិក្សា កម្រិត២នៅទីក្រុងបាត់ដំបងដោយរស់នៅក្នុងបណ្ណាល័យ ចាម៉ាបូពិត ។ នៅឆ្នាំ១៩៤៤ នួន ជា សិក្សាផ្នែក ច្បាប់នៅសកលវិទ្យាល័យធម្មសាត ដែលនៅទីនោះ នួន ជា បានចូលជាសមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្តថៃ ។

នួន ជា រិលត្រឡប់មកប្រទេសកម្ពុជានៅឆ្នាំ ១៩៥០ ហើយបានចូលរួមសមាជិកភាពរបស់ខ្លួនមក ជាសមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្តឥណ្ឌូចិន ។ នួន ជា បានចូលសិក្សាភ្នំហ្វឹកហ្វឺននៅទីក្រុងហាណូយ ក្នុង ឆ្នាំ១៩៥៤ ហើយបានរិលត្រឡប់មកកម្ពុជាវិញ នៅឆ្នាំ១៩៥៥ ។ នួន ជា ត្រូវបានជ្រើសរើសជា អនុលេខាបក្សពលករកម្ពុជានៅឆ្នាំ១៩៦០ ។

ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ នួន ជា ត្រូវ បានជ្រើសតាំងជាប្រធានសភាតំណាងប្រជាជន កម្ពុជា ។ នួន ជា ក៏មានគំណែងជាអនុលេខាគណៈ កម្មាធិការមជ្ឈិម និងគណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍បក្ស ផងដែរ ។ នួន ជា ដើរតួនាទីសំខាន់ក្នុងបញ្ហាសន្តិសុខ ហើយក្នុងនាមជាកម្មាភិបាលជាខ្ពស់លំដាប់ទីពីរ

នួន ជា ទទួលខុសត្រូវក្នុងការអនុវត្តគោលនយោបាយ ឈោរឈៅជាច្រើន ដែលបានអនុវត្តអនុវត្តដោយ គណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍បក្ស ។

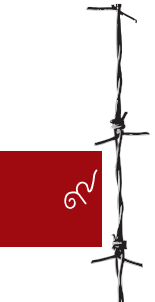
នួន ជា បាននិរទេសខ្លួនទៅព្រំដែនខ្មែរ-ថៃ នៅឆ្នាំ១៩៧៧ ។ នួន ជា ជាមួយ ខៀវ សំផន បាន ចុះចូលជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបន្ទាប់ពីមរណ ភាពរបស់ ប៉ុល ពត នៅឆ្នាំ១៩៧៨ ។

វៀតណាមក្នុងបន្តគ្រប់គ្រងលើចលនកម្មយុទ្ធសាស្ត្រនៅកម្ពុជាតទៅ ទៀត ។

ទូ សាមុត ទទួលខុសត្រូវលើសកម្មភាពការងាររបស់បក្ស នៅទីក្រុងដោយមានជំនួយពី នួន ជា និង សាឡុតស (ក្រោយ មកត្រូវបានស្គាល់ថា ប៉ុល ពត) ដែលទើបតែត្រឡប់មកពីសិក្សា នៅប្រទេសបារាំង ។ ក្រុមកុម្មុយនីស្តនៅភ្នំពេញបានប្រើប្រាស់ ប៉ុល ពត ជាអ្នកទាក់ទងក្នុងការបង្កើតគណបក្សស្របច្បាប់មួយ ហៅ **“បក្សប្រជាជន”** ។ គណបក្សនេះបានចូលរួមប្រកួតប្រជែង ក្នុងការបោះឆ្នោតជាតិឆ្នាំ១៩៥៥ ស្របតាមសេចក្តីសម្រេចនៃ កិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងហ្សឺណែវ ។ គណបក្សនេះដឹកនាំដោយ កែ មាស ដែលជាមនុស្សស្ថិតនៅក្រោមការបង្កប់បញ្ជារបស់ ទូ សាមុត ។

ប៉ុល ពត បានជួយបង្កើតលក្ខន្តិកៈនិងកម្មវិធីនយោបាយ របស់បក្ស ។ ប៉ុល ពត ក៏បានធ្វើទំនាក់ទំនងជាមួយគណបក្ស ប្រជាធិបតេយ្យ ដែលនឹងចូលរួមប្រកួតប្រជែងជាមួយគណបក្ស សន្តិមរាស្ត្រនិយមទើបបង្កើតថ្មីរបស់សម្តេច ព្រះនរោត្តម សីហនុ ក្នុងការបោះឆ្នោតឆ្នាំ១៩៥៥ដែរ ។ ប៉ុល ពត ជឿជាក់ថាគណបក្ស ប្រជាធិបតេយ្យដែលមាននិន្នាការប្រឆាំងនឹងពួកសក្តិភូមិ និងពួក មូលធននិយមនោះនឹងឈ្នះនៅក្នុងការបោះឆ្នោតនេះ ហើយនឹង ដួលរលំឥទ្ធិពលនយោបាយខ្លះមកឲ្យក្រុមកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ។

ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ប៉ុល ពត បានធ្វើការព្យាករណ៍ ខុសទាំងស្រុង ។ គណបក្សសន្តិមរាស្ត្រនិយមបានឈ្នះកៅអី ទាំងអស់នៅក្នុងរដ្ឋសភាជាតិ ចំណែកបក្សប្រជាជនទទួលសំឡេង ឆ្នោតតែបីភាគរយប៉ុណ្ណោះ ។ ភ្លាមៗនោះ ស៊ីវិល ហេង ជឿជាក់ថា បុព្វហេតុរបស់ក្រុមកុម្មុយនីស្តនៅកម្ពុជាស្ថិតក្នុងភាពអស់សង្ឃឹម ព្រោះថាប្រជាជនស្ទើរតែទាំងអស់បានគាំទ្រកម្មវិធីនយោបាយ របស់ សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ ជាតំណាងដ៏បរិសុទ្ធ ។ ជាង នេះទៅទៀត ចលនាខ្មែរឥស្សរៈមួយចំនួនបានបោះបង់ចោលការ តស៊ូរបស់ខ្លួន ហើយចុះចូលជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលរបស់សម្តេច

ព្រះនរោត្តម សីហនុ ។ នៅឆ្នាំ១៩៥៦ ស៊ីវិ ហេង បានធ្វើការទាក់ទងជាសម្ងាត់ជាមួយខ្ពុតមសេនីយ៍ លន់ នល់ ដែលជាអគ្គបញ្ជាការកងទ័ពរបស់ សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ ហើយដែលបានផ្តល់ជូន ស៊ីវិ ហេង នូវការធានាសន្តិសុខសុវត្ថិភាពផ្ទាល់ខ្លួន ។ នៅឆ្នាំ១៩៥៧ ស៊ីវិ ហេង បានចុះចូលជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលសន្តិមរាស្ត្រនិយមរបស់ សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ ដែលធ្វើឲ្យអាជ្ញាធររដ្ឋាភិបាលមានលទ្ធភាពចង្អុលនិងចាប់ខ្លួនកម្មាភិបាលបក្សក្រហមលាក់ខ្លួនច្បាប់ជាច្រើនរូប ។ យោងតាមសម្តីរបស់ ប៉ុល ពត ពីឆ្នាំ១៩៥៥ដល់ឆ្នាំ១៩៥៧ សមាជិកបក្សប្រជាជនបដិវត្តន៍ខ្មែរប្រហែល៧០០ នាក់ ភាគរយត្រូវបានចាប់ខ្លួន និងសម្លាប់ ។ រហូតមកដល់ដើមឆ្នាំ១៩៦០ មានតែកម្មាភិបាលបក្សប្រហែល៨០០ នាក់ និងសាខាបក្សពីរនៅជនបទប៉ុណ្ណោះ ដែលនៅមានសកម្មភាពនិងដំណើរការពេញលេញ ។ សាខាទាំងពីរនោះរួមមាន :

- ភូមិភាគបូព៌មានមូលដ្ឋាននៅខេត្តកំពង់ចាម (ដឹកនាំដោយ សោ ភឹម) និង
- ភូមិភាគនិរតីមានមូលដ្ឋាននៅខេត្តតាកែវ (ដឹកនាំដោយ ឈិត ជឿន ហៅ តាម៉ុក) ។

ទូ សាមុត, ប៉ុល ពត, និង នួន ជា បានបន្តដឹកនាំសកម្មភាពបក្សនៅទីក្រុងភ្នំពេញ ដោយមានជំនួយពី អៀង សារី និង សុន សេន ជាបញ្ជីនៃព័រនាក់ផ្សេងទៀតដែលបានទៅសិក្សានៅប្រទេសបារាំង ។

៣. បក្សពលករកម្ពុជា

មហាសន្និបាតរបស់បក្សប្រជាជនបដិវត្តន៍ខ្មែរបានប្រារព្ធធ្វើឡើងជាសម្ងាត់ នៅក្នុងស្ថានីយរថភ្លើងនាទីក្រុងភ្នំពេញ ពីថ្ងៃទី២៨ដល់ថ្ងៃទី៣០ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៦០ ។ មហាសន្និបាតនេះត្រូវបានចូលរួមដោយសមាជិកប្រាំពីររូបពីសាខាបក្ស

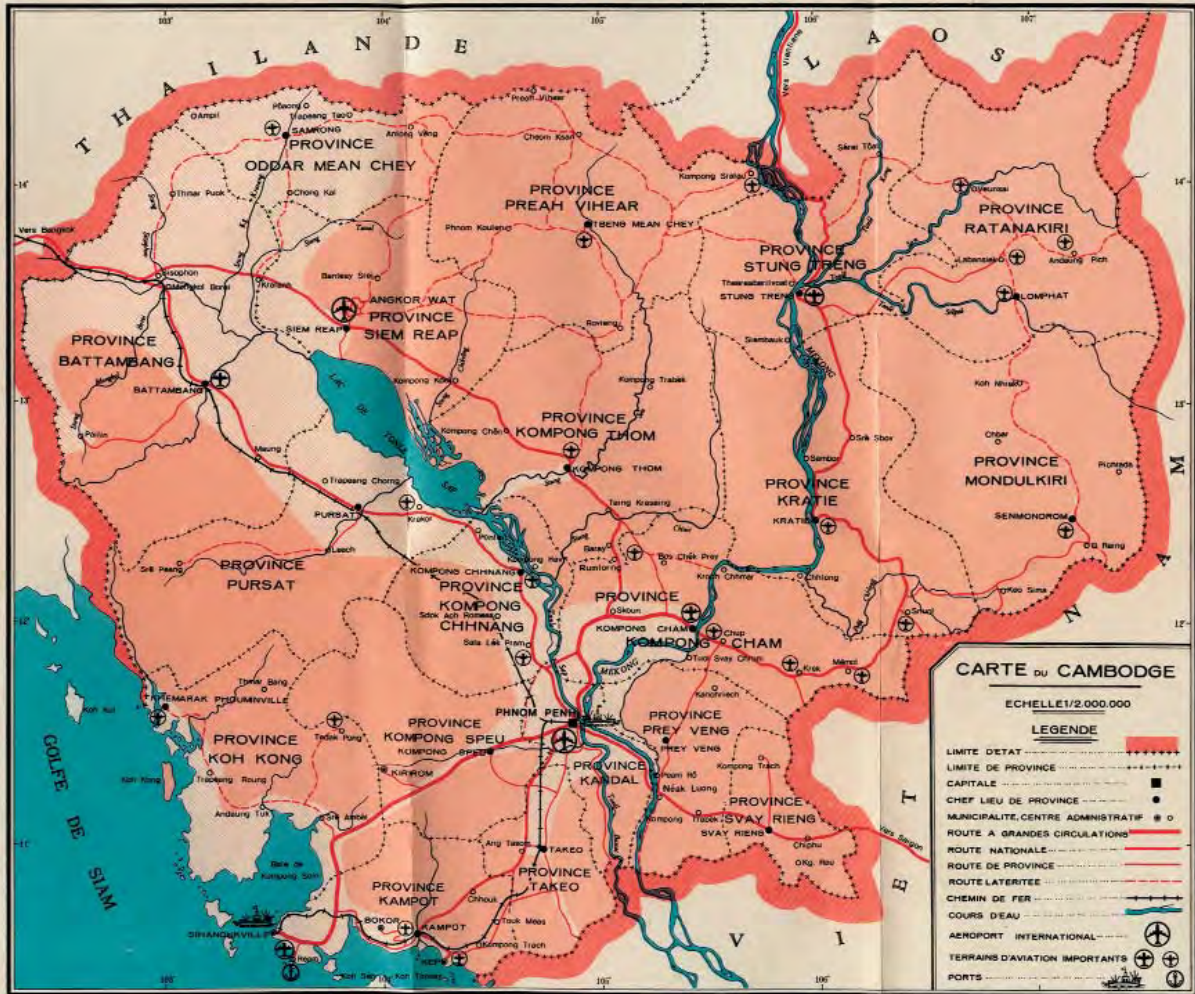

មហាសន្និបាតបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា (រូបថតឯកសាររដ្ឋប្បវេណីឯកសារកម្ពុជា)

កម្ពុជា CAMBODIA

SITUATION ON MAY 1972 OF THE LIBERATION OF CAMBODIA
BY THE CAMBODIA NATIONAL LIBERATION PEOPLE'S ARMED FORCES

Completely liberated areas   Partly liberated and guerilla areas

Diffused by the ROYAL GOVERNMENT OF NATIONAL UNION OF CAMBODIA

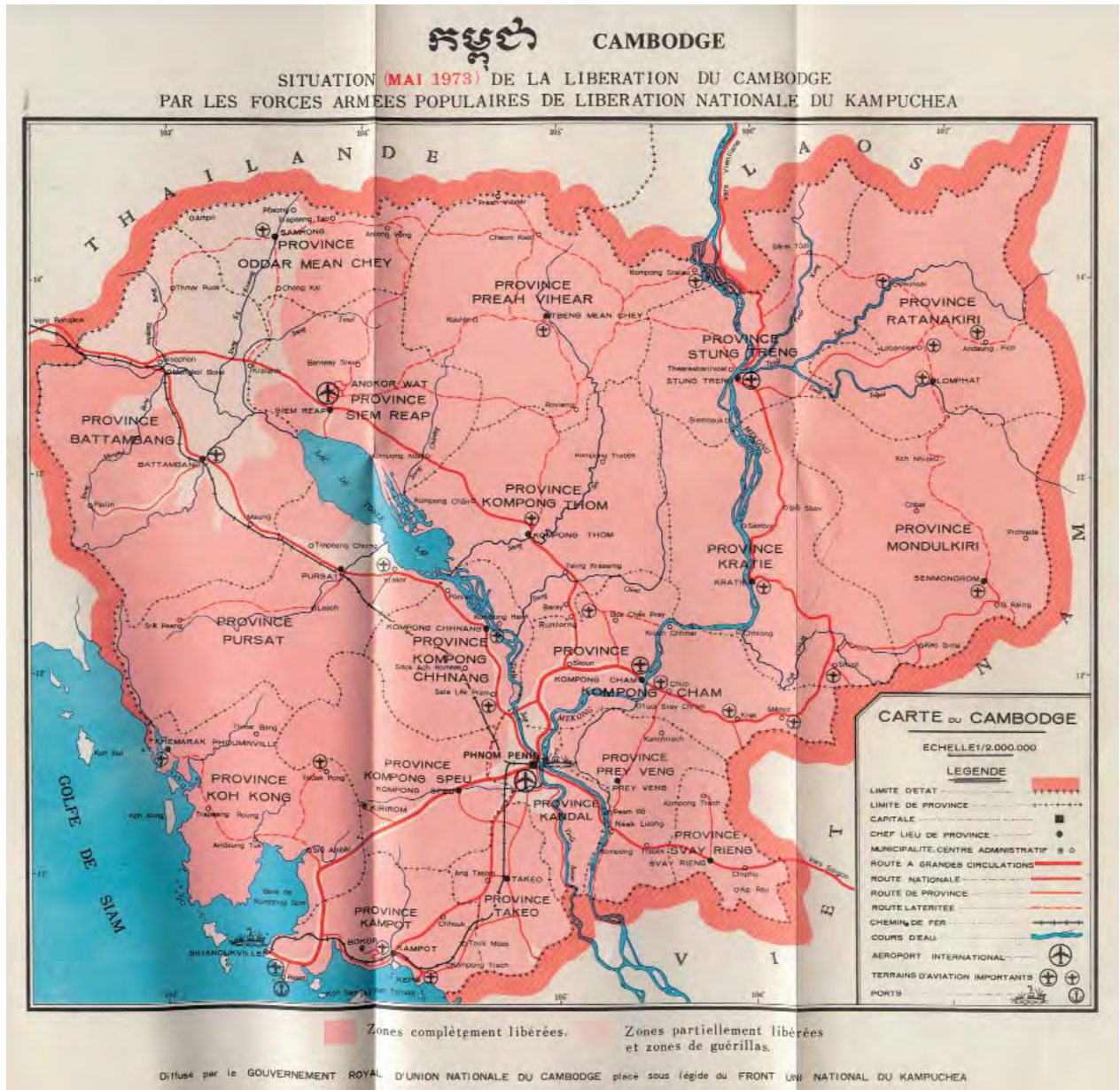
តំបន់ដោះរស់ខ្មែរក្រហមក្នុងខែសីហាឆ្នាំ១៩៧២ ។ តំបន់ដែលមានផ្ទៃពណ៌ផ្កាឈូកចាស់បង្ហាញពីតំបន់ដែលកាន់កាប់ដោយខ្មែរក្រហម ហើយតំបន់ដែលមានផ្ទៃពណ៌ផ្កាឈូកស្រាលបង្ហាញពីតំបន់គ្រប់គ្រងដោយរដ្ឋាភិបាលនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ (មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

នៅទីក្រុងនិងដប់បួនរូបពីសាខាបក្សនៅជនបទ ។ មហាសន្និបាតបានសម្រេចរៀបចំបក្សសាជាថ្មី បង្កើតមាគីនយោបាយថ្មី និងប្តូរឈ្មោះបក្សទៅជាបក្សពលករកម្ពុជា ។ ទូ សាមុត បានទទួលតំណែងជាលេខាបក្ស ហើយ នួន ជា ជាអនុលេខា ។ នៅពេលនោះ ប៉ុល ពត មានឋានៈលំដាប់ទីបីក្នុងបក្សហើយទទួលតំណែងជាអនុលេខាទីពីរនៅឆ្នាំ១៩៦១ ។

បន្ទាប់ពី ទូ សាមុត បានបាត់ខ្លួននៅឆ្នាំ១៩៦២ មហាសន្និបាតបក្សជាបន្ទាន់មួយត្រូវបានប្រារព្ធធ្វើឡើង នៅខែកុម្ភៈឆ្នាំ១៩៦៣ ។ មហាសន្និបាតបានជ្រើសតាំង ប៉ុល ពត ជាលេខាបក្ស ។ នួន ជា ដែលមានតំណែងខ្ពស់ ជាង ប៉ុល ពត នៅក្នុងបក្សមិនត្រូវបានជ្រើសរើសទេ ដោយហេតុថា នួន ជា មានជាប់សាច់ញាតិជាមួយជនក្សតបក្ស ស៊ីវិល ហេង ។ ម្យ៉ាងទៀត នួន ជា គឺជាជនកុម្មុយនិស្តស្មោះត្រង់ម្នាក់ ដែលចង់ឲ្យបក្សពលករកម្ពុជាកាន់តែរឹងមាំឡើង

តំបន់រំដោះរបស់ខ្មែរក្រហមក្នុងខែសីហាឆ្នាំ១៩៧៣ ។ តំបន់ដែលមានផ្ទៃពណ៌ផ្កាឈូកចាស់បង្ហាញពីតំបន់ដែលកាន់កាប់ដោយខ្មែរក្រហម ហើយតំបន់ ដែលមានផ្ទៃពណ៌ផ្កាឈូកស្រាលបង្ហាញពីតំបន់គ្រប់គ្រងដោយរដ្ឋាភិបាលនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ (មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ដូច្នេះ នួន ជា មិនធ្វើការប្រកួតប្រជែងជាមួយ ប៉ុល ពត សម្រាប់តំណែងនេះទេ ។ នួន ជា បានបន្តស្ថិតនៅជាអនុលេខា បក្សនិងជាជន ដ៏មានឥទ្ធិពលម្នាក់នៅក្នុងចលនាកម្ពុយនីស្តអស់រយៈពេលជាងសាមសិបឆ្នាំ ។

បន្ទាប់ពីទទួលតំណែងជាលេខាបក្សភ្លាម ប៉ុល ពត បានទៅជ្រកកោននៅឯមូលដ្ឋានទ័ពរបស់វៀតណាមនៅភាគ ឦសានប្រទេសហៅថា “មន្ទីរ ១០០” ។ នៅឆ្នាំ១៩៦៥ ប៉ុល ពត បានធ្វើដំណើរតាមដូរលំហូរដើម្បី ទៅទីក្រុងហាណូយ ដើម្បីធ្វើការពិភាក្សាជាមួយវៀតណាមខាងជើង ។ ប៉ុល ពត បានទៅធ្វើទស្សនកិច្ចនៅប្រទេសចិននិងកូរ៉េខាងជើង ។ ប៉ុល ពត ត្រូវបានទទួលស្វាគមន៍នៅប្រទេសចិន ប្រកបដោយភាពរាក់ទាក់ជាន់នៅវៀតណាម ហើយ ប៉ុល ពត មានការមិន

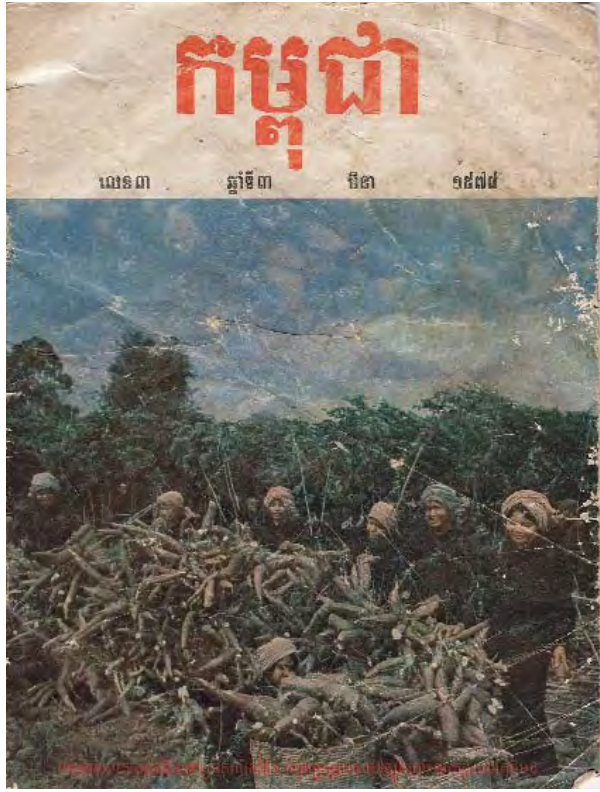

ពេញចិត្តចំពោះគំនិតដែលថាចលនាកុម្មុយនីស្តនៅកម្ពុជាត្រូវតែ បន្តស្ថិតនៅក្រោមការមើលការខុសត្រូវរបស់រៀតណាមតទៅ ទៀត ។

៤. បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា

នៅខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៦៦ បន្ទាប់ពីដំណើរបំពេញ ទស្សនកិច្ចក្រៅប្រទេស ប៉ុល ពត បានប្តូរឈ្មោះបក្សទៅជា បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដោយហេតុថា ប៉ុល ពត ចង់បន្ថយ ឥទ្ធិពលរបស់រៀតណាម និងវិភាគបំណងមិត្តភាពជាមួយចិន ។ គណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមបក្សនៅពេលនោះរួមមាន៖ ប៉ុល ពត, នួន ជា, អៀង សារី, វ៉ាន រឿត (អតីតក្រុមប្រឹក្សានៅវិទ្យាល័យ ចម្រើនវិជ្ជានៅភ្នំពេញ) និង សុន សេន ។

ក្នុងអំឡុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៦០ សមាជិកថ្មីៗរបស់ ខ្មែរក្រហមបានកើនឡើងថែមទៀត ។ ភាគច្រើននៃក្រុមនេះ រស់នៅតាមបណ្តោយព្រំដែនរៀតណាម ដែលជាតំបន់ដាច់ ស្រយាលឆ្ងាយពីកងកម្លាំងយោធារបស់សម្តេចព្រះនរោត្តម

ក្របខណ្ឌនៃវគ្គ"កម្ពុជា"របស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ លេខ៣ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៥ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ការសម្តែងសិល្បៈក្នុងតំបន់ដោះរបស់ខ្មែរក្រហមក្នុងខេត្តក្រចេះ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

សីហនុ ។ មូលដ្ឋានធំរបស់ក្រុមពីឆ្នាំ១៩៦៦ ទៅឆ្នាំ១៩៧០ ស្ថិតនៅខេត្តរតនគិរី ។

នៅខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧០ ឧត្តមសេនីយ៍ លន់ នល់ និងសហការីរបស់គាត់ដែលនិយមសហរដ្ឋអាមេរិកបានធ្វើរដ្ឋប្រហារទម្លាក់សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ ចេញពីព្រះប្រមុខរដ្ឋដោយជោគជ័យ ។ មិនយូរប៉ុន្មានបន្ទាប់ពីនោះ កងកម្លាំងវៀតមិញនិងខ្មែរក្រហមបានកាន់កាប់តំបន់ជាច្រើននៅក្នុងប្រទេស ។ ប្រជាជនរាប់ម៉ឺននាក់បានបដិសេធមិនគាំទ្ររដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែររបស់លោកសេនាប្រមុខ លន់ នល់ ហើយបែរជាចូលរួមជាមួយខ្មែរក្រហមដើម្បីនាំយកសម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ មកគ្រប់គ្រងអំណាចវិញ។ ក្នុងពេលនោះដែរ សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ បាននិរទេសព្រះកាយទៅប្រទេសចិន។ ដោយមានការលើកទឹកចិត្តនិងការជួយជ្រោមជ្រែងពីសំណាក់រដ្ឋាភិបាលចិន រដ្ឋាភិបាលវៀតណាមខាងជើង និងបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ព្រះអង្គបានបង្កើត“រណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា” និងរដ្ឋាភិបាលនិរទេសមួយដែលមានឈ្មោះថា “រាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា”^៧ ។ សមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាក៏ជាសមាជិករបស់រាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជាដែរ ។

សភាពការណ៍វិវត្តន៍ទាំងនេះបានផ្តល់ឱកាសយ៉ាងច្រើនដល់ក្រុមខ្មែរក្រហម ។ វៀតណាមខាងជើងនិងចិនគាំទ្រក្រុមខ្មែរក្រហម ហើយសម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ បានអំពាវនាវឲ្យប្រជាជនចូលព្រៃម៉ាក្រែងដែលអ្នកតស៊ូធ្វើបដិវត្តន៍លាក់ខ្លួន ជួយផ្តល់រំលឹករដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែររបស់លោកសេនា ប្រមុខ លន់ នល់ ។ ជាងនេះទៅទៀត ការទម្លាក់គ្រាប់បែកដីសន្លឹកសន្លាប់របស់របបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ក្រោមការជួយជ្រោមជ្រែងរបស់សហរដ្ឋអាមេរិកទៅលើផ្លូវដុតដុតសម្បូរនិងមូលដ្ឋាននានារបស់ក្រុមកុម្មុយនីស្ត បានធ្វើឲ្យមានការគាំទ្រខ្មែរក្រហមពីសំណាក់ប្រជាជនកាន់តែច្រើនឡើង ហើយកម្លាំងទ័ពរបស់ខ្មែរក្រហមមានចំនួនកាន់តែកើនឡើងជាលំដាប់ ។

កងកម្លាំងកុម្មុយនីស្តវៀតណាម បានចូលកាន់តែជ្រៅទៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជានៅឆ្នាំ១៩៧០ ហើយបានធ្វើការជាមួយខ្មែរក្រហមដើម្បីរើសនិងហ៊ុកហ៊ូនទ័ពសម្រាប់កងកម្លាំងតស៊ូ ដែលបានកើនឡើងពីចំនួនប្រហែល៣ពាន់នាក់នៅឆ្នាំ១៩៧០ ទៅចំនួន៤ម៉ឺននាក់ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣ ។ នៅលើសមរម្យ ដោយមានជំនួយពីវៀតណាម ខ្មែរក្រហមបានទទួលជ័យជម្នះលើកងទ័ពរបស់លោកសេនាប្រមុខ លន់ នល់ ជាបន្តបន្ទាប់ ។ ចុងឆ្នាំ១៩៧២ កងទ័ពវៀតណាមបានដកចេញពីកម្ពុជា ហើយបានប្រគល់បន្ទុកសំខាន់ៗនៃសង្គ្រាមនេះមកឲ្យបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាគ្រប់គ្រងវិញ ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ទីប្រឹក្សាវៀតណាមពីរប្រាំពាន់នាក់បានបន្តស្នាក់នៅធ្វើជាទីប្រឹក្សាផ្នែកបច្ចេកទេស ។

ចាប់ពីខែមករាដល់ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៧៣ របបសាធារណរដ្ឋខ្មែរដែលមានសហរដ្ឋអាមេរិកជាអ្នកផ្គត់ផ្គង់គ្រឿងសញ្ជាវុធ បានទម្លាក់គ្រាប់បែកប្រមាណកន្លះលានគោនលើកម្ពុជា ហើយធ្វើឲ្យប្រជាជនខ្មែរប្រហែលបីសែននាក់ស្លាប់បាត់បង់ជីវិត ។ ការទម្លាក់គ្រាប់បែកនេះបានពន្លឺភ្លឺដំណើរឆ្ពោះទៅរកជ័យជម្នះរបស់ខ្មែរក្រហម ហើយក្នុងពេលជាមួយគ្នានោះមនុស្សជាច្រើនដែលខឹងសម្បាញនឹងការទម្លាក់គ្រាប់បែក ហើយដែលមានបាត់បង់សមាជិកគ្រួសារខ្លួននោះបានចូលរួមជាមួយបដិវត្តន៍ខ្មែរក្រហម ។

កងទ័ពខ្មែរក្រហមមានភាពស្ងាហាប់ និងគោរពវិន័យជាងកងទ័ពរបស់រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ហើយក្រុមខ្មែរក្រហមអាចទ្រាំទ្រនឹងការខ្វះខាតម្ហូបអាហារនិងឫស្សីវុឌ្ឍន៍បាន ។ ជាងនេះទៅទៀត “ខ្មែរហាណូយ”^៨ មួយចំនួនបានត្រឡប់ចូលមកក្នុងប្រទេសវិញ ដើម្បីជួយចលនាបដិវត្តន៍របស់ខ្មែរក្រហម ។ អ្នកទាំងអស់នេះត្រូវបានដាក់ឲ្យកាន់តំណែងថ្នាក់ទាបនៅទូទាំងប្រទេស ប៉ុន្តែរហូតមកដល់ឆ្នាំ១៩៧៣ ក៏បន្ទាប់ពីទីប្រឹក្សាវៀតណាមភាគច្រើនត្រឡប់ទៅប្រទេសខ្លួនវិញ អ្នកទាំងនោះត្រូវបានធ្វើឃាតជាសម្ងាត់ ក្រោមបញ្ជារបស់ថ្នាក់ដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាដែលចង់ឲ្យបក្សចេញផុតពី

ឥទ្ធិពលរបស់វៀតណាម ។

នៅដើមឆ្នាំ១៩៧៣ ប៉ែតសិបប្រាំភាគរយនៃប្រទេសកម្ពុជាបានធ្លាក់ក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ខ្មែរក្រហម ហើយកងទ័ពរបស់លោកសេនាប្រមុខ លន់ នល់ ស្ទើរតែគ្មានលទ្ធភាពធ្វើការប្រយុទ្ធបន្តទៅទៀតទេ ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ដោយសារមានជំនួយពីសហរដ្ឋអាមេរិក កងទ័ពលោកសេនាប្រមុខ លន់ នល់ មានលទ្ធភាពបន្តការប្រយុទ្ធជាមួយខ្មែរ ក្រហមអស់រយៈពេលជាងពីរឆ្នាំបន្តមកទៀត ។

កម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់ខ្មែរក្រហមនិងគណៈប្រតិភូបរទេសនៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំង (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ជំពូកទី៣ ការឡើងកាន់អំណាចរបស់ខ្មែរក្រហម

១. ការចូលកាន់កាប់ទីក្រុងភ្នំពេញ

ថ្ងៃទី១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ បានបញ្ចប់នូវការជ្រៀតជ្រែកពីសំណាក់បរទេស ការទម្លាក់គ្រាប់បែក និងការប្រឈមអាវុធជាក់គ្នានៃសង្គ្រាមស៊ីវិលខ្មែររយៈពេលប្រាំឆ្នាំនៅកម្ពុជា ។ ក៏ប៉ុន្តែនៅថ្ងៃដែលនេះ ទីក្រុងភ្នំពេញបានធ្លាក់ទៅក្នុងការគ្រប់គ្រងរបស់កងកម្លាំងកុម្មុយនិស្តទាំងស្រុង ។

កងកម្លាំងខ្មោចដែលប្រកបដោយឯកសណ្ឋានពណ៌ខ្មៅនិងពណ៌អាចម៍សេះ បានធ្វើដំណើរចូលទីក្រុងពីគ្រប់ទិសទី ។ ប្រជាជនទីក្រុងទាំងអស់បាននាំគ្នាចេញមកឈរត្រៀមត្រាតាមដងផ្លូវ ហើយស្រែកអបអរសាទរនិងត្រូវទង់ក្រណាត់ស ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ក៏មានមនុស្សជាច្រើននាក់បានសម្លាប់ខ្លួននៅក្នុងផ្ទះ ដោយព្រួយបារម្ភថា ខ្លួនអាចត្រូវចាប់ឬបាញ់សម្លាប់ ព្រោះភ្លាមៗនោះ ខ្មែរក្រហមបានប្រកាសតាមវិទ្យុជាតិថាខ្លួនមិនមែនមកដើម្បីចរចាជាមួយនរណាទាំងអស់ ហើយនឹងធ្វើការប្រហារជីវិតមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់និងមេបញ្ជាការទ័ពរបស់រដ្ឋាភិបាលចាស់^{១០} ។

ជនបរទេសរាប់រយនាក់និងជនជាតិខ្មែរមួយចំនួនបានរត់ទៅជ្រកកោននៅសណ្ឋាគារឡឺភ្នំ (បច្ចុប្បន្នសណ្ឋាគារឡឺវ៉ាយ៉ាល់) ដែលកាកបាទក្រហមអន្តរជាតិបានប្រកាសថាជាតំបន់អព្យាក្រឹត ។ ប៉ុន្តែនៅពេលដែលខ្មែរក្រហមចូលពិនិត្យបោសសំអាតសណ្ឋាគារនេះ ជនបរទេស អ្នកកាសែត និងជនជាតិខ្មែរប្រហែលមួយរយនាក់ផ្សេងទៀតបានរត់ទៅជ្រកកោនក្នុងបរិវេណស្ថានទូតបារាំងវិញ ។ ខ្មែរក្រហមបានបញ្ជាជនជាតិខ្មែរទាំងអស់នៅក្នុងស្ថានទូតឲ្យធ្វើដំណើរទៅជនបទដើម្បីធ្វើការងារកសិកម្ម ។ ជនបរទេសប្រមាណ៦១០នាក់បានបន្តស្នាក់នៅក្នុងស្ថានទូត អស់រយៈពេលពីរសប្តាហ៍ទៀត មុននឹងត្រូវដឹកជញ្ជូនតាមឡានទៅកាន់ព្រំដែនថៃ ។

ភ្លាមៗបន្ទាប់ពីរំដោះបានទីក្រុងភ្នំពេញ ខ្មែរក្រហមបានប្រហារជីវិតមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់បីរូប មន្ត្រីរាជការ និងនាយទាហានរាប់រយនាក់របស់រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ។ មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ទាំងបីរូបនេះរួមមាននាយករដ្ឋមន្ត្រី ឡុង បូរ៉ែត ព្រះអង្គម្ចាស់ ស៊ីសុវត្ថិ សិរិមតៈ និង លន់ណាន (ប្អូនប្រុសរបស់លោកសេនាប្រមុខ លន់នល) ។ លោកសេនាប្រមុខបានចាកចេញពីប្រទេសមុននេះបន្តិចជាមួយនឹងប្រាក់សោធននិវត្តន៍ចំនួនមួយលានដុល្លារអាមេរិក ។ រដ្ឋាភិបាលសហរដ្ឋអាមេរិកបានយល់ព្រមជម្លៀសអ្នកទាំងបីទៅកាន់សហរដ្ឋអាមេរិក ប៉ុន្តែអ្នកទាំងនេះបានបដិសេធមិនព្រមចាកចេញ ។ ព្រះអង្គ ម្ចាស់ ស៊ីសុវត្ថិ សិរិមតៈ បានសរសេរសំបុត្រមួយច្បាប់ផ្ញើទៅស្ថានទូតសហរដ្ឋអាមេរិក ដែលមានសេចក្តីថា :

កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមនិងទីប្រឹក្សាចំណាយនៅពីមុខសណ្ឋាគារឡឺភ្នំ (បច្ចុប្បន្នសណ្ឋាគារឡឺវ៉ាយ៉ាល់) (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ខ្ញុំសូមសម្តែងនូវការដឹងគុណយ៉ាងស្មោះស្ម័គ្រចំពោះសំបុត្រ និងការផ្តល់ជូនរបស់លោកដើម្បីនាំខ្ញុំទៅកាន់សេរីភាព ។ ប៉ុន្តែគួរឲ្យអនិច្ចា ខ្ញុំមិនអាចចាកចេញក្នុងសភាពដឹកនាំសាកបែបនេះបានទេ ។ ចំពោះលោក ហើយជាពិសេសចំពោះប្រទេសដ៏អស្ចារ្យរបស់អ្នក ខ្ញុំមិនដែលជឿមួយវិនាទីណាឡើយថា លោកជាចិត្តបោះបង់ចោលមនុស្សដែលបានជ្រើសរើសយកសេរីភាព ។ លោកបានបដិសេធមិនផ្តល់ការការពារដល់យើងខ្ញុំ ហើយយើងខ្ញុំមិនអាចធ្វើអ្វីបានទាំងអស់... ខ្ញុំបានប្រព្រឹត្តកំហុសតែមួយគត់គឺការជឿជាក់ទៅលើសហរដ្ឋអាមេរិក ។ សូមទទួលនូវការរាប់អានអំពីខ្ញុំ ឯកទត្តម មិត្តជាទីស្រឡាញ់របស់ខ្ញុំ មិត្តដ៏ស្មោះត្រង់និងរូសរាយរាក់ទាក់របស់ខ្ញុំ ។

មេដឹកនាំកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យរដ្ឋប្រជាមួយគណៈប្រតិភូបរទេស (រូបថតឯកសាររដ្ឋមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

២. ការខ្វះខាតសម្រាប់ជនចេញពីទីក្រុងនិងទីប្រជុំជន

ប្រជាជននៅតាមទីក្រុងនិងទីប្រជុំជនភាគច្រើនជឿជាក់ថា ខ្លួននឹងរស់នៅប្រកបដោយសុខសន្តិភាពក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់មេដឹកនាំថ្មីរបស់ខ្លួន ហើយថាប្រជាជនគ្រប់រូបនឹងពួកគេដែលធ្វើការដើម្បីបង្រួបបង្រួមជាតិ។ ដូច្នោះទើបពួកគេរើម៉ោងបន្ទាប់ពីការកាប់ទីក្រុងភ្នំពេញ កងទ័ពខ្មែរក្រហមបានចាប់ផ្តើមបាញ់គ្រាប់ពេញទៅលើអាកាសជាសញ្ញាបង្ហាញប្រជាជនចាកចេញពីទីក្រុង។

ខ្មែរក្រហមបានបង្ខំអ្នករស់នៅទីក្រុងភ្នំពេញប្រហែលពីរលាននាក់ ដែលក្នុងនោះរួមបញ្ចូលទាំងអ្នកភៀសខ្លួនក្នុងអំឡុងពេលសង្គ្រាមជាងមួយលាននាក់ផងទៀត។ ក្នុងរយៈពេលមួយសប្តាហ៍ ប្រជាជនក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញនិងទីប្រជុំជនផ្សេងៗទៀត ដែលធ្លាប់គ្រប់គ្រងដោយរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរត្រូវបានបណ្តេញចេញទៅធ្វើការងារកសិកម្មនៅតំបន់ជនបទ។

ស៊ឹម សុត ហៅ កុយ ដែលជាអ្នកធាក់ស៊ីក្លូនៅទីក្រុងភ្នំពេញបានរំលឹកឡើងវិញនូវហេតុការណ៍ដែលគាត់បានឃើញក្នុងអំឡុងពេលដំបូង៖

នៅថ្ងៃទី១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ខ្ញុំបានចេញដំណើរទៅប្រកបរបររដ្ឋបាលម្នាក់ៗ ពីរ-បីម៉ោង ក្រោយមក ខ្ញុំឃើញកងទ័ពខ្មែរក្រហមធ្វើដំណើរមកភ្នំពេញ។ ប្រជាជនបានចេញមកក្រៅហើយ

ត្រូវក្រណាត់សនិងអារសស្វាគមន៍ខ្មែរក្រហម ។ ភ្លាមៗនោះ ពួកគេបានបាញ់កាំភ្លើងទៅលើ
 អាកាស បញ្ឈប់ប្រជាជននៃចាកចេញពីទីក្រុងដោយអះអាងថាអារមេរិកាំងនឹងមកទម្លាក់គ្រាប់បែក ។
 ដូចអ្នកដទៃទៀតដែរ ខ្ញុំបានប្រញាប់ប្រញាល់ធ្វើដំណើរចាកចេញនៅម៉ោងដប់ជាមួយបងប្រុសខ្ញុំ
 មិត្តភក្តិនៅវត្តជាមួយខ្ញុំនិងលោកសង្ឃ ។ នៅលើផ្លូវដំណែនណាត់សន៍ខ្ញុំសួរសំឡេងមនុស្ស
 ម្នាស្រែកហៅរកទុក្ខមួយនិងបងប្អូន និងសម្រែកក្មេងៗយំទាររកបាយ ។ ខ្មែរក្រហមបានរឹបអូស
 យករបស់របរប្រជាជន ។ អ្នកដែលជំទាស់មិនព្រមឲ្យ នឹងត្រូវសម្លាប់ឬក៏ចាប់ខ្លួនយកទៅបាត់ ។
 នៅពេលដែលខ្ញុំកំពុងតែដើរ ទីតាំងខ្មែរក្រហមស្រីម្នាក់បានទាញកាំភ្លើងខ្ញុំ ហើយសួរខ្ញុំថា ជាអតីតឧហាន
 ឬ? គាត់រុញខ្ញុំថយក្រោយវិញ នៅពេលដែលខ្ញុំប្រាប់គាត់ថាខ្ញុំជាកូនសិស្ស ។ ខ្ញុំបានបន្តដំណើរ
 របស់ខ្ញុំទៅក្រុងតាខ្មៅ ។ នៅតាមផ្លូវ ខ្ញុំបានឃើញសាកសពដែលទើបតែហើមថ្មីៗជាច្រើន ។ បន្ទាប់
 ពីបានធ្វើដំណើរអស់រយៈពេលបីថ្ងៃ ខ្ញុំបានមកដល់ខេត្តតាកែវ ។

មិនមានការលើកលែងណា
 មួយទេនៅក្នុងការជម្លៀសនេះ ។ អ្នក
 ជំងឺត្រូវបានបណ្តេញចេញពីមន្ទីរពេទ្យ ។
 អ្នកភៀសខ្លួនរាប់ពាន់នាក់ ជាពិសេស
 កូនក្មេង ចាស់ជរា និងអ្នកជំងឺបាន
 ស្លាប់នៅតាមផ្លូវ ។ ស្ត្រីមានផ្ទៃពោះ
 ជាច្រើនបានស្លាប់នៅពេលសម្រាលកូន
 ដោយសារគ្មានថ្នាំ និងសេវាសុខា
 ភិបាល ។ កូនក្មេងបានរងគ្រោះបាត់ពី
 ទុក្ខមួយហើយ ប្រជាជនភាគច្រើន
 មិនដឹងថាតើមានអ្វីកំពុងតែកើតឡើង
 នោះទេ ។

សូ រី ប្រជាជនរស់នៅខេត្ត
 តាកែវក៏បានលើកពីត្រីការណ៍ជម្លៀស
 ប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញដែរ ។
 ប្តីរបស់ សូ រី គឺជាឧហានរបស់របប
 សាធារណរដ្ឋខ្មែរដែលត្រូវរួសត្រង់
 ភ្លៅ ក្នុងពេលប្រយុទ្ធជាមួយកងទ័ពខ្មែរ
 ក្រហម ហើយត្រូវបញ្ជូនមកព្យាបាល
 នៅមន្ទីរពេទ្យភ្នំពេញ ។ សូ រី បានរៀប
 រាប់ថា:

អាកាសយានដ្ឋានអន្តរជាតិពោធិចិនកុង(ភ្នំពេញ) ថ្ងៃមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥
 (រូបថតឯកសាររដ្ឋប្បវេណីឯកសារកម្ពុជា)

កងទ័ពខ្មែរក្រហមបានបញ្ជាឱ្យយើងចេញពីទីក្រុង ។ ខ្ញុំនិយាយថា “ខ្ញុំមិនអាចទៅបានទេ ព្រោះខ្ញុំ
 កំពុងមានផ្ទៃពោះ ហើយប្តីខ្ញុំមានរបួសធ្ងន់” ។ ពួកគេនៅតែបង្ខំឱ្យយើងចាកចេញ ។ ពួកយើងយំ
 អើយយំព្រោះប្តីខ្ញុំដើរមិនរួច ។ បន្ទាប់មក យើងរកបានទេះមួយ ។ ខ្ញុំគ្រាប់ប្តីខ្ញុំដាក់លើទេះ
 ហើយបានដាក់ក្រមាទាក់កម្ពុសប្តីខ្ញុំបន្តទៀត ។ យើងចង់ទៅភាគីខាង តែខ្មែរក្រហមបានបង្ខំឱ្យយើង
 ធ្វើដំណើរទៅមុខបន្តទៀតតាមដូរជាតិលេខ៩ ។ យើងឆ្លងកាត់ព្រែកក្តាម ហើយក៏ឈប់ដាំបាយ
 ហូប ។ ពេលហូបបាយហើយគេប្រាប់យើងឱ្យទៅមុខទៀត ។ ខ្ញុំអូសទេះឡើងរលាកក្រលៀនអស់
 ហើយ ។ នៅតាមដូរ ប្តីខ្ញុំត្រូវគេចាប់យកទៅសម្លាប់ចោល ។ ខ្ញុំយំខ្លាំងណាស់ ប៉ុន្តែមិនដឹងធ្វើ
 យ៉ាងម៉េច ។ ខ្ញុំបានទៅដល់ស្រុកចម្ការលើ ខេត្តកំពង់ចាម ។ មួយខែក្រោយមក ខ្ញុំឆ្លងទន្លេបាន
 កូនស្រីមួយ ។

ខ្មែរក្រហមបានពន្យល់ហេតុផលជាច្រើនអំពីមូលហេតុ ដែលអង្គការត្រូវបណ្តេញប្រជាជនទាំងអស់ឱ្យចេញពី
 ទីក្រុង ។ ក្នុងអំឡុងពេលជម្លៀសខ្មែរក្រហមបានប្រាប់ប្រជាជនថា សហរដ្ឋអាមេរិកនឹងមកទម្លាក់គ្រាប់បែកនៅភ្នំពេញ ហើយ
 ថាប្រជាជនមិនចាំបាច់ចាកសោដ្ឋះទេ ព្រោះថាប្រជាជនទាំងអស់នឹងអាចត្រឡប់មកវិញក្នុងរយៈពេលពីរ-បីថ្ងៃទៀត ។
 អៀង សារី ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទទួលបន្ទុកកិច្ចការបរទេសរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ក្រោយមកបានពន្យល់
 ហេតុផលនៃការជម្លៀសថា បណ្តាលមកពីកង្វះខាតសម្ភារនិងមធ្យោបាយដឹកជញ្ជូនដើម្បីដឹកម្ហូបអាហារមកកាន់ទីក្រុង ។

កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមនៅវាលស្រែ (រូបថតឯកសាររដ្ឋប្បវេណីឯកសារកម្ពុជា)

ប៉ុល ពត នៅក្នុងពេលបំពេញទស្សនកិច្ចនៅប្រទេសចិននៅខែតុលា ឆ្នាំ១៩៧៧ បាននិយាយថា មូលហេតុនៃការ ជម្លៀសប្រជាជនគឺដើម្បីបំបែកក្រុមចារកិច្ចរបស់ខ្មាំង ។

ប្រវត្តិវិទូភាគច្រើនបានយល់ស្របថា ខ្មែរក្រហមមានការប្តេជ្ញាចិត្តយ៉ាងមុតមាំដើម្បីប្រែក្លាយកម្ពុជាឲ្យទៅជា ប្រទេសរបស់កសិករនិងពលករដែលក្នុងនោះអំពើពុករលួយ សក្តិភូមិនិយម និងមូលធននិយម នឹងត្រូវលុបបំបាត់ចោល ទាំងស្រុង ។ ខ្មែរក្រហមយល់ឃើញថាប្រជាជននៅទីក្រុងនិងទីប្រជុំជននានាជាមនុស្សមិនស្អាតស្អំ ហើយមានតែកសិករ នៅតាមទីជនបទប៉ុណ្ណោះដែលស្អាតស្អំគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់បង្កើតនៃរបស់ខ្លួន ។

បន្ទាប់ពីការជម្លៀសបានបញ្ចប់ ទីក្រុងភ្នំពេញបានក្លាយទៅជា “ទីក្រុងខ្មោច” ដែលមានមនុស្សរស់នៅប្រហែល បួនម៉ឺននាក់ប៉ុណ្ណោះ ។ អ្នកដែលបន្តស្ថិតនៅក្នុងទីក្រុងគឺសុទ្ធតែជាកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមជាន់ខ្ពស់ កងទ័ព និងកម្មកររោង ចក្រ ។ មានហាងលក់ទំនិញតែមួយគត់នៅក្នុងទីក្រុង(ដ្យារធំថ្មី) ដែលបើកលក់សម្រាប់អ្នកការទូត ។ ខ្មែរក្រហមបានឯកោ ប្រទេសពីពិភពលោកខាងក្រៅ ។ ខ្មែរក្រហមមិនបើកទូលាយឲ្យជនបរទេសចូលមកក្នុងប្រទេសទេ ហើយក៏មិនបើកទូលាយ ឲ្យប្រជាជនខ្មែរចាកចេញពីប្រទេសដែរ ។

ពីរ-បីថ្ងៃបន្ទាប់ពី ប៉ុល ពត និងកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់របស់កុម្មុយនិស្តកម្ពុជាបានធ្វើដំណើរចូលមកទីក្រុង ដ៏ស្ងាត់ស្រន់នេះ ក្រុមខ្មែរក្រហមបានរៀបចំពិធីបុណ្យរំលឹកវិញ្ញាណក្ខន្ធចំពោះអ្នក ដែលបានពលីជីវិតក្នុងអំឡុងពេល សង្គ្រាម ។ នៅទីក្រុងប៉េកាំងឯណោះវិញ មានមនុស្សជាងមួយម៉ឺននាក់និងមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ចិនជាច្រើនរូបបានប្រារព្ធពិធី ជ័យជម្នះរបស់កងទ័ពកុម្មុយនិស្តកម្ពុជា លើរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែរដែលគាំទ្រដោយសហរដ្ឋអាមេរិក ។

ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ មេដឹកនាំមានតែឈ្មោះរបស់កងទ័ពបង្កើតមិនបាន ចូលរួមក្នុងពិធីនេះទេ ។ ព្រះអង្គគង់នៅក្បែរព្រះមាតារបស់ព្រះអង្គ គឺព្រះមហាក្សត្រិយានី ស៊ីសុវត្ថិ កុសុមៈនារីវត្ត សិរីវឌ្ឍនា ដែលកំពុងតែប្រឈួនជាទម្ងន់នៅទីក្រុងប៉េកាំង ។ ក្នុងអំឡុងពេលគង់នៅនិរទេសខ្លួននៅទីក្រុងប៉េកាំងគាំទ្រពី ឆ្នាំ១៩៧០ រដ្ឋាភិបាលកុម្មុយនិស្តចិនបានថ្វាយព្រះអង្គនូវការគាំទ្រទាំងផ្លូវនយោបាយនិងផ្លូវចិត្ត ព្រមទាំងភូមិគ្រឹះប្រកប ដោយដាសុកម្មយូឡែតផង ។ ក្រោយមក ព្រះអង្គបានធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍មួយកោតសរសើរពីជ័យជម្នះរបស់ខ្មែរក្រហម ។

មេដឹកនាំកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងជាសមាជិកគណៈចៅក្រមនៃគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា (ពីឆ្នេងទៅស្តាំរួមមាន៖ ប៉ុល ពត (លេខាបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជានិងជានាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ), នួន ជា (អនុលេខាបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជានិងជាប្រធានសភាគណៈប្រជាជនកម្ពុជា), អៀង សារី (ទីបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទទួលបន្ទុកកិច្ចការបរទេស), សុន សេន (ទីបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទទួលបន្ទុកការពារជាតិ), វ៉ែន វ៉ែត (ទីបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទទួលបន្ទុកផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច) (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ខ័ណ្ឌកង្វះខាត ការបង្កើតរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ

១. អង្គការ^{១១}

ទោះបីជាខ្មែរក្រហមបានធ្វើចម្បាំងប្រឆាំងនឹងរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែររបស់លោកសេនាប្រមុខ លន់ នល់ អស់រយៈពេលប្រាំឆ្នាំក៏ដោយ ក៏ចលនានិងមេដឹកនាំសំខាន់ៗរបស់ខ្មែរក្រហមមិនត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយជាសាធារណៈទេ។ បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាបានរក្សាការសម្ងាត់នេះស្ទើរតែពេញរយៈពេលដែលខ្លួនគ្រប់គ្រងប្រទេសកម្ពុជា។

អង្គការបដិវត្តន៍ត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយសមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា។ អ្នកទាំងនេះត្រូវបានដឹកនាំជាសម្ងាត់ពីសំណាក់ ប៉ុល ពត។

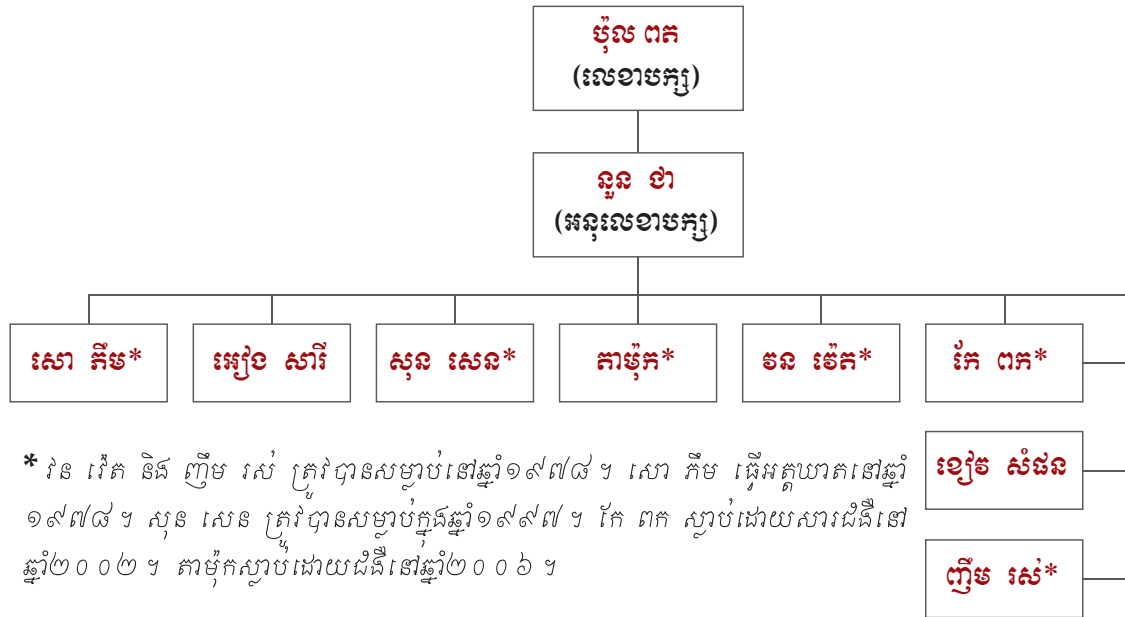
នៅខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៧៥ គណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជារួមមាន : ប៉ុល ពត, នួន ជា, សោ ភឹម, អៀង សារី, សុន សេន, តាម៉ុក, និង វ៉ែន វ៉ែត។ នៅឆ្នាំ១៩៧៧ សមាជិកបីនាក់ទៀត(ញឹម រស់, ខៀវ សំផន និង កែ ពក) ត្រូវបានបញ្ចូលទៅក្នុងគណៈកម្មាធិការនេះ។ ប៉ុល ពត, អៀង សារី, សុន សេន និង ខៀវ សំផន បានទទួល

ការអប់រំនៅប្រទេសបារាំង ចំណែក ទូទៅ ជា ធ្លាប់បានសិក្សារៀនសូត្រនៅប្រទេសថៃនិងវៀតណាម ។ សមាជិកផ្សេងទៀត
នៃគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមមានចំណេះដឹងបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ។

ថ្នាក់ដឹកនាំបក្សកុម្មុយនិស្តកម្ពុជាពីឆ្នាំ១៩៧៦-១៩៧៨

* វ៉ន កែត និង ញឹម រស់ ត្រូវបានសម្លាប់នៅឆ្នាំ១៩៧៨ ។ សោ ភឹម ធ្វើអត្តឃាតនៅឆ្នាំ ១៩៧៨ ។ សុន សេន ត្រូវបានសម្លាប់ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧ ។ កែ ពក ស្លាប់ដោយសារជំងឺនៅ ឆ្នាំ២០០២ ។ តាម៉ុកស្លាប់ដោយជំងឺនៅឆ្នាំ២០០៦ ។

២. ការយោងនិវត្តន៍មកកម្ពុជារបស់ សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ

រហូតដល់ចុងឆ្នាំ១៩៧៥ ខ្មែរក្រហមនៅតែហៅទូរស័ព្ទដាច់ជាដរាបដង្ហែកិបាល រួមជាតិកម្ពុជា (រដ្ឋាភិបាលដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅទីក្រុងប៉េកាំងនៅ ឆ្នាំ១៩៧០ ដែលមានសម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ ជាព្រះប្រធាន) ។ មកដល់ ឆ្នាំ១៩៧២ ខ្មែរក្រហមបានត្រួតត្រាលើចលនាស៊ូស្ទើរតែទាំងស្រុងទៅហើយ ប៉ុន្តែដើម្បីបានការទទួលស្គាល់ពីអន្តរជាតិនិងការកាំទ្រព័ទ្ធជាជននៅក្នុងប្រទេស ចលនានេះនៅបន្តស្ថិតក្រោមអធិបតីភាពរបស់សម្តេចព្រះ នរោត្តម សីហនុ និងរាជរដ្ឋាភិបាលនិរទេសរបស់ព្រះអង្គដែល ។

នៅខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៧៥ ខ្មែរក្រហមបានសុំយោងសម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ ដែលនៅពេលនោះ កំពុងកំពុងនិរទេសនៅទីក្រុងព្យុងយ៉ាង ប្រទេសកូរ៉េ ខាងជើង មកកម្ពុជា ។ មុនយោងនិវត្តន៍មកកម្ពុជា ព្រះអង្គបានយោងមកកាន់ទីក្រុង ប៉េកាំង ដើម្បីសុំលាប្រធានាធិបតីចិន ម៉ៅ សេទុង និងនាយករដ្ឋមន្ត្រី ដូ អេនឡាយ ដែលកំពុងសម្រាកព្យាបាលនៅមន្ទីរពេទ្យ ។ ក្រោយមកព្រះអង្គបានមានព្រះបន្ទូល

កម្របទស្សនាវដ្តីរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ
ទង់បដិវត្ត លេខ៩ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៨
(សារមន្ទីរទ្រឹក្សកម្ពុជាប្រល័យពូជសាសន៍ឡូសស្តែង)

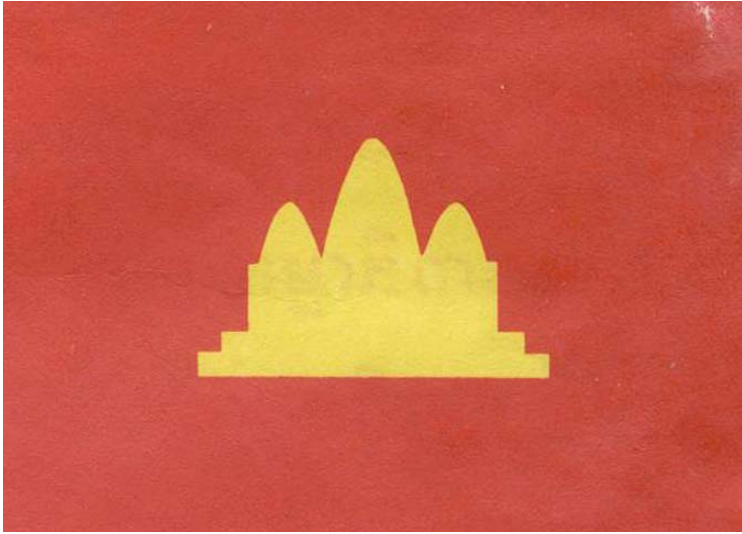
កិច្ចប្រជុំជាមួយគណៈប្រតិភូបរទេស (រូបថតឯកសាររដ្ឋបណ្ណាល័យឯកសារកម្ពុជា)

ថា: “ការសម្រេចព្រះទ័យរបស់ខ្ញុំក្នុងការវិលត្រឡប់មកកម្ពុជាវិញ មិនមានន័យថា ខ្ញុំយល់ព្រមទទួលស្គាល់ខ្មែរក្រហម ទាំងនោះទេ ប៉ុន្តែខ្ញុំត្រូវតែធ្វើពលកម្មដើម្បីជាកិត្តិយសដល់ប្រទេសចិន ហើយជាពិសេសដល់លោកនាយករដ្ឋមន្ត្រីចិន ដូ អេនឡាយ ដែលបានជួយប្រទេសកម្ពុជានិង ខ្លួនខ្ញុំយ៉ាងច្រើនលើសលុប”^{១៦} ។ ព្រះអង្គបាន យាងត្រឡប់ជាមួយព្រះមហេសីនៅដើមខែកញ្ញា ដោយមានសម្តេច ប៉ែន នុត (នាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃ រាជរដ្ឋាភិបាលប្រទេសកម្ពុជា) ខៀវ សំផន អៀង ធីរិទ្ធ និងរាជវង្សានុវង្សមួយចំនួនអម ព្រះរាជដំណើរទៀតផង ។

បន្ទាប់ពីយាងនិវត្តន៍មកដល់កម្ពុជាក្លាម ព្រះអង្គបានធ្វើជាអធិបតីក្នុងសម័យប្រជុំគណៈ រដ្ឋមន្ត្រីមួយ ប៉ុន្តែមិនត្រូវបានអនុញ្ញាតឲ្យមាន ព្រះបន្ទូលអ្វីទាំងអស់ ។ គំណែងជាព្រះប្រមុខរដ្ឋ ដែលក្រុមមេដឹកនាំកម្ពុជានិស្តថ្វាយព្រះអង្គ នោះមិនមានអំណាចទេ ។ ប៊ីសធាហ៍ក្រោយ ការយាងត្រឡប់មកដល់កម្ពុជា ព្រះអង្គត្រូវបាន បញ្ជូនទៅអង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីទាមទារ

**ចម្រុះថាភិក្ខុជាប្រធានិបតេយ្យ
១៧មេសា មហានិវត្តន៍**

*ឈាមក្រហមច្រាល ត្រេកត្រាត្រង់វាលកម្ពុជា មាតុភូមិ
ឈាម កម្មករកសិករដីឧត្តម ឈាមយុទ្ធជន យុទ្ធនារីបដិវត្តន៍ ។
ឈាមប្រែក្លាយជាកំហឹងខ្លាំងក្លា តស៊ូមោះមុត ១៧មេសា
ក្រោមទង់បដិវត្តន៍ ឈាមរំដោះដុតពីភាពខ្ញុំគេ ។
ដយោ! ដយោ ១៧មេសាជោគជ័យ មហាអស្ចារ្យ មានន័យ
ធំធេងលើសសម័យអង្គរ ។ យើងរួបរួមគ្នាកសាងកម្ពុជានិងសង្គមថ្មី
បវរ ប្រជាធិបតេយ្យ សមភាព និងយុត្តិធម៌ តាមមាតិកាស្នូលការ
ឯករាជ្យរឹងមាំ ប្តេជ្ញាដាច់ខាត ការពារជាតិមាតុភូមិ ទឹកដីឧត្តម
បដិវត្តន៍ដ៏រុងរឿង ។
ដយោ! ដយោ! ដយោ កម្ពុជាថ្មី ប្រជាធិបតេយ្យ សម្បូរ
ថ្មីថ្មី ប្តេជ្ញាជ្រោងត្រវីទង់បដិវត្តន៍ក្រហមខ្ពស់ឡើង សាងមាតុភូមិ
យើងឲ្យចម្រើនលោកផ្ទះ មហារុងរឿង មហាអស្ចារ្យ ។*

ឧទ្ទិសកម្មខ្មែរជាតិប្រជាធិបតេយ្យ

មាត្រា ១៦ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានចែងអំពីរូបភាពនិងខ្លឹមសារនៃទង់ជាតិនេះមានដូចតទៅ៖ ផ្ទៃក្រហមមានរូបប្រាសាទកំពូលបីពណ៌លឿងនៅចំកណ្តាល ។ ផ្ទៃក្រហមជាវិមិត្តរូបនៃចលនាបដិវត្តន៍ ការប្រយុទ្ធមោះមុត អង្គអាចក្លាហានក្នុងការរំដោះជាតិ ការពារជាតិ និងកសាងជាតិកម្ពុជារបស់ប្រជាជនកម្ពុជា ។ ប្រាសាទពណ៌លឿងជាវិមិត្តរូបនៃប្រពៃណីជាតិ និងប្រជាជនកម្ពុជាដែលជាអ្នកការពារប្រទេសជាអ្នកស្តារប្រទេសឲ្យបានម៉ឺងម៉ាត់ រុងរឿង ។

យកអាសនៈរបស់កម្ពុជាតែមហាសន្និបាតអង្គការសហប្រជាជាតិ ។ នៅក្នុងប្រទេសឯណោះវិញ ក្រុមអ្នកគាំទ្ររបស់ព្រះអង្គជាច្រើននាក់បានបាត់ខ្លួនដោយគ្មានដំណឹង ។ សមាជិករាជវង្សានុវង្សប្រហែលម្ភៃអង្គបានចូលទិវត្តភ្នំរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ហើយយ៉ាងតិចមានព្រះរាជវង្សានុវង្សប្រាំពីរអង្គផ្សេងទៀតត្រូវបានធ្វើកុតនៅកុកទូលស្មែង ។

៣. រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ

ពីថ្ងៃទី១៥ ដល់ថ្ងៃទី១៧ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៥ សំណេររដ្ឋធម្មនុញ្ញមួយត្រូវបានអនុម័តដោយសមាជិកចំនួនមួយពាន់នាក់ក្នុងមហាសន្និបាតជាតិនៅទីក្រុងភ្នំពេញ ហើយត្រូវបានប្រកាសឲ្យប្រើជាផ្លូវការនៅថ្ងៃទី៥ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៦ ។ ប្រទេសកម្ពុជាត្រូវបានប្តូរឈ្មោះជាផ្លូវការថា «កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ» ។ រដ្ឋធម្មនុញ្ញបានបង្កើតសភាតំណាងប្រជាជនចំនួន២៥០ អាសនៈ ដែលក្នុងនោះ១៥០ រូបតំណាងឲ្យវណ្ណៈកសិករ ៥០ រូបតំណាងឲ្យវណ្ណៈកម្មករនិងពលករ និង៥០ រូបទៀតតំណាងឲ្យកងទ័ពបដិវត្តន៍កម្ពុជា ។ រដ្ឋធម្មនុញ្ញមិនមានចែងអំពីអំណាចសំខាន់នៃបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ហើយរដ្ឋសភាបានបើកសម័យប្រជុំតែម្តងគត់នៅខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៦ ។

សញ្ញាជាតិ មាត្រា ១៧ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យចែងថាសញ្ញាជាតិមានប្រព័ន្ធស្រែ និងប្រឡាយទឹកជាវិមិត្តរូបនៃកសិកម្មរដ្ឋលឿន មានរោងចក្រជាវិមិត្តរូបនៃទស្សនាវាយកម្មមានកម្រងកូរស្រូវ ជាស្មែងក្របីពីទ្វីបក្រៅ ហើយមានអក្សរ «កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ» នៅពីក្រោម ។

ចម្រៀងជាតិថ្មីមានឈ្មោះថា «**១៧មេសាមហាដេកដ័យ**» ។ បទចម្រៀងនេះនិពន្ធដោយ ប៉ុល ពត ។ ទង់ជាតិថ្មីមានផ្ទៃពណ៌ក្រហមហើយមានរូបប្រាសាទអង្គរវត្តកំពូលបីពណ៌លឿងនៅចំកណ្តាល ។

៤. សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ នាវែនចំកំណែទម្រង់ប្រមុខរដ្ឋ

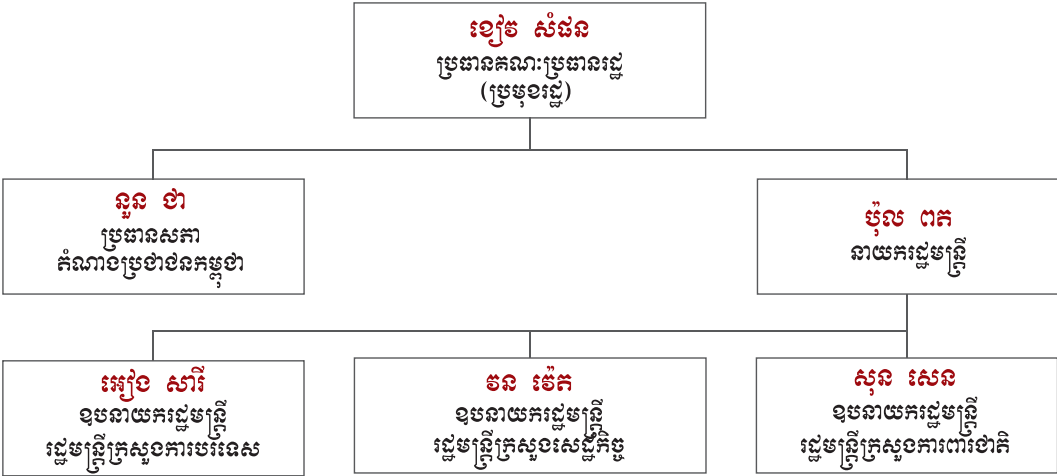
នៅថ្ងៃទី១១ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៦ គណៈអចិន្ត្រៃយ៍បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាបានជួបពិភាក្សាគ្នាអំពីបញ្ហាសុំលា លែងពីតំណែងរបស់សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ។ គណៈអចិន្ត្រៃយ៍បានព្រមព្រៀងទទួលយកសំណើសុំលាលែងរបស់ ព្រះអង្គ ប៉ុន្តែនឹងមិនអនុញ្ញាតឱ្យព្រះអង្គចាកចេញពីប្រទេស ធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ ឬជួបពិភាក្សាជាមួយអង្គទូតបរទេស ណាមួយឡើយ ។ របបរាជានិយមនៅកម្ពុជាដែលកើតមានឡើងអស់រយៈពេលជិតពីរពាន់ឆ្នាំមកហើយនោះត្រូវបានបញ្ចប់ ។

នៅខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៦ សភាតំណាងប្រជាជនកម្ពុជាបានបើកសម័យប្រជុំលើកទីមួយនិងតែម្តងគត់របស់ ខ្លួន។ អង្គប្រជុំបានព្រមព្រៀងគ្នាជាឯកច្ឆន្ទទៅលើសំណើសុំយាងចូលនិវត្តន៍របស់ សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ ដោយ ដល់ថ្វាយព្រះអង្គនូវប្រាក់សោធននិវត្តន៍ចំនួនប្រាំបីពាន់ដុល្លារសហរដ្ឋអាមេរិកក្នុងមួយឆ្នាំ ដែលមិនដែលបើកថ្វាយព្រះអង្គ ទាល់តែសោះ។ ព្រះអង្គនិងព្រះរាជវង្សានុវង្សត្រូវបានឃុំឃាំងនៅក្នុងគោបដ្ឋានក្នុងមួយក្នុងព្រះបរមរាជវាំង។ ព្រះអង្គ បានជាប់ឃុំនៅ ទីនោះរហូតដល់ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ ក៏រហូតដល់ថ្ងៃដួលរលំនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ^{១៧} ។

៥. រចនាសម្ព័ន្ធហាត់តាំងរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ

បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាគឺជាអង្គការតែមួយគត់ ដែលមានអំណាចនៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ ក្រសួង ដែលមានសកម្មភាពការងារច្រើន ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅទីក្រុងភ្នំពេញរួមមានក្រសួងការបរទេសដឹកនាំដោយ អៀង សារី ក្រសួងការពារជាតិដឹកនាំដោយ សុន សេន ក្រសួងទស្សនាហិកម្មដឹកនាំដោយ ចេង អន និងក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច ដឹកនាំដោយ វ៉ន វ៉េត។ គណៈកម្មាធិការតែមួយគត់ដែលមានសិទ្ធិអំណាចក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្ត និងអនុម័តគោល នយោបាយរដ្ឋាភិបាលនិងលក្ខន្តិកៈផ្សេងៗ គឺគណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាដែលមាន ប៉ុល ពត ជាលេខា និង នួន ជា ជាអនុលេខា។ មេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាមិនដែលយកចិត្តទុកដាក់គោរពរដ្ឋធម្មនុញ្ញ និងបទបញ្ញត្តិនានា ដែលមេដឹកនាំទាំងនេះជាអ្នកអនុម័តបង្កើតឡើងដោយខ្លួនឯងម្តងណាទេ។ សមាជិកនៃគណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍និងគណៈ កម្មាធិការរដ្ឋប្រឹក្សាក៏មានតំណែងនៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលដែរ^{១៨} ។

រចនាសម្ព័ន្ធគ្រប់គ្រងរដ្ឋ

ខៀវ សំផន (សមមិត្តហែម)

ខៀវ សំផន កើតឆ្នាំ១៩៣១នៅខេត្តស្វាយរៀង ។ បន្ទាប់ពីទទួលបានអាហារូបករណ៍ទៅសិក្សានៅប្រទេស បារាំង ខៀវ សំផន បានបញ្ចប់សញ្ញាប័ត្រថ្នាក់បណ្ឌិត វិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច ហើយបានវិលត្រឡប់មកកម្ពុជា វិញក្នុងឆ្នាំ១៩៥៧ ។ បន្ទាប់មក សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ បានតែតាំង ខៀវ សំផន ជាវររដ្ឋលេខាធិការ ក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម ។ នៅឆ្នាំ១៩៦៤ ខៀវ សំផន បានលាលែងពីមុខតំណែង ប៉ុន្តែបន្តស្ថិតនៅជាសមាជិក សភាសេដ្ឋកិច្ចជាតិ ។

ឆ្នាំ១៩៦៧ ដោយត្រូវបានប្រកាន់ថាជាភ្នាក់ងារ របស់ក្រុមកុម្មុយនីស្ត ខៀវ សំផន បានរត់ទៅលាក់ខ្លួន នៅក្នុងព្រៃ ។ ឆ្នាំ១៩៧៦បន្ទាប់ពីការសុំលាលែងរបស់ សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ ខៀវ សំផន ត្រូវបានតែតាំង ជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ខៀវ សំផន បានចូលរួមជាមួយរដ្ឋាភិបាលទិរទេសរបស់ ប៉ុល ពត ពីឆ្នាំ១៩៧៧ ដល់ឆ្នាំ១៩៧៨ ហើយបន្ទាប់មក ខៀវ សំផន បានចុះចូលជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ។

៦. ការផ្លាស់ប្តូរថ្ងៃកំណើតបក្ស

នៅខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៦ គណៈកម្មាធិការមជ្ឈឹមបក្សបាន សម្រេចយកឆ្នាំ១៩៦០ (មិនយកឆ្នាំ១៩៥១) ជាឆ្នាំ កំណើតបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ។ មេដឹកនាំទាំងនោះបាន សម្រេចថា អ្នកទាំងឡាយណាដែលចូលជាសមាជិកមុនឆ្នាំ ១៩៦០ នឹងមិនត្រូវបានចាត់ទុកថាជាសមាជិកបក្សទៀត ទេ ។ មជ្ឈឹមបក្សមិនចង់ទទួលស្គាល់សារសំខាន់នៃការជួយ ជ្រោមជ្រែងរបស់វៀតណាមមុនឆ្នាំ១៩៦០ឡើយ ហើយ ចង់បដិសេធចោលឥទ្ធិពលរបស់វៀតណាមមកលើបក្ស កុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និងចង់កាត់ផ្តាច់ទំនាក់ទំនងទាំងឡាយដែល ធ្លាប់មានជាមួយវៀតណាមផង ។

បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាបានបន្តដឹកនាំប្រទេសជាសម្ងាត់ នៅក្រោមឈ្មោះថា “អង្គការ” ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី នៅខែ កញ្ញា ឆ្នាំ១៩៧៧ គឺមុនដំណើរទស្សនកិច្ចទៅប្រទេសចិន បន្តិច ប៉ុល ពត បានប្រកាសជាសាធារណៈនូវអត្ថិភាព របស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និងភ្នាក់ងាររបស់ខ្លួនជាតាម កម្រិតនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។

កម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់ខ្មែរក្រហមធ្វើទស្សនកិច្ចនៅជនបទ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ជំពូកទី៥

ភូមិសាស្ត្ររដ្ឋបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ

នៅឆ្នាំ១៩៧៦ បក្សកុម្មុយនិស្តកម្ពុជាបានបែងចែកកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទៅជា៦ភូមិភាគ ដែលរួមមាន ៣២តំបន់។ ភូមិភាគនីមួយៗគឺយកខេត្តពីរបីឬច្រើនមកបញ្ចូលគ្នា ឬកាត់ចេញពីខេត្តនេះខ្លះឬខេត្តនោះខ្លះមកបញ្ចូលគ្នា។ ភូមិភាគនិងតំបន់ទាំងអស់សុទ្ធតែត្រូវបានដាក់កំណត់សម្គាល់ជាលេខ។ ភូមិភាគនីមួយៗចែកចេញជាច្រើនតំបន់ ហើយតំបន់នីមួយៗចែកចេញជាស្រុក ឃុំ និងសហករណ៍។

ភូមិភាគបូព៌ (ភូមិភាគ២០៣) ដឹកនាំដោយ សោ ភឹម ដែលធ្វើអគ្គនាយកនៅខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៧៨។ ភូមិភាគនេះរួមមានខេត្តព្រៃវែងនិងខេត្តស្វាយរៀងទាំងមូល ផ្នែកខ្លះនៃខេត្តកំពង់ចាមដែលស្ថិតនៅក្រៅយងកើតទន្លេមេគង្គទាំងអស់ និងកាត់ចេញពីស្រុកមួយក្នុងខេត្តក្រចេះគឺស្រុកឆ្នាំង និងកាត់យកស្រុកខ្លះពីខេត្តកណ្តាលដែលរួមមានស្រុកខ្សាច់កណ្តាល

ល្ងាឌម និងមុខកំពូល ។ ភូមិភាគនេះចែកចេញជាប្រាំបីតំបន់ដែលរួមមានតំបន់២០ តំបន់២១ តំបន់២២ តំបន់២៣ និង តំបន់២៤ ។

ភូមិភាគនិរតី (ភូមិភាគ៤០៥) ដឹកនាំ ដោយ ឈិត ជឿន ហៅតាម៉ុក ។ ភូមិភាគនេះរួម មានខេត្តកំពតនិងខេត្តតាកែវទាំងមូល ស្រុកពីរក្នុង ខេត្តកំពង់ស្ពឺ (ស្រុកសំរោងទង និងស្រុកកងពិសី) និងស្រុកប្រាំក្នុងខេត្តកណ្តាល (ស្រុកកណ្តាលស្ទឹង ស្ពាន កោះធំ កៀនស្វាយ និងស្រុកលើកដែក) ។ ភូមិភាគនេះចែកចេញជាបួនតំបន់ គឺតំបន់១ ៣ តំបន់៣ តំបន់៤ និងតំបន់៥ ។

កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមនិងគណៈប្រតិភូបរទេស
(រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ភូមិភាគទន្តរ (ភូមិភាគ៣០៣) ដឹកនាំ ដោយ កុយ ធួន ហៅ ធុច ពីឆ្នាំ១៩៧០ទៅដើម ឆ្នាំ១៩៧៦ ។ បន្ទាប់ពី កុយ ធួន ត្រូវបានចាប់ខ្លួន និងសម្លាប់នៅកំឡុងស្វែងរកនៅឆ្នាំ១៩៧៦ កែ ពក ត្រូវបានចាត់តាំងជាលេខាភូមិភាគ ។ នៅឆ្នាំ១៩៧៧ កែ ពក ត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យធ្វើជាលេខាភូមិភាគកណ្តាលដែលទើបបង្កើតថ្មី ហើយលេខាធិការរស់ភូមិភាគទន្តរគឺ កង ចាប ។ ភូមិភាគនេះរួមមានខេត្តកំពង់ធំទាំងមូល ផ្នែកខាងលិចទន្លេមេគង្គទាំងអស់នៃខេត្តកំពង់ចាម និងស្រុកមួយក្នុងខេត្តក្រចេះ (ស្រុកព្រែកប្រសប់) ហើយចែកចេញជាបីតំបន់គឺ តំបន់៤១ តំបន់៤២ និង តំបន់៤៣ ។

មេដឹកនាំដំបូងខ្មែរក្រហមធ្វើស្បែកចូរនៅជនបទ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៦ នេះ កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានបង្កើតតំបន់ស្វយ័តចំនួនពីរផ្សេងទៀតដែលទាក់ទងការងារផ្ទាល់ ជាមួយគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមបក្ស ប៉ុន្តែមិនតាមរយៈភូមិភាគណាមួយទេ ។ តំបន់ទាំងនេះរួមមានតំបន់សៀមរាប ខត្តរមានជ័យ(តំបន់១០៦) និងតំបន់ព្រះវិហារ(តំបន់១០៣) ។ ក្រុងកំពង់សោម(បច្ចុប្បន្នក្រុងព្រះសីហនុ) ក៏ត្រូវបាន ចាត់តាំងដោយឡែកពីភូមិភាគដែរ ។

នៅឆ្នាំ១៩៧៧ ភូមិភាគថ្មីមួយទៀត គឺភូមិភាគកណ្តាលត្រូវបានបង្កើតឡើង ។ ភូមិភាគនេះមានទីតាំងស្ថិតនៅ ត្រង់អតីតភូមិភាគខត្តរ ចំណែកភូមិភាគខត្តរថ្មីត្រូវបានប្តូរទីតាំងទៅតំបន់សៀមរាប-ខត្តរមានជ័យនិងតំបន់ព្រះវិហារ ។ តំបន់ក្រចេះ(ឬតំបន់៥០៥) និងតំបន់មណ្ឌលគីរី(ឬតំបន់១០៥) ត្រូវបានបំបែកចេញពីភូមិភាគស្ទឹងសែននិងចាត់តាំងជា តំបន់ស្វយ័ត ។

កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមធ្វើការប្រមូលផលស្រូវ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ខ័ណ្ឌកង

គម្រោងផែនការប្លង់ឆ្នាំ (១៩៧៧-១៩៨០)

ខ្មែរក្រហមបានធ្វើការបោសសំអាតទីក្រុងនិងទីប្រជុំជននានា ដើម្បីលុបបំបាត់ចោលការរស់នៅតាមទីក្រុង និងកសាងកម្ពុជាមួយថ្មីដោយពឹងផ្អែកលើការពង្រីកផលិតកម្មស្រូវ ។ ដើមឆ្នាំ១៩៧៦ បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាបានប្រញាប់ប្រញាល់រៀបរៀងផែនការប្លង់ឆ្នាំលើកទីមួយ (១៩៧៧-១៩៨០) ដែលតម្រូវឲ្យធ្វើការប្រមូលផ្តុំនូវរាល់សម្បត្តិឯកជនទាំងអស់ និងដាក់ការដាំដុះស្រូវជាអាទិភាពចម្បងរបស់ជាតិ ។ បន្ទាប់ពីបញ្ជាសន្តិសុខជាតិ សមូហភារូបនីយកម្មគឺជាគោលនយោបាយដ៏សំខាន់បំផុតរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។

ប្រជាជនកម្ពុជាមិនដែលជួបប្រទះការប្រមូលផ្តុំបែបនេះទេទាំងពីមុនមក ។ ប៉ុន្តែក្នុងឆ្នាំ១៩៧៦ ប្រជាជនគ្រប់រូបត្រូវបានតម្រូវឲ្យប្រមូលទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនទាំងអស់របស់ខ្លួន (រួមទាំងសម្ភារៈផ្ទះបាយផង) ដើម្បីប្រើប្រាស់រួម ។ ជាផ្នែកមួយនៃដំណើរការនេះដែរ គ្រួសារខ្មែរទាំងអស់ត្រូវបានបំបែកចេញពីគ្នា ហើយប្រជាជនគ្រប់រូបត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យទៅធ្វើការតាមក្រុមរៀងៗខ្លួន ។ ប្តីប្រពន្ធត្រូវបានបំបែកឲ្យរស់នៅផ្សេងពីគ្នា ហើយកូនៗត្រូវបានបំបែកចេញពីឪពុកម្តាយ ។ ផែនការប្លង់ឆ្នាំមានគោលដៅសម្រេចឲ្យបានផលិតផលស្រូវបីតោនក្នុងមួយហិកតាជាមធ្យម ។ នេះជាកិច្ចការ

មួយដែលមិនអាចធ្វើទៅកើត ដោយហេតុថាប្រជាជនកម្ពុជាមិនដែលត្រូវបានបង្ខំឲ្យធ្វើការដាំដុះស្រូវយ៉ាងសម្លៀកក្នុង ទូទាំងប្រទេសបែបនេះទេតាំងពីបុរាណកាលមក ។ ជាងនេះទៅទៀត ប្រទេសជាតិត្រូវបានបំផ្លិចបំផ្លាញដោយសង្គ្រាម ហើយមានការខ្វះខាតខូបករណ៍ សត្វពាហនៈ និងកម្លាំងពលកម្មមាំមួនយ៉ាងច្រើន ។

ដែនការប្តូរឆ្នាំមានរូបបញ្ចូលទាំងគម្រោងដំបូងប្រែប្រួល ហើយសង្ឃឹមថានឹងអាចទាញយកប្រាក់ចំណូលពីអនុវត្ត ព្រៃឈើ ការនេសាទ ការចិញ្ចឹមសត្វ និងការដាំដើមឈើ ។ មេដឹកនាំកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យសង្ឃឹមថា នឹងធ្វើឲ្យកម្ពុជាមាន ឯករាជ្យពេញបរិបូណ៌ទាំងវិស័យសេដ្ឋកិច្ច ក៏ដូចជាវិស័យនយោបាយ និងមានបំណងប្រែក្លាយកម្ពុជាពីប្រទេសកសិកម្ម ឱនថយ ឲ្យទៅកសិកម្មសម័យទំនើបមួយ ។

កងប្រយោជន៍ខ្មែរក្រហមធ្វើការប្រមូលផលស្រូវ
(រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ពោះជាយ៉ាងនេះក្តី មេដឹកនាំទាំងនេះមិនបានគិត ដល់ផលវិបាកនៃការអនុវត្តដែនការនេះ និងទុក្ខវេទនា របស់ ប្រជាជនបណ្តាលមកពីការធ្វើការហួសកម្លាំង លក្ខខណ្ឌរស់នៅមិនល្អ ការទទួលបានអាហារមិនគ្រប់ គ្រាន់ ការខ្វះខាតសេរីភាពនិងសិទ្ធិជាមូលដ្ឋានហើយ និងជំងឺដែលគ្មានការព្យាបាល ។ ក្នុងរយៈកាលនៃ កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ លក្ខខណ្ឌរស់នៅរបស់ប្រជាជន មានសភាពយ៉ាប់យឺនយ៉ាងខ្លាំង ។ របបនេះបាន បំផ្លាញសុភមង្គលនិងសេចក្តីថ្លៃថ្នូរជាមនុស្ស របស់ ប្រជាជនកម្ពុជាស្ទើរគ្មានសល់ចន្លោះ ។ ប្រជាជនភាគ ច្រើនដឹងថាប្រទេសមួយត្រូវការអ្នកចេះដឹងដើម្បី អភិវឌ្ឍន៍ ។ ប៉ុន្តែខ្មែរក្រហមបានសម្លាប់បញ្ជូននិង អ្នកបច្ចេកទេសអស់ជាច្រើន ហើយបានបិទសាកល

វិទ្យាល័យ សាលារៀន និងមជ្ឈមណ្ឌលអប់រំដទៃទៀតនៅទូទាំងប្រទេស ។ ខ្មែរក្រហមបានបញ្ជូនកសិករពីជនបទដែល ពុំមានបទពិសោធន៍ឲ្យមកធ្វើការនៅតាមរោងចក្រមួយចំនួនក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញទៅវិញ ។

កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានចែកដីស្រែទៅជាដីស្រែល្អលេខមួយ និងដីស្រែមិនល្អធម្មតា ។ ទិន្នផលសម្រាប់ដីស្រែ ធម្មតាក៏បីតោនក្នុងមួយហិកតា ចំណែកដីស្រែលេខមួយ កសិករត្រូវធ្វើឲ្យបានពីរធានីមួយទៅធានីពីរតោនក្នុងមួយហិកតា ។ ជាងនេះទៅទៀត ទិន្នផលស្រូវនឹងត្រូវបង្កើនជារៀងរាល់ឆ្នាំ ។

នៅក្នុងទ្រឹស្តីដែលបានចែងក្នុងដែនការប្តូរឆ្នាំនេះ ទិន្នផលស្រូវត្រូវបានបែងចែកជាបួនចំណែក ។ មួយចំណែក សម្រាប់ជាស្បៀងរបស់ប្រជាជនដែលម្នាក់ៗទទួលបាន៣១២គីឡូក្រាមស្រូវក្នុងមួយឆ្នាំ ឬ០,៨៥គីឡូក្រាមស្រូវក្នុង មួយថ្ងៃ ។ មួយចំណែកទៀតសម្រាប់ធ្វើពូជហើយមួយចំណែកទៀតសម្រាប់ទុកបម្រុង ។ ចំណែកចុងក្រោយហើយក៏ជា ចំណែកធំជាងគេនោះត្រូវបានយកទៅលក់នៅឯបរទេសដើម្បីប្តូរយកសាច់ប្រាក់ ដែលអាចប្រើប្រាស់ដើម្បីទិញម៉ាស៊ីន សម្រាប់ធ្វើស្រែចម្ការ គ្រឿងសព្វាវុធ និងទំនិញផ្សេងៗទៀត ។

ដោយសារតែទិន្នផលស្ទើរតែមិនគ្រប់គ្រាន់ដែនការដែលបានកំណត់នោះ មានស្រូវតិចតួចណាស់ ដែលរក្សាទុក សម្រាប់ចិញ្ចឹមប្រជាជននិងសម្រាប់គ្រាប់ពូជ ។ ដូចទៅវិញ ស្រូវភាគច្រើនត្រូវបានយកទៅដុតផ្គត់ផ្គង់កងទ័ពនិងកម្មកររោងចក្រ

និងនាំចេញទៅប្រទេសចិន និងប្រទេសសង្គមនិយមដទៃទៀត ។

ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ស្ទើរតែគ្មានអ្នកណាម្នាក់ ធ្លាប់ទទួលបានរបបអាហារគ្រប់គ្រាន់ទេ ។ ប្រជាជនភាគច្រើនហូប តែបបរលាយពោត ដើមចេក និងដើមល្អិត ហើយទទួលបានរបប អង្ករតិចជាងកន្លះកំប៉ុងទឹកដោះគោក្នុងមួយថ្ងៃ ។ មានតែកម្មាភិបាល និងកងទ័ពខ្មែរក្រហមប៉ុណ្ណោះដែលមានបាយហូបគ្រប់គ្រាន់ ។ អ្នក ដែលនៅរស់មានជីវិតទាំងអស់ពីរបបនេះ យល់ស្របថា អ្វីដែល គាត់ចង់ចាំបំផុតក្រៅពីការបន្តិចធ្វើការហួសកម្លាំងនិងការកាប់សម្លាប់ នោះ គឺការខ្វះខាតអាហារយ៉ាងខ្លាំង ។

អ៊ុំ សារ៉ែត អាយុ៥៧ឆ្នាំ ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅរាជធានី ភ្នំពេញបានរៀបរាប់ពីជីវិតឈឺចាប់របស់គ្រួសារគាត់ ដោយសារ ការហូបមិនគ្រប់គ្រាន់ថា :

ការសម្តែងសិល្បៈរបស់កងយុវជនយុវនារី (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

សកម្មភាពជញ្ជូនដីនៅក្នុងកម្រោងលើកទំនប់ដឹកប្រឡាយ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

នៅឆ្នាំ១៩៧៦ ដោយទ្រាំមិនបាននឹងការស្រែកយាន ឪពុកខ្ញុំបានជួសកូនក្នុងកម្រិតស្មារបូប ដោយគាត់គិតថានោះគឺជាកូនត្រី ។ ថ្ងៃមួយ កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមម្នាក់បានសម្លាប់ពស់មានពិស មួយហើយយកមកទុកចោលនៅលើរបង ។ គាត់ដឹងដែរថាពស់នោះមានពិស ប៉ុន្តែគាត់នៅតែ ពិសាទៀតរហូតធ្វើឲ្យគាត់ស្លាប់ ។ បួនស្រីខ្ញុំនិងកូនៗស្លាប់ដោយសារតែការអត់យាន ។ គ្រួសារ របស់ខ្ញុំក៏ស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាពដូចគ្នាដែរ ។ យើងបានខិតខំធ្វើស្រែចម្ការយ៉ាងច្រើន ប៉ុន្តែយើង មិនដែលបានហូបគ្រប់គ្រាន់ទេ ។ ដោយយានខ្លាំងពេក ពេលខ្លះខ្ញុំកាត់ដើមត្រាវព្រៃមកស្មារ ហូប ។ ពេលហូបហើយរមាស់ពេញខ្លួន ។ កូនៗខ្ញុំយំទ្រហឹងពេញផ្ទះ ។ ថ្ងៃមួយខ្ញុំទៅសួចត្រី ។ ប្រធានកងតំរាមខ្ញុំថា “ធ្វើបូកថោកទាបទៅអង្គុយសួចត្រី ប្រយ័ត្នអង្គការយកទៅសម្លាប់ចោល” ។ ដោយការខ្វះអាហារ កូនរបស់ខ្ញុំម្នាក់ធ្លាក់ខ្លួនឈឺជាទម្ងន់ ។ ខ្ញុំបានយកខ្សែក ទៅដួរយកអង្ករមក ដាំបាយឲ្យកូនខ្ញុំហូប ។ កូនខ្ញុំហូបបាយច្រើនណាស់ តែដំនីរបស់វាកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរឡើងជាលំដាប់ ហើយក៏ស្លាប់បាត់ទៅ ។ កូនខ្ញុំពីរនាក់ទៀតនិងប្តីរបស់ខ្ញុំក៏ធ្លាក់ខ្លួនឈឺដែរ ដោយសារតែហូបមិន គ្រប់គ្រាន់ ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ខ្ញុំ-ប្តីហើយនិងកូន បានប្រឹងប្រែងរស់យ៉ាងរេទនាជាទីបំផុត ។

ប្រជាជនមូលដ្ឋាន៖ ម្តាយនិងកូន (រូបថតឯកសាររដ្ឋប្បវេណីឯកសារកម្ពុជា)

ជំពូកទី៧

វិវិធានសំនេរច្រើនថ្ងៃក្នុងបឋមកម្មជាប្រជាធិបតេយ្យ

១. ការបង្កើតសហករណ៍

ក្នុងអំឡុងសង្គ្រាមស៊ីវិលពីឆ្នាំ១៩៧០ - ១៩៧៥ ប្រជាជនភាគច្រើនដែលរស់នៅតាមតំបន់រំដោះរបស់ខ្មែរក្រហម ត្រូវបានរៀបចំឲ្យទៅជា «ក្រុមប្រវាស់ដៃ» ដែលមានសមាជិកពី១០ ទៅ៣០ គ្រួសារក្នុងមួយក្រុម ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៧៣ និងជាពិសេសបន្ទាប់ពីជ័យជម្នះឆ្នាំ១៩៧៥ ក្រុមប្រវាស់ដៃត្រូវបានរៀបចំឲ្យទៅជា «សហករណ៍កម្រិត ទាប» ដែលមានសមាជិកបីបួនរយនាក់ ឬក៏ក្នុងមួយទាំងមូល ។ រហូតដល់ឆ្នាំ១៩៧៧ សហករណ៍កម្រិតទាបត្រូវបានរៀបចំ ឡើងវិញឲ្យទៅជា «សហករណ៍កម្រិតខ្ពស់» ដែលរួមមានមួយពាន់គ្រួសារក្នុងសហករណ៍នីមួយៗ ឬក៏យុំមួយទាំងមូល ។

មេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាបានបង្កើតសហករណ៍ទាំងនេះឡើង ដែលជាផ្នែកមួយនៃដំណើររបស់ខ្លួនឆ្ពោះទៅរកការលុបបំបាត់ចោលកម្មសិទ្ធិឯកជននិងរបបមូលធននិយម និងដើម្បីពង្រឹងវណ្ណៈកម្មករនិងកសិករ ។ ចំពោះខ្មែរក្រហមសហករណ៍មានន័យថាប្រជាជនរស់នៅជាមួយគ្នា ធ្វើការជាមួយគ្នា ហូបជាមួយគ្នា និងចែករំលែកការកម្សាន្តជាសមូហភាព ។ គោលការណ៍នេះធ្វើឲ្យមានការដាក់កំហិតយ៉ាងគឺរឹងទៅលើការរស់នៅជាបុគ្គល ។ គ្រួសារខ្មែរធ្លាប់រស់នៅហូបចុកជួបជុំគ្នារាប់ពាន់ឆ្នាំមកហើយ ដូច្នេះការបង្ខំប្រជាជនឲ្យហូបរួមគ្នានៅក្នុងសហករណ៍ ជាពិសេសនៅពេលដែលមានការខ្វះខាតអាហារយ៉ាងខ្លាំងបែបនេះ គឺជាទង្វើមួយយោរឃោរឃៅខ្លាំងណាស់ ។ ជាងនេះទៅទៀត ប្រជាជនត្រូវប្រគល់ទ្រព្យសម្បត្តិរបស់ខ្លួន ដែលជាមធ្យោបាយដលិតកម្មសំខាន់ៗដាក់ជាសម្បត្តិរួមរបស់សហករណ៍ទាំងអស់ ដែលមានដូចជាឧបករណ៍ប្រើប្រាស់ គោក្របី នង្គ័ល រទាស គ្រាប់ពូជ និងដីស្រែជាដើម ។

សហករណ៍ត្រូវបានរៀបចំឡើងដើម្បីធ្វើយ៉ាងណាអាចឲ្យខ្លួនឧបត្ថម្ភខ្លួនដោយខ្លួនឯងបាន ។ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមបានពណ៌នាសហករណ៍ថាជា “កម្មវិធីធំធេងខ្លាំងក្លា” ក្នុងការកសាងប្រទេសនិងជា “កំដែងថែបយ៉ាងរឹងមាំបំផុត” សម្រាប់ការពារកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទប់ទល់នឹងសត្រូវ ។

២. វណ្ណៈសង្គមថ្មីពីរ

ទោះជាខ្មែរក្រហមបានអះអាងថា ខ្លួនកំពុងតែកសាងប្រទេសមួយប្រកបដោយសមភាពនិងលុបបំបាត់ចោលវណ្ណៈសង្គមយ៉ាងណាក៏ដោយ ប៉ុន្តែធាតុពិតខ្មែរក្រហមបានបង្កើតឡើងនូវវណ្ណៈថ្មីពីរនៅក្នុងប្រទេសគឺ “ប្រជាជនមូលដ្ឋាន” និង “ប្រជាជនថ្មី” ។

ប្រជាជនមូលដ្ឋាន ឬប្រជាជនចាស់គឺអ្នកទាំងឡាយណាដែលរស់នៅតាមតំបន់ជនបទ គ្រប់គ្រងដោយបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាមុនថ្ងៃ១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ។ ខ្មែរក្រហមបានបែងចែកអ្នកទាំងនេះជាប្រជាជនពេញសិទ្ធិឬប្រជាជនគ្រៀម ។ ប្រជាជនពេញសិទ្ធិគឺអ្នកទាំងឡាយណាដែលមិនមានបង់បួនធ្លាប់ធ្វើការក្នុងរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ហើយជាសមាជិកគ្រួសារកសិករក្រ ឬកសិករកណ្តាល ថ្នាក់ក្រោម(កសិករនិងកម្មករ) ។ ប្រជាជនប្រភេទនេះត្រូវបានអនុញ្ញាតឲ្យទៅបោះឆ្នោត ឬឈរឈ្មោះឲ្យគេបោះឆ្នោត ទោះបីជាការបោះឆ្នោតមានតែម្តងគត់នៅថ្ងៃទី២០ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៦ ក្នុងរយៈកាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យក៏ដោយ ។ (ការបោះឆ្នោតនេះមិនអនុលោមតាមបទដ្ឋានអន្តរជាតិ ហើយឈ្មោះសមាជិកសភាតំណាងប្រជាជនក៏មិនត្រូវបានប្រកាសឲ្យប្រជាជនដឹងដែរ) ។ ប្រជាជនមូលដ្ឋានអាចក្លាយជាប្រធានសហករណ៍និងប្រធានកងផ្សេងៗ ។

អ្នកសិល្បៈខ្មែរក្រហម (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ក្រុមសិល្បៈខ្មែរក្រហមនៅប្រាសាទបន្ទាយស្រី (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ប្រជាជនត្រៀមក្នុងអំឡុងពេលដែលមានបងប្អូនធ្លាប់ធ្វើការជាមួយរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ។ ប្រជាជនទាំងនេះនឹងត្រូវបាន ត្រាប្រណី ដរាបណាប្រជាជនទាំងអស់នោះខិតខំធ្វើការងារដោយខ្ជាប់ខ្ជួន ។

ប្រជាជនថ្មី ឬប្រជាជន១៧មេសាក៏អ្នកដែលត្រូវជម្លៀសចេញពីទីក្រុង ឬទីប្រជុំជននានានៅខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី មួយចំនួនធំនៃអ្នកទាំងនេះគឺជាអ្នកមកពីជនបទ ហើយបានរត់ទៅទីក្រុងដើម្បីគេចពីសង្គ្រាម ។ ប្រជាជន ថ្មីត្រូវបានចាត់ទុកថាជាមនុស្សដែលមិនអាចជឿទុកចិត្តបាន ហើយទទួលបានការស្តាប់ខ្ញុំមិននឹងការសង្ស័យពីសំណាក់អង្គការ ។ ប្រជាជនទាំងនេះត្រូវបានអង្គការចាត់ទុកថាជា“ជនបញ្ជើកែក” ហើយគ្មានសិទ្ធិអ្វីទាំងអស់ដូចដែលពាក្យស្លោកខ្មែរក្រហមមួយ បានអះអាងថា “ពួក១៧មេសាជាជនបញ្ជើកែក ។ ពួកវាជាអ្នកចាញ់សង្គ្រាមនិងជាឈ្មើសឹក” ។ ពាក្យស្លោកមួយទៀត ដែលអ្នករស់រានមានជីវិតភាគច្រើនចង់ចាំនោះគឺ “ទុកក៏មិនចំណេញ ដកចេញក៏មិនខាត” ។ ប្រជាជនថ្មីទទួលបានការធ្វើទុក្ខ បុកម្នេញខ្លាំងជាងប្រជាជនចាស់ ។ ប៉ុន្តែទំហំនៃអំពើហោរាហេរមានកម្រិតខុសៗគ្នាពីតំបន់មួយទៅតំបន់មួយទៀត ។ ឧទាហរណ៍ ប្រជាជននៅខេត្តស្វាយរៀងនិងព្រៃវែងក្នុងភូមិភាគបូព៌ា បានទទួលការគាំពារពីបដិវត្តន៍ប្រសើរជាងអ្នកដែល ត្រូវបានជម្លៀសទៅខេត្តពោធិសាត់និងបាត់ដំបងនៃភូមិភាគពាយ័ព្យ ។

ចាប ស៊ីថា អាយុ៦៥ឆ្នាំ រស់នៅទីក្រុងភ្នំពេញបានរៀបរាប់ពីជីវិតរបស់គាត់ដែលកាលណោះជាអ្នក១៧ មេសាថា:

នៅពេលជម្លោះសង្គ្រាម១៩៧៥ ក្រុមគ្រួសារខ្ញុំដែលមានសមាជិកទាំងអស់១៤នាក់ត្រូវបានជម្លៀស
 ទៅរស់នៅស្រុកកោះធំ ខេត្តកណ្តាល ។ នៅទីនោះ អង្គការចាត់តាំងឲ្យជាប់បន្ទប់ស្នាក់ និងធ្វើស្រែ ។
 ថ្ងៃមួយវេលាម៉ោងប្រាំបួនយប់ ប្តីរបស់ខ្ញុំត្រូវអង្គការស្នើឲ្យទៅរៀនសូត្រមួយរយៈ ។ ខ្ញុំរង់ចាំប្តីខ្ញុំ
 ប៉ុន្តែមិនឃើញគាត់ត្រឡប់មកវិញសោះ ។ ស្ត្រីម្នាក់នៅក្នុងភូមិបានប្រាប់កូនរបស់ខ្ញុំម្នាក់ថា “មិន
 ចាំបាច់មើលផ្លូវឪពុកឯងទេ ហើយប្រយ័ត្នប្រយែងមាត់ដង កុំនិយាយអ្វីផ្ដេសផ្ដាសឲ្យសោះ
 ប្រយ័ត្នគេយកទៅមួយពូជ ព្រោះឪពុកឯងមានប្រវត្តិធំណាស់” ។ ខ្ញុំដឹងថាអង្គការបានយកប្តីខ្ញុំទៅ
 សម្លាប់ចោល ព្រោះគាត់ជាអតីតចៅហ្វាយខេត្តកណ្តាល ។ ពីរខែក្រោយមក អង្គការបានប្រាប់ខ្ញុំ
 ឲ្យផ្លាស់ទៅរស់នៅទីក្រុងភ្នំពេញ ។ តាមពិត ខ្មែរក្រហមនាំពួកយើងទៅខេត្តបាត់ដំបង ។ អង្គការបាន
 បែកកូនខ្ញុំមួយឲ្យក្រុមគ្រួសារខ្ញុំរស់នៅ ។ គ្រួសារខ្ញុំត្រូវបានបំបែកឲ្យទៅរស់នៅក្នុងកងផ្សេងៗគ្នា ។
 មានតែកូនស្រីពៅរបស់ខ្ញុំអាយុប្រាំមួយឆ្នាំប៉ុណ្ណោះ រស់នៅជាមួយខ្ញុំ ។ ជីវិតនៅបាត់ដំបងគឺជា
 រឿងរ៉ាវមួយដែលមិនអាចបំភ្លេចបានទេសម្រាប់ខ្ញុំ ។ ក្នុងរយៈពេលតែដប់ថ្ងៃប៉ុណ្ណោះកូនប្រុស
 ខ្ញុំបួននាក់និងកូនស្រីម្នាក់បានស្លាប់បន្តបន្ទាប់គ្នា ។ ខ្លះស្លាប់ដោយសារអត់អាហារនិងជំងឺ ខ្លះទៀត

ការសម្តែងសិល្បៈរបស់ខ្មែរក្រហម (រូបថតឯកសាររដ្ឋប្បវេណីឯកសារកម្ពុជា)

ត្រូវបានសម្លាប់ ដោយអង្គការចោទប្រកាន់ថាមានជាប់ពាក់ព័ន្ធជាមួយខ្មាំង ។ មួយរយៈក្រោយមក ម្តាយក្មេករបស់ខ្ញុំអាយុ៧០ឆ្នាំបានស្លាប់ដោយជំងឺខ្លះអាហារបរិភោគ ។ ជីវិតពោរពេញដោយ ភាពភ័យខ្លាច ។ ជារៀងរាល់យប់ ខ្ញុំមិនដែលដេកបានស្រួលទេ ។ ប្រជាជននៅក្នុងភូមិរបស់ខ្ញុំ ជាច្រើនត្រូវអង្គការហៅទៅហើយបាត់ខ្លួនរហូត ។

៣. ពិធីរៀបចំបង្គោលការ

មន្ត្រីលក់(ឬពិធីបើកវត្ត) ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យខុសគ្នាទាំងស្រុងពីមន្ត្រីលក់ការពារទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណី ខ្មែរ ។ កូនកម្លោះក្រមុំទាំងអស់ត្រូវបានរៀបចំក្នុងពិធីរួមតែមួយ ដែលមានចំនួនពី៣៧១០ កូ ក្នុងពិធីតូច ហើយពិធីធំមាន ពី៣០ ៧៥០ កូឬរហូតដល់ជាន់១០០ កូក្នុងពិធីនីមួយៗ ។ បុរសនារីភាគច្រើនមិនត្រូវបានអនុញ្ញាតឲ្យជ្រើសរើសកូស្រករ របស់ខ្លួនទេ ។ កូ នីមួយៗ បានត្រូវបានចាត់តាំងឡើងដោយអង្គការ ដែលអះអាងថាជាឪពុកម្តាយរបស់មនុស្សក្រប៉ូប ។ អ្នកខ្លះមិនទាំងស្គាល់ឈ្មោះនិងមុខមាត់អនាគតកូស្រកររបស់ខ្លួនផងទេ រហូតដល់ពេលប្រារព្ធពិធីតែម្តង ។ បងប្អូនសាច់ញាតិ មិនអនុញ្ញាតឲ្យចូលរួមក្នុងពិធីមន្ត្រីលក់ ឬចូលរួមក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្តណាមួយឡើយ ។ សម្លៀកបំពាក់ប្រពៃណី ពិធីរំលែក ចម្រៀងប្រពៃណី និងពិធីតាមបែបសាសនាត្រូវបានហាមឃាត់ ។

ពិធីរៀបចំការរបស់ខ្មែរក្រហម (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ពិធីរៀបការរបស់ខ្មែរក្រហម (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

នារីមួយចំនួនត្រូវបានបង្ខំឱ្យរៀបការជាមួយយុទ្ធជនពិការ ដែលរងរបួសក្នុងពេលសង្គ្រាម ហើយត្រូវដាច់ដៃ ឬដាច់ជើងម្ខាង ។ នារីដែលជំពាក់មិនទទួលបានកម្រៃសេវាពិការទាំងនេះអាចត្រូវបានបំបែកយ៉ាង ទទួលបានទណ្ឌកម្មជាទម្ងន់ ឬត្រូវ បញ្ជូនទៅធ្វើការនៅតំបន់ដាច់ស្រយាលឆ្ងាយៗពីផ្ទះ ។ នារីខ្លះដែលជួបប្រទះហេតុការណ៍បង្ខំបែបនេះបានធ្វើអត្តឃាត ។

មូសា សុខា ជនជាតិចាមរស់នៅខេត្តក្រចេះ ជាអតីតប្រធានសមាគមស្ត្រីឃុំក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ បានរំលឹកអំពីការរៀបការរបស់គាត់កាលពីសម័យនោះដូច្នោះថា៖

នៅឆ្នាំ១៩៧៤ ពេលខ្ញុំមានអាយុដប់ប្រាំឆ្នាំ ខ្ញុំបានរៀបការជាមួយអ្នកលីសែងគ្រឿងសព្វាវុធ ម្នាក់ឈ្មោះ ណុះ លាស់ ។ ពួកយើងសំណេរល្អណាស់ដែលបានរៀបការមួយខែមុនការអនុម័ត ច្បាប់ថ្មី ដែលហាមប្រាមប្រជាជនមិនឱ្យគុបតែងខ្លួននឹងគ្រឿងអលក្ករចក្រពត្តិ ។ អ្វីក៏ដោយដែល ប្រើសម្រាប់គុបតែងកាយត្រូវបានចាត់ទុកជារបស់ចក្រពត្តិទាំងអស់ សូម្បីតែគ្រឿងអលក្ករ ក្លែងក្លាយក៏ដោយ ។ មកត្រឹមពេលនោះ មានបុរសស្រី ពី៥ទៅ១០គូ ត្រូវបានបង្ខំឱ្យរៀបការ ជាមួយប្រេចទៅហើយ ។ ប្រសិនបើគ្មានមួយជំពាក់មិនព្រមការជាមួយគ្នា ពួកគេនឹងត្រូវ ហៅទៅទៅរៀនសូត្រ ។ ប្តីប្រពន្ធដែលទើបការហើយថ្មីថ្មោងត្រូវបំបែកចេញពីគ្នា ។ ក្នុងពិធីមង្គល ការរបស់ខ្ញុំ ខ្ញុំមានអ្នកកំរងនិងមានពាក់គ្រឿងអលក្ករ ប៉ុន្តែខ្ញុំស្ងៀមពាក់ខ្មៅនិងពាក់ស្បែកជើង កង់ឡាន ។ បន្ទាប់ពីការហើយបានបីថ្ងៃ អង្គការបានហៅប្តីខ្ញុំទៅសមរម្យ ព្រោះអង្គការត្រូវការ កម្លាំងបន្ថែមដើម្បីវាយរំលំរដ្ឋាភិបាលក្រុងភ្នំពេញ ។ ខ្ញុំបានអនុវត្តប្រធានក្នុងមិត្តភ័យខ្ញុំស្នាក់នៅក្នុងភូមិ

ប៉ុន្តែគាត់បានបដិសេធ ។ នៅឆ្នាំ១៩៧៦ ខ្ញុំសម្រាលបានកូនប្រុសម្នាក់ ប៉ុន្តែបានស្លាប់នៅវិញ មួយសប្តាហ៍ក្រោយមកដោយសារជំងឺ ។

អាពាហ៍ពិពាហ៍ដោយបន្តិកាន់តែមានសភាពតឹងតែងឡើង បន្ទាប់ពីជ័យជម្នះរបស់ខ្មែរក្រហមឆ្នាំ១៩៧៥ ។ បុរសស្រ្តីជាច្រើនត្រូវបានបង្ខំឲ្យរៀបការក្នុងពេលតែមួយ ។ ផេង ហង់ ប្រជាជនមកពីខេត្តកំពង់ចាមបានរៀបរាប់ពី មន្ត្រីលក់របស់គាត់ដូច្នោះថា :

នៅឆ្នាំ១៩៧៨ គឺមួយខែមុនការដួលរលំនៃរបបនេះ អង្គការចាត់តាំងឲ្យខ្ញុំរៀបការ ។ ស្រ្តីឡើង ខ្ញុំអង្គុយលើកៅអីនៅក្នុងពិធីរៀបការ ដោយតាំងចិត្តថានឹងធ្វើតាមអ្វីដែលអង្គការបញ្ជា ។ ពិធីនោះ មានយុវជនយុវនារីដែលត្រូវរៀបការសរុប១៦០ គូ ។ ខ្ញុំនិងប្រពន្ធខ្ញុំបានសច្ចាថានឹងរួមរស់ ជាមួយគ្នានិងមានកូនមួយក្នុងពេលមួយឆ្នាំ ។ ខ្មែរក្រហមបានចែកខោអាវខ្មៅមួយកំប៉ុននិងក្រមា មួយ ហើយមានរៀបចំម្ហូបអាហារឲ្យហូប ។ ក្រោយបដិវត្តន៍ ខ្ញុំនិងប្រពន្ធខ្ញុំរិលមកផ្ទះវិញ ។ ឥឡូវនេះយើងមានកូនប្រាំនាក់ ។

នៅថ្ងៃរៀបការបុរសនារីទាំងអស់ត្រូវឈរជាពីរជួរ ។ បន្ទាប់មកប្រធានភូមិបញ្ជាឲ្យអ្នកទាំងនេះចាប់ដៃគ្នា ហើយធ្វើការប្តេជ្ញាថានឹងរួមរស់ជាមួយគ្នាអស់មួយជីវិត ។ នេះបញ្ជាក់ថា បុរសនារីទាំងអស់នោះបានរៀបការរួចហើយ ។ ពិធីដ៏ខ្លីនេះនឹងត្រូវបញ្ចប់បន្ទាប់ពីមានការហូបអាហារបន្តិចបន្តួច ។

បន្ទាប់ពីរៀបការហើយ ប្តីប្រពន្ធបានទទួលការអនុញ្ញាតឲ្យរស់នៅជាមួយគ្នាតែពីរ-បីថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ ហើយបន្ទាប់មក ត្រូវទៅធ្វើការតាមក្រុមរៀងៗខ្លួនវិញ ។ ប្តីប្រពន្ធមួយចំនួនក៏បានទទួលការអនុញ្ញាតឲ្យមកជួបមុខគ្នាក្នុងរវាងពីរប្រាំពីរ ទៅដប់ថ្ងៃម្តងដែរ ។

ខ្មែរក្រហមមើលឃើញពិធីរៀបការតាមប្រពៃណីខ្មែរ ដូចដែលខ្លួនមើលឃើញការគោរពប្រណិប័តន៍ជំនឿ សាសនា និងការសិក្សានៅតាមសាលាឬមហាវិទ្យាល័យដែរ ។ ខ្មែរក្រហមយល់ថាវាជាការចំណាយពេលឥតប្រយោជន៍ និងគួរបានជួយអ្វីទាល់តែសោះក្នុងការបង្កើនផលស្រូវ ។ មន្ត្រីលក់រួមត្រូវបង្កើតឡើង ដោយសារតែវាចំណាយ ពេលតិច ហើយពេលវេលាដែលនៅសល់នឹងត្រូវចំណាយទៅលើការធុរសហករណ៍ និងអ្វីដែលខ្មែរក្រហមហៅថា “បដិវត្តន៍ មហាលោតដោះ មហាអស្ចារ្យ” ដែលជាពាក្យស្លោកចម្លងចេញមកពីកុម្មុយនីស្តចិន ។ មេដឹកនាំកុម្មុយនីស្តជាប្រជាធិបតេយ្យ ចង់បញ្ជាក់ឲ្យច្បាស់ថា នឹងមានក្មេងៗចាប់កំណើតដែលអាចបន្តបដិវត្តន៍របស់ខ្លួនបាន ។ សម្រាប់ខ្មែរក្រហម គោលបំណង ចម្បងនៃការរៀបការមិនមែនដើម្បីបង្កើតសង្គមគ្រួសារនោះទេ ប៉ុន្តែដើម្បីបង្កើតមនុស្ស ដែលអាចបម្រើបដិវត្តន៍បាន ។

៤. ការរំលោភលើសិទ្ធិនិចលកម្មរបស់កុមារ

ក្នុងរបបកុម្មុយនីស្តជាប្រជាធិបតេយ្យមិនមានសាលារៀនជាដ្ឋានទេ ។ កុមារត្រូវបានបញ្ជូនទៅរៀននៅក្រោមដើម ឈើ ឬនៅក្រោមផ្ទះប្រជាជន ។ គ្រូភាគច្រើនជាកសិករក្រដែលអាចអាន និងសរសេរតែបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ។ ទោះជា ការអប់រំនៅតាមតំបន់មួយចំនួនមានការរីកចំរើនក្នុងឆ្នាំ១៩៧៨ក៏ដោយ (កុមារទទួលបានការសិក្សាថ្នាក់បឋមពី៧ទៅ៣ ម៉ោងក្នុងមួយថ្ងៃ) ក៏នៅតែមិនទាន់មានសាលារៀនដែលមានដំណើរការពេញលេញដែរ ។ ខ្មែរក្រហមនិយាយថា “អង្គការ

ខ្មែរក្រហមបានបង្កើតពាក្យស្នាក់ ទាក់ទងនឹងការអប់រំ ថា “អង្គការយកម្លប់ឈើ ធ្វើជាសាលារៀននិងកន្លែង ធ្វើម៉ឺន ។ ធ្វើបណ្តើររៀន បណ្តើរ ធ្វើកាន់តែច្រើន ចេះកាន់តែច្រើន” ។

គ្មានទេសញ្ញាប័ត្រ មានតែសញ្ញាឃើញ បើចង់បានបាក់អង្ក បាក់ខ្ទប់ ត្រូវទៅយកទៅទំលប់ ប្រឡាយ” ហើយថា “ការរៀនអក្សររៀនលេខមិនសំខាន់ទេ ការសំខាន់គឺការធានានិងចលនា បដិវត្តន៍” ។

នៅពេលដែលកុមារត្រូវបានបង្ហាត់បង្រៀនឲ្យចេះអាន និងសរសេរអក្សរបន្តិច បន្តួចនោះ ភាគច្រើននៃការសិក្សាគឺផ្តោតទៅលើការអប់រំនយោបាយ ។ ក្មេងៗជាច្រើនត្រូវ បានយកចេញពីផ្ទះទៅចូលរួមវគ្គហ្វឹកហ្វឺនមនោគមវិជ្ជាដើម្បីអាចបម្រើក្នុងជួរកងទ័ព កងការពារ ឬនិរសារ ។

កូនក្មេងក៏ត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យធ្វើការងារដែរនៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ការងាររបស់កុមារគឺដើររើស អាចម៍គោ កាត់ទន្លេខ្សែត្រ ប្រមូលលាមកមនុស្សដើម្បីធ្វើដី និងជញ្ជូនអាវុធតៅសមរម្យ ដែលនៅទីនោះជួនកាលកុមារត្រូវទទួលបានរងរបួស ឬក៏ត្រូវគ្រាប់កាំភ្លើងស្លាប់ក៏មាន ។ ជាន់នេះទៅទៀត កុមារាកុមារីទាំងនេះ ត្រូវបំបែកចេញពីទីពុកម្តាយ ហើយមិនដែលស្គាល់ភាពកក់ក្តៅគ្រួសារឡើយ ។

ភិន រដ្ឋា អាយុ៤០ឆ្នាំ ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅរាជធានីភ្នំពេញបានរំលឹកពីរឿងរ៉ាវរបស់គាត់ ដែលជាកូនក្មេង អាយុដប់ឆ្នាំម្នាក់ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៥ថា :

គ្រួសារខ្ញុំត្រូវបានជម្លៀសទៅស្រុកកំរ៉ែវឡែនខេត្តតាកែវ ។ នៅទីនោះអង្គការបែកដុះឲ្យមួយខ្នងក្នុង គ្រួសារនីមួយៗ ។ ក្រុមគ្រួសារខ្ញុំរស់នៅដោយពឹងលើការដើរកក្តាម-ខ្យងធ្វើជាម្លប់ ។ បន្ទាប់ពី

កូនកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់ខ្មែរក្រហម (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

កុមាររៀនអំពីការដាំដុះស្រូវ (រូបភាពដោយលោក ចេ. ទ័សម៉ែន និងរូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ប្រជុំនយោបាយជាមួយប្រធានក្រុមហើយ យើងត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យប្រធាន ហើយខ្ញុំមិនអាច
 រកក្ដាម-ខ្យងបានទៀតទេ ។ ដោយសារតែឃ្លានខ្លាំងពេក ខ្ញុំទស្សនាហ្នឹងចេះបន្ថែមដែលយើងបាន
 ដាំនៅជុំវិញផ្ទះបូបណាស់ ។ ខ្ញុំត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យទៅធ្វើការនៅក្នុងចល័តកុមារដែលស្ថិតនៅ
 ឆ្ងាយពីផ្ទះ ។ រយៈពេលបី-បួនខែ ទើបអង្គការអន្តរជាតិឲ្យខ្ញុំមកលេងផ្ទះម្តង ។ ការងាររបស់ខ្ញុំគឺ
 សែនកណ្តាប់ក្នុងស្រែ ។ ពេលខ្លះ ខ្ញុំមិនចង់ចុះធ្វើការងារក្នុងស្រែទេ ពីព្រោះខ្ញុំខ្លាចឈឺឥតទាល់
 ប្រធានក្នុងនោះតែងតែវាយធ្វើបាបខ្ញុំ ។ ខ្ញុំបានរត់ទៅផ្ទះជាច្រើនដងដើម្បីឲ្យឪពុកម្តាយ
 ខ្ញុំជួយ ប៉ុន្តែគ្មានអ្នកណាអាចជួយខ្ញុំបានឡើយ ។ បន្ទាប់មកខ្ញុំបានទៅព្យាបាលនៅព្រះស្រីមួយរយៈ ។
 ខ្ញុំរស់នៅដោយបេះស្លឹកឈើព្រៃ និងផ្លែឈើព្រៃបូបនិងល្អចម្រុះម្នាក់ម្នាក់ ។ ដោយមិនអាចទ្រាំបាន
 នឹងស្ថានភាពរស់នៅបែបនោះ ខ្ញុំរត់មកនៅផ្ទះខ្ញុំវិញ ។ ដោយខ្លាចអង្គការ ឪពុកម្តាយខ្ញុំបានបញ្ជូន
 ខ្ញុំឲ្យទៅក្នុងចល័តវិញ ។ ពេលទៅដល់ក្នុងវិញ ប្រធានក្នុងបានធ្វើទារុណកម្មខ្ញុំនិងព្រមទាំងខ្ញុំរត់
 ទៀត ។ ខ្ញុំត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យស្រាបចបនៃនិងកើបអាចម៍ជ្រូក ។ ថ្ងៃមួយ ដោយសារខ្ញុំមានការ
 អស់កម្លាំងខ្លាំងនិងទន់ស្គន់ដង ខ្ញុំដួល ហើយធ្វើឲ្យកំពប់អាចម៍ជ្រូកពីអម្រែក ។ ប្រធានក្នុងយក
 រំពាត់ខ្សែគោមកវាយខ្ញុំ ហើយរំពាត់នោះខ្លាតត្រូវភ្នែករបស់ខ្ញុំ ។ ចាប់ពីពេលនោះមកខ្ញុំចេះតែ
 ហៀរទឹកភ្នែក ហើយភ្នែកខ្ញុំឡើងក្រហមឈឺចាប់យ៉ាងខ្លាំង ។ ទីបំផុត ខ្ញុំត្រូវនឹងតមើលអ្វីលែង
 ឃើញ ។

រស់ សមពៅ ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅទីក្រុងភ្នំពេញ បានបាត់បង់សមាជិកគ្រួសារទាំងអស់ក្នុងសម័យខ្មែរក្រហម ។
សមពៅ បានរៀបរាប់ថា :

គ្រួសាររបស់ខ្ញុំដែលមានសមាជិកប្រាំនាក់ត្រូវបានដឹកទៅភ្នំត្រឡោក ដែលស្ថិតក្នុងស្រុកព្រះ
នេត្រព្រះ ខេត្តបាត់ដំបង ។ ខ្ញុំនិងកុមារផ្សេងទៀតត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យទៅដឹកដី លើកទំនប់
យូរលក់ និងដើរកាប់ដើមឧស្ស័នខ្មែរ យើងត្រូវតែធ្វើឲ្យហើយតាមការកំណត់ ។ ប្រសិនបើ
មិនហើយ យើងនឹងត្រូវកាត់របបអាហារនិងទទួលទារុណកម្ម ។ ឪពុករបស់ខ្ញុំស្លាប់ដោយជំងឺ
គ្រុនចាញ់ ចំណែកបងស្រីខ្ញុំស្លាប់ដោយសារជំងឺហើមពោះ ។ ក្រោមយប់នាប្រាំធ្វើការហើយ
យើងបានមកជួបជុំគ្នាហើយប្រាប់គ្នាទៅវិញទៅមកអំពីប្រវត្តិគ្រួសាររបស់យើង ។ បន្តិចក្រោយ
មកបងប្រុសម្នាក់បានដើរចូលមកហើយប្រាប់ខ្ញុំថាម្តាយរបស់ខ្ញុំត្រូវអង្កការយកទៅសម្លាប់ចោល
បាត់ទៅហើយ ។ ក្រោយពីទទួលបានដំណឹងនេះភ្លាម ទឹកភ្នែកខ្ញុំហូរធ្លាក់មកដោយមិនដឹងខ្លួន ។
ខ្ញុំមានអារម្មណ៍ថា ខ្ញុំអស់ហើយ គ្មានសេសសល់អ្វីទៀតទេ សូម្បីតែរូបខ្លួនឯងក៏ដឹងថាអាចមាន
ជីវិតរស់បានយូរប៉ុណ្ណាដែរ ។ សមាជិកចុងក្រោយតែម្នាក់គត់របស់គ្រួសារខ្ញុំ គឺបងប្រុសរបស់ខ្ញុំ
ដែលបាត់ខ្លួនដោយគ្មានដំណឹងអ្វីបន្តិចបន្តួចសោះ រហូតមកទល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

កុមារទាំងឡាយត្រូវបានបង្កាត់បង្រៀនថា
“ អង្កការជាឪពុកម្តាយរបស់កុមារាកុមារីនិងយុវជន
យុវនារី ។ បើមែនដឹងយក្លាន មានន័យថាមើលឆាយ
អង្កការ ដូច្នោះអង្កការមិនប្រណីឡើយ ” ។ កម្មាភិបាល
ខ្មែរក្រហមបានឲ្យកុមារស៊ើបការណ៍ពីឪពុកម្តាយរបស់
ខ្លួន ហើយជួនកាលកុមារទាំងនេះហ៊ានទាំងសម្លាប់ឪពុក
ម្តាយបង្កើតរបស់ខ្លួនទៀតផង ប្រសិនបើទទួលបាន
បញ្ជាពីអង្កការ ។ មួយរយៈកាលកន្លងដុតទៅ កុមារ
ទាំងឡាយជឿតែទៅលើអ្វីដែលអង្កការបានប្រាប់ និង
គោរពតាមតែបញ្ជារបស់អង្កការប៉ុណ្ណោះ ។

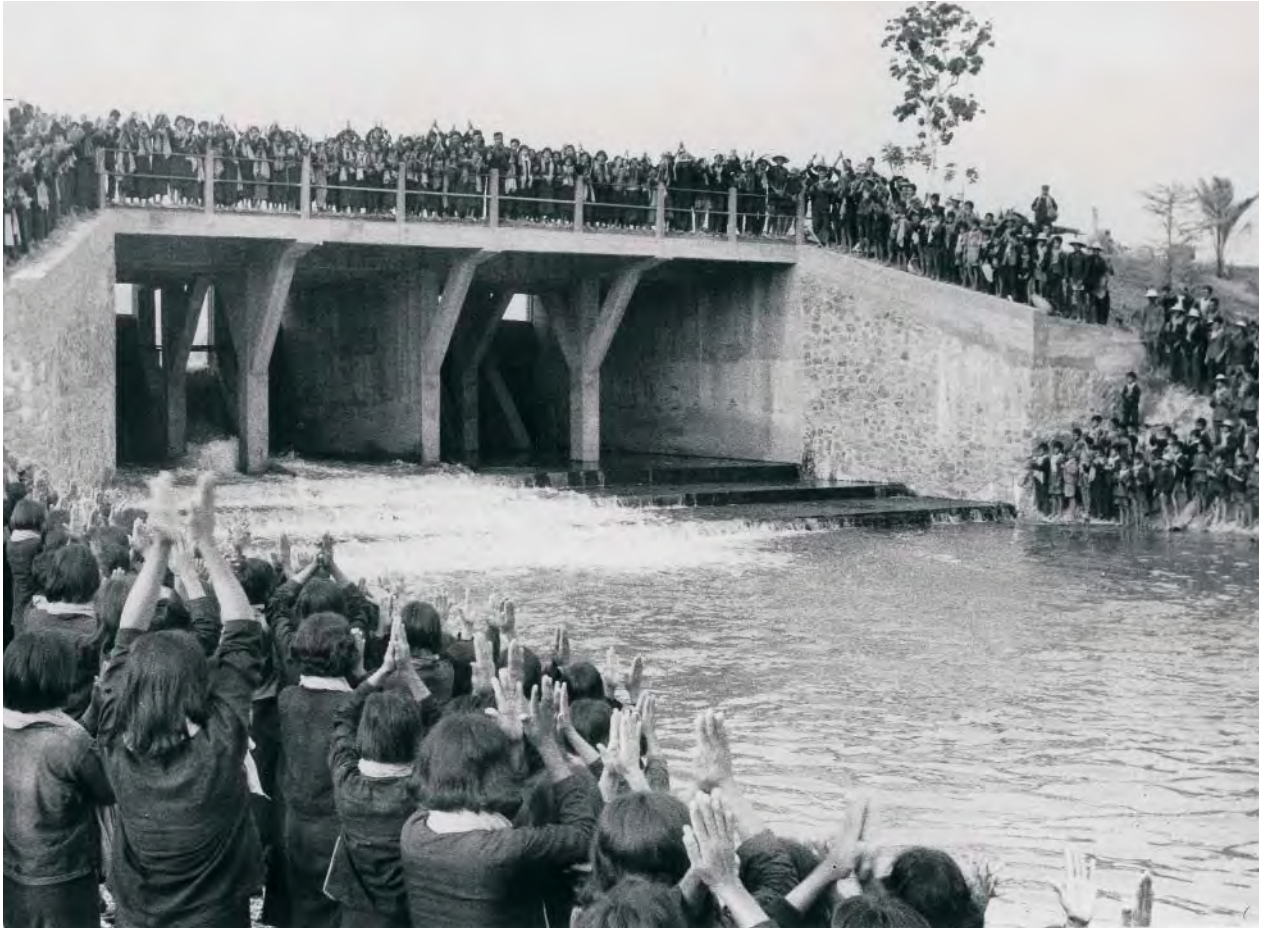
ក្នុងអំឡុងពេលសង្គ្រាមជាមួយរៀនណាម
ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧-១៩៧៨ កងទ័ពខ្មែរក្រហមជាច្រើន
បានស្លាប់ប្តូរឈាមជាមួយខ្លួន ខ្មែរក្រហមបានបញ្ជូន
កុមារទៅសមរក្សមិមុខ ដែលនៅទីនោះកុមាររាប់ពាន់
នាក់បានត្រូវរួសនិងស្លាប់បាត់បង់ជីវិត ។

កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ការប្រារព្ធពិធីអបអរសាទរចំពោះការបញ្ចប់ដោយជោគជ័យនូវគម្រោងប្រព័ន្ធប្រឡាយទឹក
(រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

៥. ការបង្ខំឱ្យធ្វើការខ្លាំងម្តង

ប្រជាជនគ្រប់រូបក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យត្រូវបានចាត់តាំងឱ្យធ្វើការងារទាំងអស់ ។ កុមារត្រូវបានដាក់ឱ្យធ្វើការងារស្រាលៗ ចំណែកមនុស្សចាស់ៗមាននាទីមើលថែទាំកុមារតូចៗ និងសត្វពាហនៈនិងត្បាញកំព្រែងល្អី ។ មនុស្សដែលមានអាយុលើសពី១៤ឆ្នាំ (កុមារវ័យជំទង់) ត្រូវទទួលបានការងារធ្ងន់ៗ និងលំបាក ។ កុមារជំទង់ៗទាំងនេះត្រូវដឹកប្រឡាយ ឬអាងស្តុកទឹក លើកទំនប់ កាប់ឈើធ្វើផ្ទះ រានដីដើម្បីធ្វើស្រែចម្ការ និងដាំស្រូវ ។ បុរសស្រ្តីប្រហែលពីរ-បីពាន់នាក់ ដែលបក្សទុកចិត្តត្រូវបានបញ្ជូនទៅធ្វើការនៅរោងចក្រឯទីក្រុងភ្នំពេញ ។

ប្រជាជនស្ទើរគ្រប់រូបធ្វើការច្រើនជាងដប់ពីរម៉ោងក្នុងមួយថ្ងៃ និងប្រាំពីរថ្ងៃក្នុងមួយសប្តាហ៍ ដោយមិនមានពេលសម្រាកនិងទទួលបានអាហារភិចត្តចប់ដុត ។ ជួនកាលប្រជាជនធ្វើការតាំងពីព្រលឹមស្រាងៗរហូតដល់ពាក់កណ្តាលយប់ បើសិនជាខ្លាចខ្លី ។ ថ្ងៃណាដែលមិនមានលោកខែ គេអុចភ្លើងបំភ្លឺវាលស្រែដើម្បីធ្វើការបន្ត ។ ប្រសិនបើប្រជាជនតាំងការងារដែលកំណត់ឱ្យដោយប្រធានសហករណ៍ ប្រជាជនទាំងនេះនឹងត្រូវចោទប្រកាន់ថាជាខ្មាំងរបស់បដិវត្តន៍ ហើយនឹងត្រូវបញ្ជូនទៅអប់រំ ។ អ្នកដែលប្រព្រឹត្តកំហុសដដែលៗ ឬកំហុសធ្ងន់ធ្ងរនឹងត្រូវយកទៅសម្លាប់ចោល ។ ការប្រព្រឹត្តិបែបនេះក៏ជួយទាំងស្រុងទៅនឹងមាត្រា១២នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដែលមានសេចក្តីជាអាទិ៍ថា :

- ប្រជាជនកម្ពុជាគ្រប់រូបមានសិទ្ធិដីវិភាគពេញទីខាងសម្ភារ ខាងស្មារតី និងខាងវប្បធម៌ ដែលត្រូវបានកែប្រែឱ្យរីកចម្រើនកាន់តែខ្ពស់ឡើងជានិច្ច ។ ប្រជាជនកម្ពុជាគ្រប់រូបសុទ្ធតែត្រូវធានាអះអាងខាងដីវិភាគទាំងអស់ ។
- កម្មករគ្រប់រូបជាម្ចាស់រោងចក្រ ។
- កសិករគ្រប់រូបជាម្ចាស់ស្រែចម្ការ ។
- ពលករផ្សេងទៀតមានសិទ្ធិមានការងារធ្វើទាំងអស់ ។
- ភាពគ្មានការងារធ្វើមិនមានដាច់ខាតក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។

៦. និសុទ្ធកម្មនិងការសម្លាប់ប្រជាជន

ខ្មែរក្រហមតែងតែស្រាវជ្រាវរកចាប់ខ្មាំង ហើយជឿជាក់ថាខ្មាំងមាននៅគ្រប់ទីកន្លែងទាំងអស់ក្នុងទូទាំងប្រទេស ។ ជនសង្ស័យជាច្រើនត្រូវបានចោទប្រកាន់ទាំងច្រឡំថាជាភ្នាក់ងារសម្លាប់របស់សហរដ្ឋអាមេរិក(សេ-អ៊ី-អា) ភ្នាក់ងារសម្លាប់របស់សូវៀត(កា-ហ្សេ-បេ) ឬក៏ភ្នាក់ងារសម្លាប់របស់វៀតណាម ។

ការប៉ះទង្គិចជាមួយវៀតណាមក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧ និងឆ្នាំ១៩៧៨ បាននាំទៅដល់ការធ្វើវិសុទ្ធកម្មដ៏ធំធេងមួយ ។ នៅចុងឆ្នាំ១៩៧៧ បន្ទាប់ពី ហ្គីល ពត វិលត្រឡប់មកពីប្រទេសចិនវិញ កងទ័ពវៀតណាមបានវាយចូលភាគបូព៌ានៃប្រទេសកម្ពុជា ។ បី-បួនខែក្រោយមក ទ័ពវៀតណាមបានដកថយទៅវិញ ដោយកៀរយកប្រជាជនស៊ីវិលខ្មែររាប់រយនាក់ទៅជាមួយផង ។ នៅពេលនោះ ខ្មែរក្រហមបានចោទប្រជាជន និងកម្មាភិបាលភូមិភាគបូព៌ាថា បានចូលដៃចូលជើង

គម្រោងលើកទំនប់ (ថតនៅពេលដែលកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់ខ្មែរក្រហមធ្វើដំណើរទស្សនកិច្ចទៅកាន់តំបន់នេះ) (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

កងចល័តនារបស់ខ្មែរក្រហមបាចទឹកបញ្ជូលស្រែ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ជាមួយវៀតណាម ។ ហេតុការណ៍នេះបាននាំទៅដល់ការចាប់ខ្លួន និងសម្លាប់ចោលមនុស្សជាច្រើននាក់ រួមទាំងអ្នកដែលស្មោះត្រង់នឹងខ្មែរក្រហម និងដៃគូនយោបាយជើងចាស់របស់ខ្លួនដ៏យូរលង់ ដូចជា សោ ភីម ទៀតផង ។

វិសុទ្ធកម្មដ៏សាហាវយង់ឃ្នងបំផុតនៅក្នុងភូមិភាគនេះកើតឡើងនៅឆ្នាំ១៩៧៨ បន្ទាប់ពីកងពលមួយចំនួននៃភូមិភាគនេះបានធ្វើការបះបោរប្រឆាំងនឹងរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ចាប់តាំងពីខែមិថុនាដល់ខែកញ្ញា នៅពេលដែលការប៉ះទង្គិចជាមួយវៀតណាមកំពុងតែបន្ត តំបន់ភាគច្រើននៅក្នុងភូមិភាគនេះបានក្លាយទៅជាសមរម្យរវាងកងទ័ពរបស់រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនិងកងទ័ពបះបោរ ។ មនុស្សប្រហែលមួយសែននាក់ក្នុងភូមិភាគបូព៌ាបានស្លាប់ក្នុងសមរម្យ និងដោយសារការសម្លាប់រង្គាល់ ។ រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានបញ្ជូនទ័ពពីភូមិភាគនិរតីទៅបង្ក្រាបក្រុមបះបោរ ។ ប្រជាជនរាប់ពាន់នាក់បានរត់ទៅព្រំដែនវៀតណាម គេចពីការសម្លាប់រង្គាល់ដែលដុះឡើង បន្ទាប់ពីការមកដល់នៃកងទ័ពទាំងនេះ ។

វិសុទ្ធកម្មក៏កើតមានឡើងដែរនៅភូមិភាគខត្តរក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧ ។ វិសុទ្ធកម្មនេះផ្ដោតទៅលើបញ្ញវន្ត និងអ្នកដែលមានជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹង កុយ ធួន ដែលធ្វើជាលេខាភូមិភាគខត្តរហូតដល់ដើមឆ្នាំ១៩៧៦ ។ អំឡុងពេលធ្វើវិសុទ្ធកម្មនេះ អង្គការបានចាប់ខ្លួនរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងព័ត៌មាន ហ៊ូ នឹម, ទីវ៉ា អុល (ក្រុមរបស់ កុយ ធួន) និងមិត្តភក្តិជាច្រើននាក់ទៀតដែលរួមមាន ភោគ ឆាយ និង ឡឺន ជាដើម ។ មានកម្រោងធ្វើរដ្ឋប្រហារបី-បួនលើក និងមានការបះបោរជាច្រើនដង (ជាពិសេសការបះបោររបស់ជនជាតិចាម) ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ^៥ ។ ប៉ុន្តែផែនការទាំងនេះសុទ្ធតែបរាជ័យ ហើយបានធ្វើឲ្យការស្រាវជ្រាវរកខ្លាំងបង្កប់ផ្ទៃក្នុងមានសភាពកាន់តែខ្លាំងក្លាឡើង ដែលនាំទៅដល់ការធ្វើវិសុទ្ធកម្មនៅទូទាំងប្រទេស ។

សាន់ គីម៉ាណាស់ អាយុ៧៤ឆ្នាំ រស់នៅក្នុងខេត្តកំពង់ចាម បានរំលឹកអំពីការសម្លាប់រង្គាលជនជាតិភាគតិចចាម ដោយខ្មែរក្រហមក្នុងអំឡុងពេលនៃការបះបោរ ជាពិសេសការសម្លាប់ក្រុមគ្រួសាររបស់អ្នកស្រីផ្ទាល់ ។ អ្នកស្រីបាន រៀបរាប់ថា :

នៅសម័យសង្គ្រាមស្ត្រីនិយម មានគ្រួសារជនជាតិចាមរាប់ពាន់គ្រួសាររស់នៅក្នុងភូមិ របស់ខ្ញុំ ។ ពួកខ្មែរក្រហមបានសម្លាប់ពួកគេស្ទើរទាំងអស់ ។ ប្រដាជននៅក្នុងភូមិខ្ញុំនិងភូមិកោះដល ទទួលរងនូវអំពើព្រៃផ្សៃនេះច្រើនជាងគេ ពីព្រោះពួកយើងបះបោរប្រឆាំងនឹងពួកខ្មែរក្រហម ។ ចំពោះគ្រួសារខ្ញុំវិញ ពួកវាសម្លាប់ឪពុកម្តាយខ្ញុំ កូនខ្ញុំពីរនាក់ ចៅពីរនាក់ និងបងប្អូនបង្កើតរបស់ខ្ញុំ ទាំងអស់ ។ កូនប្រុសរបស់ខ្ញុំឈ្មោះ មូសា ត្រូវខ្មែរក្រហមនាំយកទៅបន្ទាប់ពីការបះបោរ ហើយ ក៏បាត់ខ្លួនរហូត ។ ខ្ញុំព្រាងរៀបចំចាមអារ៉ាមថា វាត្រូវបានសម្លាប់នៅពេលវាភាមរកខ្ញុំ ។ កូនស្រី របស់ខ្ញុំឈ្មោះ រ៉ាហ៊ីម ព្រមទាំងប្តីនិងកូនពីរនាក់ទៀតត្រូវបានសម្លាប់ដោយមិនមាន មូលហេតុ អ្វីទាំងអស់ ។

បន្ទាប់មក ពួកខ្មែរក្រហមបានបញ្ជូនគ្រួសាររបស់ខ្ញុំទៅភូមិស្រែវាលក្នុងស្រុកស្ទឹងត្រង់ ។ មុនដំបូង ពួកវាចាត់តាំងខ្ញុំឲ្យទៅកាប់ដើមឈើជាមួយអ្នកដទៃសមកពីភ្នំពេញ ។ មនុស្សជាច្រើន ត្រូវបានសម្លាប់ដោយសារតែពួកគេធ្វើការមិនបានល្អ ឬត្រូវដើមឈើដួលរលំសង្កត់លើ ។ បន្ទាប់ មកខ្ញុំត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យចិញ្ចឹមជ្រូក ។ ខ្ញុំបានប្រកែកដោយអះអាងថា ខ្ញុំខ្លាចជ្រូកណាស់ ។ ប៉ុន្តែ ពួកវាបង្ខំខ្ញុំឲ្យធ្វើ ហើយគំរាមកំហែងខ្ញុំថា អង្គការនឹងបញ្ជូនខ្ញុំទៅរៀនសូត្រ ប្រសិនបើខ្ញុំមិនធ្វើ ។ ពួកខ្មែរក្រហមថែមទាំងបង្ខំឲ្យខ្ញុំហូបសាច់ជ្រូកទៀតផង ប៉ុន្តែខ្ញុំប្រកែកដោយនិយាយថា ខ្ញុំមិន ដែលហូបសាច់សត្វទេតាំងពីតូចមក ។ តាំងពីពេលនោះមក ពួកវាបានបដិសេធមិនឲ្យអាហារអ្វី ទាំងអស់មកខ្ញុំ ។ ខ្ញុំបានសុំអំបិលខ្លះ ប៉ុន្តែពួកវានិយាយថារបបអំបិលបានដាក់នៅក្នុងសម្លសាច់ជ្រូក អស់ហើយ ។ ខ្លួនរបស់ខ្ញុំឆ្អើលហើម ។ ជាសំណាងល្អ ខ្ញុំបានរួចរស់ជីវិតពីរបបនេះ ។ ខ្ញុំបានរំលឹក គ្រឿងប្រមុខស្រុកកំណើតរបស់ខ្ញុំវិញនៅឆ្នាំ១៩៧៩ ។

ក្រុមកុមារ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ជំពូកទី៨ ប្រព័ន្ធសន្តិសុខ

១. មន្ទីរសន្តិសុខ

ទោះបីជាវិសុទ្ធកម្មនៅភូមិភាគបូព៌ាក្នុងឆ្នាំ១៩៧៨ ជាព្រឹត្តិការណ៍ព្រៃផ្សៃបំផុតក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ក៏ដោយ ក៏ប្រជាជនរាប់សែននាក់ផ្សេងទៀតត្រូវបានចាប់ខ្លួន ហើយក្នុងករណីជាច្រើន ត្រូវបានសម្លាប់ចោលនៅតាមតំបន់ ផ្សេងៗទៀតក្នុងទូទាំងប្រទេស ។ ប្រព័ន្ធសន្តិសុខរបស់ខ្មែរក្រហម ដែលរួមមានជិតពីររយគុកត្រូវបានបង្កើតឡើងស្ទើរ គ្រប់កន្លែងទាំងអស់លើផ្ទៃប្រទេស ។ ខ្មែរក្រហមបានហៅគុកទាំងនេះថា «មន្ទីរសន្តិសុខ» ជាជាងការប្រើពាក្យ «គុក» ។

មន្ទីរសន្តិសុខក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ត្រូវបានរៀបចំឡើងជាប្រាំថ្នាក់ ។ មន្ទីរសន្តិសុខទាំងនេះត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាមន្ទីរឃុំឃាំង កន្លែងសួរមើយ និងកន្លែងសម្លាប់ ។ អ្នកទោសដែលជាប់ឃុំក្នុងកុកបីថ្នាក់ដំបូង (ថ្នាក់តំបន់ ថ្នាក់ស្រុក និងថ្នាក់ឃុំ) ភាគច្រើនជាអតីតទាហាន និងមន្ត្រីរដ្ឋការស៊ីវិលរបស់រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ហើយអ្នកទោសផ្សេងទៀតគឺជាប្រជាជនសាមញ្ញ ដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទលួចរបស់របរឬចំណីអាហារ រត់ចោលកន្លែង ឬនិយាយអាក្រក់ពីអង្គការ ។ មន្ទីរសន្តិសុខថ្នាក់ក្នុងភាគធំធេងធ្វើការឃុំឃាំងអ្នកទោសរាប់ពាន់នាក់ ។ មន្ទីរសន្តិសុខទាំងនេះប្រើសម្រាប់ឃុំឃាំង យុទ្ធជនខ្មែរក្រហមនិងក្រុមគ្រួសារ ហើយនិងអ្នកដែលជាប់ចោទពីបទទុក្ខដ្ឋដែលបានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ។ មន្ទីរសន្តិសុខថ្នាក់ខ្ពស់បំផុតគឺជាមន្ទីរសន្តិសុខមជ្ឈិមនៅភ្នំពេញដែលមានឈ្មោះសម្ងាត់ថា “មន្ទីរស-២១” ។ អ្នកទោសនៅក្នុងមន្ទីរស-២១ ស្ទើរតែទាំងអស់គឺជាកម្មាភិបាល និងកងទ័ពខ្មែរក្រហមដែលជាប់ចោទពីបទក្បត់បង្កើត ។

នៅមន្ទីរសន្តិសុខថ្នាក់ក្រោម ការធ្វើទណ្ឌកម្មមិនសូវជាធ្ងន់ធ្ងរឬខ្លាំងទេ ដោយសារតែជាទូទៅអ្នកទោសត្រូវបានបញ្ជូនពីមន្ទីរសន្តិសុខទៅជំរំពលកម្ម ដែលនៅទីនោះអ្នកទោសត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យសាងសង់ផ្ទះ ដាំបន្លែបន្តារ និងចម្អិនម្ហូបអាហារ ។ អ្នកទោសជាច្រើនដែលជាប់ឃុំក្នុងមន្ទីរសន្តិសុខទាំងនេះត្រូវបានដោះលែងវិញនៅមុនឆ្នាំ១៩៧៦ ។ ប៉ុន្តែចាប់តាំងពីឆ្នាំនោះមក នៅថ្នាក់តំបន់និងថ្នាក់ស្រុក ស្ទើរតែគ្មានអ្នកទោសណាម្នាក់ត្រូវបានដោះលែងឡើយ ហើយស្ទើរតែគ្មានអ្នកទោស ណាម្នាក់អាចរួចរស់ជីវិតពីមន្ទីរស-២១ដែរ ។

២. ខ្លាំងរបស់អង្គការ

ខ្មែរក្រហមចង់ឲ្យបង្កើតនូវរបស់ខ្លួននិងប្រជាជនកម្ពុជាទាំងអស់មានភាពស្អាតស្អំ ។ ប្រជាជនទាំងអស់ត្រូវតែស្អាតស្អំទាំងសតិអារម្មណ៍និងប្រវត្តិរូប ។ កសិករក្រីក្រត្រូវខ្មែរក្រហមចាត់ទុកថាជាអ្នកបង្កើតនូវដែលស្អាតស្អំបំផុត ។ ខ្មែរក្រហមមិនទុកចិត្តអ្នកផ្សេងក្រៅពីកសិករក្រសែទាំងឡាយឡើយ ។ ប្រជាជនដែលបានប្រព្រឹត្តកំហុសតូចតាច ដូចជាការរអ៊ូរទាំអំពីការធ្វើការលំបាកឬក៏ការលួចម្ហូបអាហារ ត្រូវបានចាត់ទុកថាជាខ្លាំងរបស់រដ្ឋ និងជាញឹកញយបានក្លាយទៅជាមុខសញ្ញាដែលត្រូវយកទៅសម្លាប់ចោល ។ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមបានបែងចែកសត្រូវរបស់ខ្លួនជាពីរប្រភេទគឺ “សត្រូវខាងក្នុង” និង “សត្រូវខាងក្រៅ” ។

និរសានៅមន្ទីរស-២១ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

សត្រូវខាងក្នុង គឺជា “ប្រជាជនថ្មី” ឬ “ប្រជាជន១៧មេសា” និងអ្នកដែលធ្លាប់ធ្វើការក្នុងរបបចាស់ ។ អ្នកទាំងនេះត្រូវខ្មែរក្រហមចាត់បញ្ចូលជាពួកមូលធននិយម និងពួកសត្រូវមិននិយម ។ ជំពូកប្រជាជនទាំងនេះក៏រួមបញ្ចូលទាំងអ្នកដែលមិនមានដើមកំណើតជាជនជាតិខ្មែរផងដែរ ។ សត្រូវខាងក្នុងទាំងនេះធ្វើឲ្យមជ្ឈិមបក្ស^{១៦} មានការខ្វល់ខ្វាយជាន់អ៊ូៗទាំងអស់ ។ ក្រុមដែលខ្មែរក្រហមចាត់ទុកថាជាសត្រូវខាងក្នុងរួមមាន៖

អ្នករដ្ឋការរបស់រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែរ : ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៥ ខ្មែរក្រហមបានធ្វើការសម្លាប់រដ្ឋាភិបាលអ្នករដ្ឋការរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរជាច្រើនពាន់នាក់ ។ ខ្មែរក្រហមធ្វើការសម្លាប់ចាប់ពីថ្នាក់ដឹកនាំជាន់ខ្ពស់រហូតដល់កូនទាហាន ។ អ្នកដែលធ្លាប់ប្រើឲ្យរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែរទាំងប៉ុន្មានសុទ្ធតែជាមុខសញ្ញាដែលត្រូវសម្លាប់ ។ ជាទូទៅ សូម្បីតែសមាជិកគ្រួសារនិងសាច់ញាតិរបស់អ្នករដ្ឋការទាំងនេះក៏ត្រូវសម្លាប់ដែរ ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ជាសំណាងល្អ អតីតទាហាន

នឹងអ្នករដ្ឋការរាប់ពាន់នាក់បានខិតខំលាក់អត្តសញ្ញាណរបស់ខ្លួន ហើយបានរួចរស់ជីវិតមួយក្រោយ ឬរួចរស់ជីវិតរហូតដល់ថ្ងៃ ដួលរលំរបស់របបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។

ក្រុមជនជាតិភាគតិច : ខ្មែរក្រហមចង់បានជនជាតិខ្មែរដែលមិនមានជាប់ពាក់ព័ន្ធជាមួយរដ្ឋាភិបាលចាស់ក្នុង ការអនុវត្តផែនការបដិវត្តន៍របស់ខ្លួន។ ជនជាតិភាគតិចផ្សេងទៀតដែលមិនទទួលបានការទុកចិត្ត ឬមានការសង្ស័យពី បក្សត្រូវបានធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ។

ជនជាតិភាគតិចតំបន់ភ្នំ : មុនពេលឡើងកាន់អំណាចនៅឆ្នាំ១៩៧៥ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមភាគច្រើនធ្លាប់បាន រស់នៅក្នុងចំណោមជនជាតិភាគតិចតំបន់ភ្នំក្នុងភូមិភាគឦសាន។ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមទាំងនេះមានការជឿទុកចិត្តលើ ជនជាតិភាគតិចតំបន់ភ្នំទាំងនេះណាស់ ដោយយល់ឃើញថា ជនជាតិទាំងនេះមានចិត្តស្មោះត្រង់។ ជនជាតិភាគតិចមួយចំនួន បានក្លាយជាកងការពាររបស់ ប៉ុល ពត ទៀតផង។ ប៉ុន្តែ ទោះបីជារបបនេះបានអះអាងថាស្រឡាញ់ស្មោះស្ម័គ្រនឹង ជឿទុកចិត្តលើជនជាតិភាគតិចតំបន់ភ្នំយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏ខ្មែរក្រហមបានចាប់ផ្តើមធ្វើការផ្លាស់ទីលំនៅជនជាតិភាគតិចក្នុង ខេត្តមណ្ឌលគីរីទៀតទៅរស់នៅដុំភ្នំក្នុងស្រុកកោះព្រែក នៅដើមឆ្នាំ១៩៧២ ដែលបណ្តាលឲ្យប្រជាជនស្លាប់ជាច្រើន។ អ្នកដែលជំទាស់មិនព្រមទៅ ត្រូវបានសម្លាប់ចោល។

ផ្សេងទៀត ជនជាតិព្នងរស់នៅក្នុងខេត្តមណ្ឌលគីរី រៀបរាប់ពីស្ថានភាពគ្រួសាររបស់គាត់បន្ទាប់ពីត្រូវបង្ខំឲ្យផ្លាស់ ប្តូរទីលំនៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហមថា :

យោធាខ្មែរក្រហមនៅវិមានឯករាជ្យ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ក្នុងស្រីរបស់ខ្ញុំអាយុ ១៥ ឆ្នាំត្រូវខ្មែរក្រហមបាញ់សម្លាប់ ដោយសារតែវាស្រែកថាវាមិនចង់
 ទៅរស់នៅកន្លែងផ្សេង ។ ខ្ញុំត្រូវបានបំបែកចេញពីគ្រួសារទៅធ្វើស្រែចម្ការនៅកន្លែងជាច្រើន ។
 នៅក្នុងស្រុកកោះព្រែក ប្រជាជនធ្វើការទាំងថ្ងៃទាំងយប់ ដោយទទួលបានរបបអាហារតិចតួចនិង
 មានការហត់ហែរអស់កម្លាំងជាខ្លាំង ។ កូនស្រីរបស់ខ្ញុំដែលទើបតែឆ្លងទន្លេហើយមិនមានអ្វីហូប
 ក្រៅតែពីក្នុងនោះទេ ដូច្នោះហើយប្តីរបស់វាទៅរកអង្កុំបានប្រាំបីកំប៉ុននិងមានមួយពីក្នុងផ្សេង ។
 ប្រធានឃុំបានចោទកូនប្រសាខ្ញុំថាហូបឯកជន ។ សមាជិកគ្រួសារកូនស្រីខ្ញុំទាំងអស់ត្រូវអង្កុំការ
 ចាប់ខ្លួន ។ ក្នុងភូមិឡាវ៉ាទឹក ប្រជាជនពីរនាក់ត្រូវបានចាប់យកទៅសម្លាប់ចោល ព្រោះពួកគេបានហូប
 ដីតាមួយដោយមិនចែកអ្នកភូមិ ។

ការហូបចុកនៅក្នុងផ្ទះបាយរួម
 (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរទ្រឹស្តីប្រល័យពូជសាសន៍ទួលស្មែង)

ជនជាតិភាគតិចចាម : ខ្មែរក្រហមបានបង្ខំឱ្យជនជាតិចាម
 ចាកចេញពីលំនៅដ្ឋានរបស់ខ្លួន ហើយទៅរស់នៅលាយឡំគ្នា
 ជាមួយសហគមន៍ជនជាតិខ្មែរ ។ ជនជាតិចាមត្រូវបានហាម
 ប្រាមមិនឱ្យនិយាយភាសាចាមឬគោរពបូជាសាសនាអ៊ីស្លាម ។
 ខ្មែរក្រហមបានសម្លាប់មេដឹកនាំសាសនាអ៊ីស្លាម(ហាក់ម)
 និងជនជាតិចាមទាំងឡាយណា ដែលត្រូវបានសង្ស័យថា
 ធ្វើការប្រឆាំងនឹងគោលនយោបាយរបស់រដ្ឋាភិបាលអស់
 ជាច្រើន ។ ជាន់នេះទៅទៀត ខ្មែរក្រហមបានបង្ខំឱ្យជនជាតិ
 ចាមហូបសាច់ជ្រូក ដែលផ្ទុយទៅនឹងការហាមប្រាមរបស់
 សាសនាអ៊ីស្លាម ។ ក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ជនជាតិ
 ចាមរាប់ម៉ឺននាក់បានស្លាប់ដោយការសម្លាប់ ជំងឺ ការអត់ឃ្លាន

និងការធ្វើការហួសកម្លាំង^{១៧} ។

ជនជាតិភាគតិចវៀតណាម : ជនជាតិវៀតណាមទាំងអស់ត្រូវបានបណ្តេញចេញពីប្រទេសកម្ពុជាក្នុង
 ឆ្នាំ១៩៧៥ ។ ជនជាតិវៀតណាមមួយចំនួនដែលបានរៀបការជាមួយជនជាតិខ្មែរបានរស់ នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាបន្តទៅ
 ទៀត ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧និងឆ្នាំ១៩៧៨ ខ្មែរក្រហមបានចាប់ផ្តើមសម្លាប់ជនជាតិវៀតណាមដែលសេសសល់ទាំងនេះ
 យ៉ាងរន្តិល ហើយមានតែមួយចំនួនតូចប៉ុណ្ណោះដែលបានរួចរស់ជីវិត ។ ជនជាតិភាគតិចវៀតណាមត្រូវបានសម្រាំង
 យកទៅសម្លាប់ ដោយសារតែខ្លួនជាជនជាតិវៀតណាម ។

ជនជាតិភាគតិចចិន : សមាជិកនៃសហគមន៍នេះដែលជាអ្នកជំនួញនិងជាសហគ្រិនក្រុមហ៊ុនក៏ត្រូវបានបង្ខំ
 ឱ្យធ្វើដំណើរទៅជនបទទៅធ្វើការងារកសិកម្មដែរ ។ ជនជាតិចិនត្រូវខ្មែរក្រហមប្រព្រឹត្តមក លើយ៉ាងឃោរឃៅ នៅពេល
 ដែលអ្នកទាំងនេះមិនអាចទ្រាំទ្រនឹងការងារលំបាកបាន ។ ប៉ុន្តែជនជាតិចិន មិនត្រូវបានសម្រាំងជ្រើសរើសដើម្បីយកទៅ
 សម្លាប់ចោលទេ ។

បញ្ជាក់ : មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមដែលមួយចំនួនជាបញ្ជាក់បានចាត់ទុកបញ្ជាក់នូវទំនៀមទម្លាប់ជាសត្រូវចម្បង របស់
 ប្រទេស និងជាជំពូកជនពុករលួយដែលមេដឹកនាំទាំងនេះយល់ថាជាអ្នកដែលធ្វើឱ្យប្រទេសជាតិក្លាយទៅជាអាយ័ត

របស់បរទេស ។ បញ្ជីរដ្ឋជាច្រើនបានក្លាយជាមុខសញ្ញាសម្រាប់ការសម្លាប់ ។ អ្នកដែលអាចត្រូវបានចាត់បញ្ចូលក្នុងជំពូក អ្នកចេះដឹងត្រូវតែធ្វើពុតជាមនុស្សល្ងង់ខ្លៅ ។ បញ្ជីរដ្ឋអាចរួចរស់ជីវិតបាន លុះត្រាណាតែអ្នកទាំងនោះអាចលាក់បាំង ចំណេះវិជ្ជានិងអាជីពការងាររបស់ខ្លួន ។ សាស្ត្រាចារ្យនិងនិស្សិតមហាវិទ្យាល័យរាប់ពាន់នាក់ត្រូវបានសម្លាប់ក្នុងរបប កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។

នៅក្នុងសៀវភៅ “ជីវិតកូនថ្ងៃ កូនត្រូវតែរស់” វិសុករ ពិន យ៉ាថៃ បានរៀបរាប់ពីបទពិសោធន៍ដែលលោកបានជួបប្រទះក្នុងរបប ខ្មែរក្រហម ។ ក្នុងអំឡុងពេលដើរម្សៅស្នំឆ្នាំ១៩៧៥ គ្រួសាររបស់លោក ដែលមានសមាជិកដប់ប្រាំបីនាក់ ត្រូវបានបន្តិច្ចាសទីតាំងជាច្រើនដង ដែលនៅចុងក្រោយត្រូវបានបញ្ជូនទៅខេត្តពោធិសាត់ ។ លោក ពិន យ៉ាថៃ ជាមនុស្សតែម្នាក់គត់ក្នុងគ្រួសារដែលនៅរស់រានមានជីវិត ហើយបានរត់គេចទៅប្រទេសថៃនាដើមឆ្នាំ១៩៧៧ ។ មូលហេតុមួយ ដែលធ្វើឲ្យ ពិន យ៉ាថៃ រួចរស់ជីវិតបាននោះគឺដោយសារលោក អាចលាក់បាំងវិជ្ជាជីវៈរបស់លោក ។ លោកបានរៀបរាប់ដូច្នោះថា:

កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមវិលត្រឡប់មកពីធ្វើការនៅវាលស្រែ (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរទ្រឹស្តីកម្ពុជាប្រល័យពូជសាសន៍ទួលស្វែង)

ថ្ងៃមួយ នៅភូមិវាលវង់ក្នុងខេត្តពោធិសាត់ប្រធានភូមិបានរៀបចំប្រជុំនយោបាយដ៏តូចតាមទ្រព្យទ្រាន់ ម្តងទៀត ។ គាត់បានប្រកាសថា សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ បានយាងនិវត្តចូលប្រទេសវិញហើយ ហើយកំពុងតែរៀបចំរដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយ ដូច្នោះអង្គការសូមស្នើឲ្យអ្នកឯកទេស បញ្ជីរដ្ឋ អតីតនាយ ឧហាន វេជ្ជបណ្ឌិត វិសុករ និងនិស្សិត អញ្ជើញមកចុះឈ្មោះក្នុងបញ្ជីពិសេសមួយ ។ មនុស្សប្រហែល ៤០០០នាក់បានលើកដៃ ដោយរួមទាំងអតីតឧហានដែលបានខិតខំលាក់អត្តសញ្ញាណរបស់ខ្លួន គាំទ្រយូរមកហើយ ។ ខ្ញុំមានការរារាំងក្នុងចិត្ត ប៉ុន្តែខ្ញុំអាចទប់អារម្មណ៍ខ្លួនឯងបានហើយមិនបាន លើកដៃនឹងគេទេ ។ ចាប់តាំងពីពេលនោះមក យើងមិនដែលបានទទួលដំណឹងអ្វីពីអ្នកទាំងនោះទេ ។ អ្នកភូមិបានខ្សឹបខ្សៀវប្រាប់គ្នាថា “អតីតមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់និងអ្នកឯកទេសទាំងនោះត្រូវខ្មែរក្រហម សម្លាប់អស់ទៅហើយ”^{១៨} ។

អ្នកដែលខ្មែរក្រហមចោទថាជាជនក្បត់ជាតិ : កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមជាច្រើននាក់ត្រូវបានចោទថាក្បត់បដិវត្តន៍ និងចូលដៃជាមួយរៀតណាម ។ ប្រជាជនសាមញ្ញដែលធ្វើខុសបន្តិចបន្តួចក៏ត្រូវចោទថាជាជនក្បត់បដិវត្តន៍ដែរ ។ ជាទូទៅ បទទុក្រិដ្ឋ ដែលកម្មាភិបាលនិងប្រជាជនទាំងនេះបានសារភាពរួមមានលួចមកលេងដុះដោយមិនបានប្រាប់ប្រធានក្រុមធ្វើឲ្យ បែកបាក់ខូចករណ៍ដុះបាយ លួចចំណីអាហារ និងយាយរិះគន់អង្គការ មកធ្វើការយឺតយ៉ាវមិនទាន់ពេលវេលា ធ្វើការមិន បានល្អ ត្អូញត្អែរពិបកុខណ្ឌរស់នៅ ពាក់ក្រៀងអលង្ការ មានទំនាក់ទំនងស្នេហាខុសវិន័យបក្ស យំទូញសោកស្តាយស្រណោះ បងប្អូនឬមិត្តភក្តិដែលបានស្លាប់ ឬបង្ហាញទឹកចិត្តក្នុងការគោរពជំនឿសាសនាជាដើម ។ ប្រជាជនមួយចំនួនដែលធ្លាក់ខ្លួនឈឺ ដោយសារធ្វើការធ្ងន់ធ្ងរ ឬហូបមិនគ្រប់គ្រាន់ ត្រូវបានចោទថាធ្វើពុតជាយឺត និងត្រូវបានចាត់ទុកថាជាមនុស្សខ្ជិលច្រអូស ឬឈឺសតិអារម្មណ៍ ។ អ្នកទាំងនេះជាញឹកញាប់ត្រូវបានចាត់ទុកដោយមិនមានដានអ្វីទាំងអស់ ។ ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ

កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមនៅក្នុងដុះបាយរួម (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរទ្រឹស្តីក្រុងកម្ពុជាប្រល័យពូជសាសន៍ខ្មែរស្មែរ)

ធ្វើច្រើនជាង ឬតិចជាងការកំណត់របស់អង្គការមានន័យស្មើសេចក្តីស្លាប់ ដូចពាក្យស្លោកខ្មែរក្រហមនិយាយថា “អង្គការ ជាម៉េច ត្រូវធ្វើយ៉ាងហ្នឹង! អង្គការដាក់ទិស ត្រូវអនុវត្តឲ្យបានសម្រេច! មិត្តមិនបាច់តថ្លៃទេ!” ។

សត្រូវខាងក្រៅ សំដៅទៅលើសហរដ្ឋអាមេរិកនិងសម្ព័ន្ធមិត្តដូចជាប្រទេសថៃ និងប្រទេសសង្គមនិយមមួយចំនួន ជាពិសេសប្រទេសវៀតណាមនិងអតីតសហភាពសូវៀត ។ ខ្មែរក្រហមយល់ថាប្រទេសទាំងអស់នេះមានគោលបំណង ឈ្លានពាន និងប៉ុនប៉ងចង់យកកម្ពុជាជាកំក្រោមអាណានិគម ។ ខ្មែរក្រហមបានចោទប្រកាន់មនុស្សជាច្រើនរួមទាំង កម្មាភិបាលនិងកងទ័ពរបស់ខ្លួនផងថាបានប្រើឲ្យមនោគមវិជ្ជារបស់ប្រទេសទាំងនេះ ។ ខ្មែរក្រហមបានហៅអ្នកទាំងនេះ ថាជា “ខ្មាំងបង្កប់ស្បែងផ្នែក” ។ អ្នកទាំងនោះរួមមានអ្នកដែលមកពីប្រទេសដែលប្រឆាំងនឹងរបបសង្គមនិយមដឹកនាំ ដោយសហរដ្ឋអាមេរិក និងប្រទេសស៊ីរីនិយមឬប្រទេសអនុត្តរភាពនិយម ដូចជាអតីតសហភាពសូវៀត វៀតណាម និងសម្ព័ន្ធមិត្តដទៃទៀត ។ មនុស្សភាគច្រើនដែលត្រូវបានចាត់ទុកថាជាសត្រូវបង្កប់ស្បែងផ្នែកត្រូវបានចោទប្រកាន់ដោយ ប្រឡំថាបានធ្វើការឲ្យភ្នាក់ងារសម្ងាត់សេ-អ៊ី-អាររបស់សហរដ្ឋអាមេរិក ភ្នាក់ងារសម្ងាត់កា-ហ្សូ-បេរបស់អតីតសហភាព សូវៀត និងជាភ្នាក់ងារសម្ងាត់របស់វៀតណាម ។ ខ្មែរក្រហមក៏បានចាត់ទុកអ្នកដែលអាចនិយាយភាសាបរទេសថាជា ភ្នាក់ងារសម្ងាត់ផងដែរ ។ ការចោទប្រកាន់នេះបានក្លាយទៅជាវិធីមួយដ៏មានប្រសិទ្ធភាពសម្រាប់កម្មាភិបាលមូលដ្ឋាន យកធ្វើជាលេសសម្លាប់ប្រជាជនណាម្នាក់ដែលខ្លួនស្អប់ខ្ពើម ។

៣. ការចាប់ខ្លួននិងការឃុំឃាំង

នៅចុងឆ្នាំ១៩៧៦ និងដើមឆ្នាំ១៩៧៧ ការស្រាវជ្រាវរកខ្មាំងបង្កប់ស្បែងបានក្លាយជាកិច្ចការចម្បងរបស់ខ្មែរក្រហម ។ ខ្មែរក្រហមបានធ្វើឲ្យអ្នកភូមិស៊ើបការណ៍ពីគ្នាទៅវិញទៅមក ដោយប្រើប្រាស់ពាក្យស្លោកមួយ “ត្រូវចេះតាមដានគ្នាទៅវិញ ទៅមក ។ ត្រូវរាយការណ៍ជូនអង្គការ” ។ មធ្យោបាយផ្សេងៗទៀតដែលខ្មែរក្រហមប្រើក្នុងការស្វែងរកចាប់ខ្លួនខ្មាំងបង្កប់

រួមមានការឈ្នួបយកការណ៍ រាយការណ៍ពីអ្នកយកការណ៍ ការធ្វើប្រវត្តិរូបផ្ទាល់ខ្លួនញឹកញាប់ និងចម្លើយសារភាព ។
 នៅពេលដែលខ្លាំងត្រូវបានរកឃើញឈ្មោះរបស់អ្នកទាំងនេះនឹងត្រូវរាយការណ៍ទៅគណៈកម្មាធិការឃុំ ឬគណៈ
 កម្មាធិការស្រុក ហើយបន្ទាប់មកអ្នកទាំងនេះនឹងត្រូវចាប់ខ្លួន ។ អង្គការកម្រិតខ្ពស់នៃអ្នកណាម្នាក់ជាសាធារណៈណាស់ ។
 ប្រសិនបើមានសមាជិកណាម្នាក់នៅក្នុងសហគមន៍មួយត្រូវបានសង្ស័យ កម្មាភិបាលសហគមន៍នោះនឹងប្រាប់អ្នកនោះថា
 “អង្គការអញ្ជើញអ្នកទៅរៀនសូត្រ” ។ ក្រោមលេសអញ្ជើញនេះជនរងគ្រោះជាច្រើនត្រូវបានចាប់បញ្ជូនទៅមន្ទីរឃុំឃាំង
 និងសម្លាប់ចោលជាញឹកញាប់ ដោយមិនមានការកាត់សេចក្តីឬស្រាវជ្រាវឲ្យបានហ្មត់ចត់ថាតើអ្នកទាំងនោះពិតជាបាន
 ប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋបែបនោះមែនឬក៏មិនមែនទេ ។ ខ្មែរក្រហមនិយាយថា “សុខចិត្តចាប់ខ្លួន១០ មិនឲ្យលែងខ្លួន១” ។

៤. ការសួរចម្លើយនិងការធ្វើទារុណកម្ម

អ្នកដែលជាប់ចោទពីបទល្មើសស្រាលៗ ឬជាប់ឃុំនៅមន្ទីរសន្តិសុខថ្នាក់តំបន់ ជាទូទៅច្រើនទទួលរងនូវការទទួលបាន
 អាហារមិនគ្រប់គ្រាន់ ជំងឺគ្មានការព្យាបាល និងការប្រព្រឹត្តអំពើយឺតយ៉ាវផ្សេងៗទៀត ។ ទោះជាមានមនុស្សជាច្រើនស្លាប់
 ក្នុងស្ថានភាពបែបនេះក៏ដោយ ក៏មានមួយចំនួនទៀតបានរួបរួមផុតពីទារុណកម្មនិងការសម្លាប់ដែរ ។ ប៉ុន្តែនៅមន្ទីរសន្តិសុខ
 ថ្នាក់ខ្ពស់របស់ខ្មែរក្រហមដូចជាមន្ទីរស-២១ ការសួរចម្លើយនិងការធ្វើទារុណកម្មគឺជាសកម្មភាពធម្មតាប្រចាំថ្ងៃ ។

ដូ សូភា រស់នៅក្នុងខេត្តកំពង់ចាមក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ សូភា ត្រូវបានចាប់ខ្លួននៅខែឧសភា
 ឆ្នាំ១៩៧៧ ដោយមិនដឹងមូលហេតុអ្វីទាំងអស់ ។ សូភា បានរៀបរាប់ពីការចាប់ខ្លួននិងស្ថានភាពរបស់គាត់កាលនៅក្នុងកុក
 ស្រុកត្បូងឃ្មុំយ៉ាងដូច្នោះថា :

*ថ្ងៃមួយកងសន្តិសុខបាននាំយកយើងទៅកាន់កាប់ដី ហើយបានស្នើឱ្យយើងសម្តែងសុភាពរាបសាថាឲ្យ
 ទៅជួយគំរូឱ្យភ្លើង ។ នៅពេលខ្ញុំចេញមកដល់ក្រៅសន្តិសុខស្ទុះមកក្នុងកាំភ្លើងតម្រង់រកខ្ញុំហើយ*

កងកុមារ (រូបភាពដោយ អេលីហ្សាបែត បើកខ័រ និងរូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ចង់ដៃខ្ញុំ ។ ខ្មែរក្រហមបានចាប់ខ្ញុំយកទៅដាក់កុក ។ បន្ទាប់ពីស្នាក់នៅក្នុងកុកអស់រយៈពេលសែសិប ថ្ងៃ ខ្មែរក្រហមបញ្ជូនខ្ញុំមកសួរចម្លើយដែលមានសភាពយោរយោវាជាន់មុនទៅទៀត ។ កងសន្តិសុខ បានយកខ្សែភ្លើងមកភ្ជាប់ខ្ញុំដើម្បីសួរចម្លើយ ។ ជួនកាលគេវាយខ្ញុំយ៉ាងខ្លាំង ធ្វើឲ្យខ្ញុំសន្ទប់ជា ច្រើនសា ។ ទោះជាធ្វើទណ្ឌកម្មខ្ញុំយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏ខ្ញុំនៅតែឆ្លើយថាមិនដឹង ។ បន្ទាប់មក ខ្មែរក្រហមបញ្ជូនខ្ញុំទៅមន្ទីរសួរចម្លើយថ្មីមួយទៀត ។ ខ្ញុំនៅទីនោះរយៈពេលដប់ពីរថ្ងៃ ។ ចាប់ពី ពេលនោះមក ខ្មែរក្រហមលែងសួរចម្លើយឬធ្វើទណ្ឌកម្មខ្ញុំទៀតហើយ ។ ខ្លួនប្រាណខ្ញុំចុះស្តុម យ៉ាងខ្លាំង ។ បីថ្ងៃក្រោយមក ខ្មែរក្រហមដោះលែងខ្ញុំ ដោយនិយាយថាអង្គការមានការក្តួចក្តួង ។ ប៉ុន្តែខ្ញុំត្រូវសន្យាថានឹងមិនប្រាប់អ្នកណាទាំងអស់អំពីស្ថានភាពនៅក្នុងកុក ។ ប្រសិនបើមានអ្នកណា ម្នាក់សួរខ្ញុំ ចម្លើយរបស់ខ្ញុំគឺ “មិនដឹង មិនឮ មិនឃើញ”^{១៧} ។

៥. ការសម្លាប់

ក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ប្រជាជនប្រហែលប្រាំសែននាក់ត្រូវបានសម្លាប់ក្រោមបទប្រព្រឹត្តិអំពើឧក្រិដ្ឋ ប្រឆាំងបដិវត្តន៍និងរដ្ឋ ។ ប្រជាជនថ្មីរាប់ពាន់នាក់ដែលមិនមានបទពិសោធន៍ប្រជុំពាក្យក្នុងការធ្វើស្រែចម្ការបានបាត់ខ្លួន ។ ប្រជាជនត្រូវបាននាំយកទៅព្រៃជ្រៅឬទីវាលឆ្ងាយពីភូមិស្រុកដើម្បីសម្លាប់ បន្ទាប់ពីប្រជាជនទាំងនោះបានប្រព្រឹត្តិអំពើ ដែលខ្មែរក្រហមចាត់ទុកថាជាកំហុសឬបាន បញ្ចេញកាយវិការខឹងសម្បាញនឹងថ្នាក់ដឹកនាំរបស់ខ្លួន ។ ជនរងគ្រោះខ្លះត្រូវ បានកប់ទាំងរស់ហើយស្លាប់ដោយថប់ដង្ហើម ។

មនុស្សស្ទើរគ្រប់រូបដែលត្រូវបានរកឃើញថា ជាអ្នកធ្លាប់មានការរៀនសូត្រជ្រៅជ្រះត្រូវបានយកទៅសម្លាប់ ចោល ។ ជាទូទៅគ្មានអ្នកណាម្នាក់ហ៊ានពាក់វ៉ែនតាឬនិយាយភាសាបរទេសឡើយ ព្រោះវាជាសញ្ញាបង្ហាញថាជននោះជា អ្នកចេះដឹង ។ ជាពិសេស អ្នកដែលមកពីទីក្រុងត្រូវតែលាក់ប្រវត្តិនិងចំណេះវិជ្ជារបស់ខ្លួនហើយធ្វើពួកជាមនុស្សល្ងង់ខ្លៅ ។

ការសម្លាប់ត្រូវបានធ្វើឡើងច្រើនបែបច្រើនសណ្ឋាន ។ អ្នកខ្លះត្រូវខ្មែរក្រហមចោទថាក្បត់បដិវត្តន៍ ឬជាខ្មាំង ហើយត្រូវបានបញ្ជូនទៅមន្ទីរសួរចម្លើយ ។ បន្ទាប់ពីនៅទីនោះបានរយៈពេលពីរ-បីខែ អ្នកទោសនឹងត្រូវយកទៅវាលពិឃាត ដែលអ្នកទាំងនោះត្រូវបានបន្តិចលុតជង្គង់នៅមាត់រណ្តៅ ។ បន្ទាប់មក អ្នកទោសទាំងនេះនឹងត្រូវសម្លាប់ដោយវាយចំផ្នែក ខាងក្រោយនៃក្បាលជាមួយនឹងបែល ចបកាប់ ឬដំបង ។ ជួនកាល មនុស្សរហូតដល់ទៅមួយរយនាក់ត្រូវបានបញ្ជូនសម្លាប់ ក្នុងពេលតែមួយ ហើយកប់ក្នុងរណ្តៅតែមួយ ។ អ្នកខ្លះទៀតត្រូវបានធ្វើឲ្យថប់ដង្ហើមស្លាប់ដោយយកថង់ដាស្លឹកច្រក ក្បាល ។ នៅជនបទដែលមានអណ្តូងជាច្រើននៅក្នុងព្រៃ អ្នកទោសត្រូវបានដឹកតាមឡានធំទៅដល់មាត់អណ្តូង ហើយបន្ទាប់ មកកងឈូបក៏រុញឬវាយទម្លាក់ទៅក្នុងនោះតែម្តង ។

ពេលខ្លះ សមាជិកគ្រួសារទាំងអស់ត្រូវបានយកទៅសម្លាប់ចោល ដោយសារតែកំហុសដែលបានប្រព្រឹត្តិដោយ សមាជិកម្នាក់ ។ ខ្មែរក្រហមបានស្វែងរកចាប់ខ្លួនសមាជិកទាំងអស់យកទៅសម្លាប់ក្រោមទ្រឹស្តីថា “ដឹកស្មៅត្រូវដឹកទាំង បូស” ។

ម៉ែ ដៃប៊ូន ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅខេត្តកោះកុង បានរៀបរាប់អំពីសមាជិកគ្រួសាររបស់គាត់ ដែលត្រូវបានយកទៅ សម្លាប់ចោលថា:

បួនស្រីរបស់ខ្ញុំម្នាក់អាយុប្រាំពីរឆ្នាំត្រូវបានអង្គការសម្លាប់ចោល ព្រោះវាលួចពោតខ្លីមួយដៃ ហួប ។ អង្គការវាយនឹងត្បូងចបហើយកប់ក្បែរចម្ការពោត ។ រសៀលមួយ ពេលខ្ញុំកំពុងដេញគោ កាត់ព្រៃ ខ្ញុំជុំក្នុងស្តុយសាកសពរលួយ ។ ខ្ញុំដើរកមើលក្រែងប្រទះជាអ្នកធ្លាប់ស្គាល់គ្នា ។ មិនទឹក ស្មានថានោះជាសាកសពឪពុកខ្ញុំសោះ ។ គាត់ត្រូវកាប់នឹងកាំបិតដិតដាច់កំចេញពីស្នា ។ នៅក្បែរ សពឪពុកខ្ញុំ មានសាកសពពីរនាក់ទៀតដែលត្រូវសម្លាប់ដោយកាត់ដាច់កដួង ។ រំលងពីនោះ បានប្រហែលជាងពីរខែ ដឹងខ្ញុំអាយុជាងបិតសិបឆ្នាំបានស្លាប់ ។ គាត់ត្រូវបានចោទថាលួចបបរ ក្មេងហួប ហើយត្រូវមេកងវាយពីរដំបង ។ សពរបស់គាត់ត្រូវបានរុំនឹងបារាយកទៅកប់ចោល ។ ក្រោយពីមរណភាពរបស់ដឹងខ្ញុំតែប៉ុន្មានថ្ងៃ ម្តាយខ្ញុំក៏ស្លាប់ទៀត ។ គាត់ស្លាប់ដោយសារការងារ លំបាកនិងគ្មានអាហារហួបគ្រប់គ្រាន់ ។ ខ្ញុំទិបគាត់ជាមួយសម្រែកយំសោកស្តាយ^{២០} ។

បរិវេណកុទ្ធលស្មែន (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរទម្រង់កម្មប្រល័យពូជសាសន៍ទួលស្មែន)

ជំពូកទី៤ មន្ទីរស-២១ (គុកទួលស្មែន)

គុកសំខាន់បំផុតក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យត្រូវបានស្គាល់ថាជា “មន្ទីរសន្តិសុខស-២១” ។ អក្សរ “ស” តំណាងឲ្យពាក្យ “សន្តិសុខ” ហើយលេខ “២១” តំណាងឲ្យលេខសម្ងាត់។ គុកនេះមានទីតាំងស្ថិតនៅប៉ែកខាងត្បូងទីក្រុងភ្នំពេញ (សង្កាត់ទួលស្វាយព្រៃ) ។

មន្ទីរស-២១ ជាគុកសម្ងាត់សម្រាប់ឃុំឃាំង សួរចម្លើយ ធ្វើទារុណកម្ម និងសម្រាប់អ្នកទោសដែលត្រូវបានចាប់បញ្ជូនមកដាក់នៅទីនេះ ។ ចាប់ពីពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៧៦មក មិនមានអ្នកទោសណាម្នាក់ត្រូវបានដោះលែងទេ ។ ក្នុងចំណោមអ្នកទោសប្រហែលមួយម៉ឺនបួនពាន់នាក់ មានតែ១២នាក់ប៉ុណ្ណោះដែលនៅរស់រានមានជីវិត បន្ទាប់ពីការដួលរលំនៃរបប

កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ អ្នកទាំងនេះត្រូវបានទុកជីវិត ព្រោះមានជំនាញពិសេសដែលមានប្រយោជន៍ដល់មន្ទីរស-២១ ។ អ្នកទាំងនេះជាជាន់គំនូរ ជាន់ជួសជុលនាឡិកា និងជាន់ចម្លាក់ ។

១. អគារនៅមន្ទីរស-២១

មន្ទីរស-២១ ជាអតីតវិទ្យាល័យចៅ-ពញាយ៉ាត ដែលសាងសង់ឡើងក្នុងឆ្នាំ១៩៦២ ។ កុកនេះស្ថិតនៅលើផ្ទៃដីដែលមានបណ្តោយ៦០០ ម៉ែត្រ និងទទឹង៤០០ ម៉ែត្រ ។ នៅពីក្រោយរបងសាលានេះ មានអគារធំពីរឈើប្រក់ស្បូវពីរខ្នងដែលជាអតីតសាលាបឋមសិក្សាបឹងកេងកង ។ អគារទាំងអស់នេះបង្កើតបានទៅជាមន្ទីរស-២១ ។

កម្មាភិបាលបម្រើការនៅមន្ទីរស-២១ និងក្រុមគ្រួសារ
(រូបថតឯកសាររដ្ឋមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យមន្ទីរស-២១ រុំព័ទ្ធដោយរបងស័ក្តិសិទ្ធិនិងលួសបន្ទាដែលមានភ្ជាប់ចរន្តអគ្គិសនី ។ នៅក្នុងបរិវេណកុក មានអគារធំៗបួន ។ បន្ទប់រៀនជាន់ក្រោមត្រូវបានបែងចែកទៅជាបន្ទប់តូចៗ ដែលមានទំហំ០,៨គុណនឹង២ ម៉ែត្រ ដែលបន្ទប់មួយសម្រាប់ដាក់អ្នកទោសម្នាក់ ។ បន្ទប់រៀនជាន់ទីមួយដែលមានទំហំ៨គុណនឹង៦ ម៉ែត្រប្រើសម្រាប់ដាក់អ្នកទោសរួម ។ នៅជាន់ទីពីរ បន្ទប់នីមួយៗមានទំហំដាច់ដាច់ហើយដាក់អ្នកទោស ពី៤០ ទៅ៥០ នាក់ ។ បន្ទប់មួយត្រូវបានប្រើជាការិយាល័យធ្វើការរបស់ ខុច ដែលជាប្រធានកុក ហើយបន្ទប់មួយទៀតត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាការិយាល័យឯកសារនិងការិយាល័យរដ្ឋបាលទូទៅ ។ ផ្ទះមួយចំនួនដែលនៅក្បែរកុកត្រូវបានប្រើ ធ្វើជាកន្លែងស្នាក់នៅមួយនិងកន្លែងធ្វើទារុណកម្ម ។

២. អ្នកទោស

អ្នកទោសភាគច្រើននៅមន្ទីរស-២១ ត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទក្បត់បក្សឬក្បត់បដិវត្តន៍ ឬធ្លាប់បានធ្វើការឲ្យកម្មាភិបាលក្បត់ដែលត្រូវចាប់ខ្លួនរួចហើយ ។ មួយរយៈកាលកន្លងទៅ មេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាមានការសង្ស័យនិងមានការមិនទុកចិត្តកាន់តែខ្លាំងឡើងៗចំពោះកម្មាភិបាលនិងកងទ័ពរបស់ខ្លួន ។ ខុចហរណ៍ នៅខែតុលា ឆ្នាំ១៩៧៦ នៅក្នុងដំណើរការវិវត្តន៍សន្តិសុខជាតិ ប៉ុល ពត បានធ្វើការចាប់ខ្លួនកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់បក្សជាច្រើនរូប ហើយយកទៅឃុំនៅមន្ទីរស-២១ ។ ថ្នាក់ដឹកនាំខ្មែរក្រហមយល់ថា សត្រូវមាននៅក្របខ័ណ្ឌនៃទាំងអស់ក្នុងផ្ទៃប្រទេស ហើយបានធ្វើការចាប់ខ្លួនសមាជិកកុម្មុយនីស្តរបស់ខ្លួនជាច្រើននាក់ក្នុងមួយខែៗ ។ អ្នកទោសនៅមន្ទីរស-២១ រួមមានទាំងជនបរទេសប្រហែលបួនរយនាក់ដែលភាគច្រើនជាជនជាតិវៀតណាម ។

កម្មាភិបាលដែលបម្រើការងារក្នុងកុកមួយចំនួនបានក្លាយជាអ្នកទោសនៅទីនោះដែរ ។ កម្មាភិបាលទាំងនោះបានសារភាពពីការខ្ជិលច្រអូសក្នុងការរៀបចំឯកសារ ធ្វើឲ្យខូចម៉ាស៊ីននិងខបករណ៍ដទៃទៀត ឬវាយអ្នកទោសរហូតដល់ស្លាប់ក្នុងពេលស្នាក់នៅដោយគ្មានការអនុញ្ញាត ។ ចម្លើយសារភាពភាគច្រើននៅមន្ទីរស-២១ ជាចម្លើយមិនពិត ពីព្រោះ

អ្នកទោសភាគច្រើនមិនបានប្រព្រឹត្តកំហុសអ្វីធ្ងន់ធ្ងរទេ ហើយអ្នកទោសបានសារភាពដើម្បីឲ្យតែរួចខ្លួនពីទារុណកម្មប៉ុណ្ណោះ ។
 ខៀវ ចេស ហៅ ពៅ ប្រជាពលរដ្ឋមកពីខេត្តកំពង់ឆ្នាំង ជាអតីតអ្នកយាមនៅមន្ទីរស-២១ ។ ពៅ បានរាយរាប់
 ពីប្រវត្តិរបស់គាត់នៅពេលនោះថា :

នៅឆ្នាំ១៩៧៧ មិត្តភក្តិរបស់ខ្ញុំពីរនាក់ ហុង និង មឿន បានប្រព្រឹត្តកំហុស ហើយត្រូវ
 បានយកទៅសម្លាប់ចោល ។ បន្ទាប់ពីនោះមក អង្គការចាប់ខ្លួនខ្ញុំព្រោះខ្ញុំជាមិត្តភក្តិរបស់អ្នកទាំងពីរ
 ហើយបញ្ជូនខ្ញុំទៅព្រៃស ។ ពួកគេបានសួរចម្លើយខ្ញុំក្រែងលោខ្ញុំ មានជាប់ពាក់ព័ន្ធជាមួយអ្នកទាំងពីរ
 ប៉ុន្តែខ្ញុំឆ្លើយថា “អត់មានទេ” ។ អ្នកសួរចម្លើយឈ្មោះ សៃម ផល ។ គាត់បានដឹងច្បាស់ណាស់
 ថាខ្ញុំធ្វើការនិងស្មោះត្រង់ ។ ដូច្នោះហើយខ្ញុំត្រូវបានដោះលែង ហើយត្រូវបានបញ្ជូនទៅកងពល
 ៥០២ ហើយបើកឡានដឹកគ្រាប់ទៅតែនិញ ទៅវ៉ៃជាមួយរៀតណាម ។

ជីវិតនៅមន្ទីរស-២១ពោរពេញទៅដោយភាពភ័យខ្លាច ។ យើងមិនហ៊ាននិយាយសេចក្តី
 លេងរកគ្នាទេ ។ យើងមិនទុកចិត្តអ្នកណាទាំងអស់ សូម្បីមិត្តភក្តិជិតស្និទ្ធរបស់យើងក៏ដោយ ។
 គ្រប់គ្នាត្រូវខិតខំធ្វើការ ។ ក្រៅពីការយាមកាម យើងត្រូវដាំបន្លែនិងចិញ្ចឹមជ្រូក ។ យើងត្រូវប្រុង
 ប្រយ័ត្នបំផុតពេលធ្វើការ ។ កំហុសបន្តិចបន្តួចដូចជាងោក ឬផ្អែកនឹងជញ្ជាំងអាចធ្វើឲ្យយើងស្លាប់បាន ។

៣. បទបញ្ជាគិតសម្រាប់អ្នកទោស

បទបញ្ជាគិតនេះត្រូវបានបិទនៅលើជញ្ជាំងក្នុងបរិវេណកុក ។

វិន័យសន្តិបាល (នគរបាលសន្តិសុខ) នៅមន្ទីរស-២១

- ១) សួរអីឆ្លើយហ្នឹង មិនបង្កើនសំណួររបស់អញ ។
- ២) មិនឲ្យដោះស្រាយ យកលេសនេះលេសនោះតាមគំនិតឯងលាក់ប្តូរប្រកែក តមាត់មិន
 បានដាច់ខាត ។
- ៣) មិនឲ្យធ្វើល្ងង់ មិនយល់បញ្ហា ព្រោះឯងជាមនុស្សហ៊ានប្រឆាំងនឹងបដិវត្តន៍ ។
- ៤) សួរភ្លាម ឆ្លើយភ្លាម មិនឲ្យដក់មួយនាទីឡើយ ។
- ៥) រឿងខ្លះខាត កំហុសបន្តិចបន្តួច ដូចជាសីលធម៌ ខូចនេះខូចនោះ ក៏មិនឲ្យនិយាយ
 រឿងខ្លឹមសារបដិវត្តន៍ ក៏មិនឲ្យនិយាយ ។
- ៦) វ៉ៃប្តូរកង់ខ្សែភ្លើងមិនឲ្យស្រែកដាច់ខាត ។
- ៧) មិនឲ្យធ្វើអ្វីទាំងអស់ ក៏អង្គុយស្ងៀមរង់ចាំបញ្ហាអញ អត់បញ្ហាកុំធ្វើ អញបញ្ហាអីធ្វើ
 ហ្នឹងភ្លាម ប្រកែកច្រើមច្រមមិនបានទេ ។
- ៨) កុំយកលេសកម្ពុជាក្រោម បាំងមុខមាត់ក្បត់របស់អាឯងឲ្យសោះ ។
- ៩) គ្រប់បញ្ហាខាងលើ មិនធ្វើតាម គឺមួយថ្ងៃរង់ពិត ខ្សែភ្លើងឆក់រាប់មិនឈ្នះទេ ។
- ១០) ប្រឆាំងវិន័យអញមួយចំណុច ត្រូវរង់ពិតដប់រំពាត់ ឬកង់ខ្សែភ្លើងប្រាំនាច់ ។

បទបញ្ញត្តិមួយទៀតសម្រាប់អ្នកទោសត្រូវបានបិទនៅអក្សរ «ខ-គ-ឃ» ។

បម្រាមនាវាការ «ខ-គ-ឃ»

- ១) មិនឲ្យនិយាយទាក់ទងគ្នាដាច់ខាត ទោះជាស្គាល់ ឬមិនស្គាល់ ។
- ២) បើចង់ធ្វើអ្វី ត្រូវមានការអនុញ្ញាតពីអ្នកយាម ។
- ៣) មិនឲ្យព្រួងរំលោភទីកន្លែងនៅ ។
- ៤) ពេលអ្នកយាមឬអ្នកផ្សេងៗចូល ត្រូវដេកទាំងអស់ ។
- ៥) ពេលឆែក ត្រូវដាក់ដៃក្រោយខ្នង ។ កុំសេរី ។

៤. ស្ថានភាពនៅក្នុងមន្ទីរស-២១

នៅពេលបញ្ជូនទៅដល់មន្ទីរស-២១ អ្នកទោសទាំងអស់ត្រូវបានថែទាំនិងតម្រូវឲ្យសរសេរប្រវត្តិរបស់មិត្តភក្តិរបស់គេ តាំងពីកុមារភាពរហូតដល់ថ្ងៃចាប់ខ្លួន ។ អ្នកទោសត្រូវដោះសម្លៀកបំពាក់ចេញទុកតែខោក្នុងមួយ ហើយសម្ភារជាប់ខ្លួនទាំង ប៉ុន្មានត្រូវបានរឹបអូសយក ។ បន្ទាប់មកអ្នកទោសនឹងត្រូវនាំយកទៅឃុំក្នុងបន្ទប់ ដែលនៅទីនោះអ្នកទោសទាំងនេះត្រូវដាក់ ខ្នោះជើងដែលមានចងក្រងដោយប្រាក់ទៅនឹងជញ្ជាំងឬឥដ្ឋ ។ ចំណែកអ្នកទោសឃុំនៅបន្ទប់ធំត្រូវបានដាក់ខ្នោះជើងដោយ រន្ធកណ្តែងដែលមួយរួមគ្នា ។ ខ្នោះជើងទាំងនេះត្រូវភ្ជាប់ទៅនឹងរន្ធកណ្តែងស្រដៀងគ្នា ដូច្នោះអ្នកទោសត្រូវដេកដាក់ក្បាលទល់គ្នា ។ អ្នកទោសត្រូវដេកដល់នឹងឥដ្ឋ ដោយគ្មានកន្ទេល មុង ឬក្បាលទេ ។ អ្នកទោសត្រូវបានហាមប្រាមមិនឲ្យនិយាយរកគ្នា ។

រ៉ាន់ ណាត អ្នកនៅរស់រានមានជីវិតម្នាក់បានរៀបរាប់ពីជីវិតរបស់លោកនៅក្នុងមន្ទីរស-២១ ថា :

នៅក្នុងមន្ទីរស-២១ ខ្ញុំត្រូវបានដាក់ខ្នោះជើងភ្ជាប់ទៅនឹងរន្ធកណ្តែងដែលមួយអ្នកទោសជាង សាមសិបនាក់ទៀត ។ ខ្មែរក្រហមឲ្យយើងហូបពីរដងក្នុងមួយថ្ងៃ ។ អ្នកទោសគ្រប់រូបទទួលបាន របប បបរឬនស្លាបព្រាតូច និងសម្លលាយស្លឹកឈើខ្លះ ។ ការនិយាយគ្នាត្រូវបានហាមឃាត់ ដាច់ខាត ។ ប្រសិនបើអ្នកណាម្នាក់ចង់ក្រោកអង្គុយឬដឹកទឹក គេត្រូវសុំការអនុញ្ញាតពីអ្នកយាម ជាមុនសិន ។ ការធ្វើអ្វីមួយដែលមិនមានការអនុញ្ញាតពីអ្នកយាម នឹងត្រូវទទួលបានការវាយដំជា ទម្ងន់ ។ គេឲ្យយើងមុជទឹករៀងរាល់បួនថ្ងៃម្តង ។ គេយកទុយយ៉ូមកបាញ់ជុំវិញយើង ។ ប្រសិន បើយើងនៅឆ្ងាយពីមាត់ទ្វារ យើងនឹងមិនបានទឹកគ្រប់គ្រាន់ទេ ។ ជារៀងរាល់ថ្ងៃ អ្នកទោសត្រូវ បាននាំយកទៅសួរចម្លើយ ហើយមួយចំនួនមិនដែលឃើញក្រឡប់មកវិញទេ ប៉ុន្តែយើងឃើញ អ្នកទោសថ្មីៗត្រូវបាននាំចូលមកជំនួសវិញ^{២១} ។

កម្មាភិបាលបម្រើការនៅក្នុងមន្ទីរសន្តិសុខហូបអាហាររួមគ្នា (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរទម្រង់កម្មប្រល័យពូជសាសន៍ទួលស្វែង)

នៅម៉ោងបួននេះប្រឹក អ្នកទោសត្រូវស្រាតខាងដើម្បីឲ្យអ្នកយាមត្រួតពិនិត្យ ។ អ្នកយាមត្រូវពិនិត្យមើលក្រែងលោខ្មោះជើងរលុង ឬក្រែងលោអ្នកទោសមានលាក់វត្ថុអ្វីដែលគេអាចប្រើដើម្បីធ្វើអត្តឃាត ។ មួយរយៈកាលកន្លងមកមានអ្នកទោសជាច្រើនបានសម្លាប់ខ្លួនឯង ដូច្នោះអ្នកយាមមានការប្រុងប្រយ័ត្នណាស់ក្នុងការត្រួតពិនិត្យមើលខ្មោះជើងនិងបន្ទប់ ។

ស្ថានភាពរស់នៅក្នុងមន្ទីរស-២១មានភាពខ្វះខាត ដែលធ្វើឲ្យអ្នកទោសភាគច្រើនកើតស្រែន កមរមាស់ និងចៃ ។ មិនមានថ្នាំព្យាបាលទេនៅក្នុងកុក ។ កម្មាភិបាលពេទ្យនៅមន្ទីរស-២១សុទ្ធតែមិនបានទទួលការហាត់រៀនគ្រឹមត្រូវ ហើយធ្វើការព្យាបាលគ្រាន់តែដើម្បីពន្យារការស្លាប់របស់អ្នកទោស បន្ទាប់ពីរងរបួសធ្ងន់ក្នុងអំឡុងពេលសួរចម្លើយប៉ុណ្ណោះ ។

អ្នកទោសត្រូវបានបិទមុខជិត ពេលត្រូវនាំពីកន្លែងឃុំឃាំងទៅកន្លែងសួរចម្លើយ ។ អ្នកយាមនិងអ្នកទោសមិនអនុញ្ញាតឲ្យនិយាយគ្នាឡើយ ។ ជាងនេះទៅទៀត បុគ្គលិកដែលនៅក្រុមផ្សេងគ្នាក៏មិនត្រូវបានអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើការទាក់ទងគ្នាដែរ ។

៥. ការសួរចម្លើយ

វិធីសាស្ត្រព្រៃផ្សៃជាច្រើនត្រូវបានប្រើដើម្បីសួរចម្លើយនៅមន្ទីរស-២១ ។ អ្នកទោសត្រូវបានវាយដោយដៃដំបង ឬមែកឈើ ។ ជួនកាល អ្នកសួរចម្លើយវាយអ្នកទោសនឹងខ្សែភ្លើងបួនកំខ្សែភ្លើង ។ វិធីសាស្ត្រធ្វើទារុណកម្មផ្សេងទៀតដែលប្រើនៅមន្ទីរស-២១មានអុបភ្លើងបារី បង្ខំឲ្យស៊ីលាមក ឬដឹកទឹកនោម យកម្តុលចាក់ចូលសាច់ និងព្យួរដៃឡើងលើពេញមួយថ្ងៃ ឬព្យួរជើងឡើងលើដំក្បាលចុះក្រោម ។ អ្នកទោសខ្លះទៀតត្រូវបានឆ្លុតសាច់នឹងកាំបិត ឬយកថង់ខ្ទប់ច្រមុះ ។ វិធីសាស្ត្រមួយចំនួនទៀតដែលប្រើសម្រាប់ប្រាញ់យកចម្លើយសារភាព រួមមានដកក្រចកដៃហើយចាក់អាកុលពីលើ ឬជ្រមុជទឹក ។ អ្នកទោសមួយចំនួនត្រូវស្លាប់ក្នុងអំឡុងពេលធ្វើទារុណកម្ម ។

អ្នកទោសស្រីត្រូវបានធ្វើទារុណកម្មដោយកាត់ដោះ ឬបង្ខំឱ្យស្រ្តីទាំងនោះដោះខោអាវចេញ ។ អ្នកទោសស្រីមួយចំនួនត្រូវអ្នកសួរចម្លើយចាប់រំលោភ ទោះជាការរំលោភផ្លូវភេទដូចនឹងគោលនយោបាយរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យក៏ដោយ ។ អ្នកសួរចម្លើយដែលត្រូវរកឃើញថាបានប្រព្រឹត្តអំពើនេះត្រូវបានសម្លាប់ចោល ។

នៅក្នុងចម្លើយសារភាព អ្នកទោសត្រូវរៀបរាប់ពីប្រវត្តិរបស់ខ្លួន ។ ប្រសិនបើជាសមាជិកបក្ស អ្នកទោសត្រូវបង្ហាញថាខ្លួនបានចូលបដិវត្តន៍ និងរៀបរាប់ពីកិច្ចការដែលខ្លួនបានធ្វើ ។ បន្ទាប់មកអ្នកទោសត្រូវរៀបរាប់ពីសកម្មភាពក្បត់របស់ខ្លួនតាមលំដាប់លំដោយ ។ ក្នុងផ្នែកទីបីនៃចម្លើយសារភាព អ្នកទោសបានរៀបរាប់ពីការរួមគំនិតក្បត់មិនបានសម្រេចរបស់ខ្លួន ឬកិច្ចសន្យាក្បត់ផ្សេងៗ ។ នៅចុងបញ្ចប់នៃចម្លើយសារភាព អ្នកទោសនឹងរាយឈ្មោះជនក្បត់ដែលត្រូវជាមិត្តភក្តិ មិត្តរួមការងារ ឬមនុស្សដែលអ្នកទោសធ្លាប់ស្គាល់ ។ បញ្ជីខ្លះមានរាយឈ្មោះមនុស្សដែលពាក់ព័ន្ធរហូតដល់ទៅជាជនមួយរយនាក់ ។ អ្នកដែលមានឈ្មោះក្នុងបញ្ជីភាគច្រើនត្រូវបានចាប់យកមកសួរចម្លើយ ។

ដោយសារតែទារុណកម្មនៅមន្ទីរស-២១ សាហារវៃ ព្រៃផ្សពែក អ្នកទោសតែងតែសារភាពនូវអ្វីដែលខ្លួនអាចគិតឃើញ ទោះជាចម្លើយនោះខុសក៏ដោយ ។ អ៊ី សំណាង កម្មកររទេះភ្លើង បានសារភាពពីកិច្ចសន្យាក្បត់របស់ គុន កម្មករជួសជុលរទេះភ្លើងថា:

គុន ជាកម្មករចាស់ ។ វាមិនពេញចិត្តនឹងបដិវត្តន៍ដូចគ្នាវាឯទៀតដែរ ។ រាល់ថ្ងៃវាតែងយោសនា ដូចតទៅនេះ

- ពួកអារស៍នេះ ដល់ឯងបង្រៀនបច្ចេកទេសវាចេះច្រើនចង់ដេញក្បាលឯងចេញ ។
  - ឲ្យតែយ៉ាងនេះចុះ ថ្ងៃណាមួយ ពួកហ្មឺនត្រូវរលាយដូចអំបិលត្រូវទឹក ។
  - សព្វថ្ងៃ កម្មករចាស់ប្រៀបដូចសំរាមក្រោមបាតជើងវា វាចង់ជាន់ពេលណាក៏បានស្រេចតែនឹងចិត្តវា ។
  - ពួកវាពូកែខាងអំនួតនិងទ្រឹស្តី តែខ្ជិលធ្វើការ ។
  - ធ្វើការគ្រាន់តែដូរបាយស៊ីបានហើយ ខួបស្តីក៏ខួបទៅ ។
- ក្រៅពីនេះ វាពង្រឹងខ្លួនត្រៀមវាយបដិវត្តន៍ ពេលណាមានទ័ពមកពីក្រៅ^{២២} ។

កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ជា ហៀង សាស្ត្រាចារ្យជម្លៀសទៅស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ បានសារភាពពីសកម្មភាពក្បត់របស់ តាំងឡឡា អតីតអ្នកធ្វើការនៅក្រសួងប្រៃសណីយ៍ ក្រោយមកធ្វើទារុណកម្មពាក់សក្តីពីរថា:

ជម្លៀសទៅដល់ភូមិកំណើតវិញ តាំង ឡឡា ដើរប្រមូលជើងដើម្បីប្រឆាំងបដិវត្តន៍ ។ វាបានធ្វើវិបត្តិកម្មប្រឆាំងយើងជាបន្តបន្ទាប់ ។

- ណែនាំឲ្យបក្សពួកលែងគោរពស្ម័គ្រចិត្ត ។
- ណែនាំឲ្យបក្សពួកកម្ទេចបានតិចៗ ជាបណ្តើរៗ ។
- ណែនាំឲ្យសម្លាប់ទាមទារមួយប្តី ហើយរាយការណ៍ថាស្លាប់ ។
- យកដុះខ្លួនជាក់នៃសរសេរត្រាក់ ហើយបានយកត្រាក់ទៅបាចតាមការដ្ឋាន^{២៣} ។

៦. រចនាសម្ព័ន្ធនាគារកាន់កាប់ក្នុងមន្ទីរស-២១

បុគ្គលិកជាងមួយពាន់នាក់នៅបម្រើការក្នុងមន្ទីរស-២១ ។ ក្នុងនោះមនុស្សប្រហែលបី-បួនរយនាក់បម្រើការជាបុគ្គលិកទូទៅ ដោយរួមទាំងអ្នកដាំបន្លែបន្លាសម្រាប់បម្រើសេចក្តីត្រូវការក្នុងតុកដង ។ ក្រៅពីនេះ ជាកងកម្លាំងធ្វើការក្នុងបរិវេណកុក ដែលធ្វើការនៅក្នុងអង្គភាពមួយក្នុងចំណោមអង្គភាពទាំងបីរបស់កុក និងរួមទាំងបុគ្គលិកការិយាល័យផង ។

អង្គភាពនៅមន្ទីរស-២១រួមមាន អង្គភាពរៀបចំឯកសារ អង្គភាពការពារ និងអង្គភាពសួរចម្លើយ ។ អង្គភាពរៀបចំឯកសារមាននាទីចម្លងចម្លើយសារភាពចេញពីកាសែត វាយអត្ថបទចម្លើយសារភាពរបស់អ្នកទោស សង្កេតអត្ថបទចម្លើយសារភាព និងរៀបចំទុកដាក់ឯកសារ ។ បុគ្គលិកនៅក្នុងអង្គភាពនេះផ្នែកថតរូបមាននាទីថតរូបអ្នកទោសពាក់កណ្តាលខ្លួនពេលអ្នកទោសមកដល់ភ្នាក់ងារ ថតរូបអ្នកទោសដែលស្លាប់ក្នុងបន្ទប់ឃុំឃាំង និងថតរូបអ្នកទោសសំខាន់ៗ ក្រោយពេលសម្លាប់ហើយ ។ រូបថតរាប់ពាន់សន្លឹកនៅសេសសល់រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ប៉ុន្តែរាប់ពាន់សន្លឹកផ្សេងទៀតបានបាត់បង់ ។

កម្មាភិបាលបម្រើការនៅក្នុងមន្ទីរសន្តិសុខហូបអាហាររួមគ្នា (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរទុក្ខដក់ក្រុងកម្ពុជាប្រល័យពូជសាសន៍ខ្លួនស្រី)

អង្គការការពារក្តីជាអង្គការដំបូងនៅមន្ទីរស-២១ ។ កងសន្តិសុខ ក្នុងអង្គការនេះភាគច្រើនជាក្មេងជំងឺ ។ កងសន្តិសុខភាគច្រើនមានការលំបាក ក្នុងការគោរពបទបញ្ជាដ៏តឹងតែងរបស់អង្គការ ។ កងសន្តិសុខមិនអនុញ្ញាតឱ្យ និយាយជាមួយអ្នកទោស សួរឈ្មោះ ឬវាយតប់អ្នកទោសឡើយ ។ កងសន្តិសុខ ត្រូវបានហាមឃាត់មិនឱ្យលួចមើលឬលួចស្តាប់ការសួរចម្លើយ ហើយត្រូវ គោរពឱ្យបានខ្ជាប់ខ្ជួននូវបទបញ្ជាសាមសិបចំណុចដែលហាមប្រាម មិនឱ្យលួច ដេក អង្គុយលេង ឬដៃក្នុងក្នុងពេលធ្វើការងារ ។ កងសន្តិសុខត្រូវដើរទៅ ដើរមក ធ្វើការយាមល្បាត និងពិនិត្យពិច័យអ្វីៗ គ្រប់យ៉ាងដោយប្រុងប្រយ័ត្ន

សុន សេន (សមមិត្តខ្សែច្រវែង)

សុន សេន កើតនៅថ្ងៃទី១២ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ១៩៣០ នៅខេត្តត្រាវិញ ប្រទេសវៀតណាមខាងត្បូង ។ ប្រពន្ធ របស់ សុន សេន ឈ្មោះ យុន យ៉ាត (ហៅសមមិត្ត នារីអាត) ជាអ្នកស្រី ក្រសួងអប់រំនិងវប្បធម៌ក្នុងរបបកម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យ ។ សុន សេន បាន ទៅសិក្សានៅប្រទេសបារាំង ចន្លោះឆ្នាំ ១៩៥០ និងឆ្នាំ១៩៥៦ ហើយបាន ចូលជាសមាជិកក្រុមកុម្មុយនិស្តបារាំង ។ ឆ្នាំ១៩៦៣ សុន សេន បានរត់ចូល ព្រៃ គេចពីការតាមចាប់របស់ប៉ូលិស ។ សុន សេន បានក្លាយទៅជាអគ្គបញ្ជាការកងកម្លាំងវដោះជាតិប្រជាជនកម្ពុជា ក្នុងឆ្នាំ១៩៧១ ។

ក្នុងរយៈកាលកម្ពុជាប្រជាធិប តេយ្យ សុន សេន ជាទូបនាយក រដ្ឋមន្ត្រីទីបី ទទួលបន្ទុកការពារជាតិនិង គ្រប់គ្រងផ្ទាល់ទៅលើមន្ទីរស-២១ ។ សុន សេន និងក្រុមគ្រួសារត្រូវបាន សម្លាប់តាមបញ្ជារបស់ ប៉ូល ពត នៅ ថ្ងៃទី១០ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៧៧ ។

ខុច (ឈ្មោះដើម កាំង ហ្គេមអៀម)

ខុច កើតឆ្នាំ១៩៤៥ នៅខេត្ត កំពង់ធំ ។ ខុច រៀននៅវិទ្យាល័យ ព្រះស៊ីសុវត្ថិ និងបានជាប់ចំណាត់ថ្នាក់ ជាសិស្សពូកែកណិតវិទ្យាលេខពីរទូទាំង ប្រទេស ។ ខុច ធ្វើជាក្រុមគ្រូនៃ កណិតវិទ្យានៅសាលារៀនមួយក្នុង ខេត្តកំពង់ធំ ។ ឆ្នាំ១៩៦៤ ខុច ធ្វើការ នៅសាលាគរុកោសល្យបន្ទាប់ពី សុន សេន បានរត់ចូលព្រៃ ។ ខុច ចូលជា សមាជិកបក្សកុម្មុយនិស្តកម្ពុជានៅឆ្នាំ ១៩៧០ ។

ខុច បានរត់ចេញពីក្រុមខ្មែរក្រហម ក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៨០ ហើយបាន ក្លាយខ្លួនជាគ្រិស្តបរិស័ទ ។ ខុច ត្រូវបាន ចាប់ខ្លួននៅខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៩៧ ។ ចាប់ពីពេលនោះមក ខុច ត្រូវជាប់ឃុំ ក្នុងគុករហូតរង់ចាំការកាត់ក្តី ។ ក្នុងខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៥ ខុច ត្រូវបានកាត់ ទោសពីបទទ្រង់ទ្រាយស្រុកមន្ត្រីនិងការធ្វើ ទុក្ខបុកម្នេញទៅលើជនបរទេសក្នុងរយៈ កាលនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ស្ថានភាព សុខភាពរបស់ ខុច មាន ភាពទ្រុឌទ្រោម ក្នុងឆ្នាំ២០០៦ ។

បំផុត ។ កងសន្តិសុខណាដែលបាន ប្រព្រឹត្តកំហុសធ្ងន់ធ្ងរនឹងត្រូវចាប់ខ្លួន សួរចម្លើយ យកទៅឃុំឃាំងនិង យកទៅសម្លាប់ចោល ។ មនុស្ស ភាគច្រើនធ្វើការនៅមន្ទីរស-២១ មានការភ័យខ្លាចយ៉ាងខ្លាំងចំពោះ កំហុសផ្សេងៗ ដែលអាចកើតឡើង និងភ័យខ្លាចចំពោះទារុណកម្ម និង ការសម្លាប់ ។

អង្គការសួរចម្លើយចែកចេញ ជាក្រុមរងក្តៅ ក្រុមរងគ្រជាក់ និង ក្រុមរងអង្កើម ។ ក្រុមក្តៅ (ដួន កាលហៅ កងកាច) អាចធ្វើទារុណ កម្មក្នុងពេលសួរចម្លើយ បាន ។ ដុយទៅវិញ ក្រុមគ្រជាក់ (ដួនកាល ហៅ កងស្ងួត) មិនត្រូវបានអនុញ្ញាត ឱ្យធ្វើទារុណកម្មដើម្បីសួរចម្លើយ ទេ ។ ប្រសិនបើក្រុមនេះមិនអាច ធ្វើឱ្យអ្នកទោសសារភាព គេនឹងបញ្ជូនអ្នកទោសទៅក្រុមក្តៅ ។ ក្រុមអង្កើម ធ្វើការជាមួយករណីធ្ងន់ធ្ងរនិងករណីសំខាន់ៗ ។

ការសួរចម្លើយមានរយៈពេលវែង ។ ដួនកាលដំណើរការនេះបន្ត ធ្វើរហូតដល់យប់អធ្រាត្រ ។ អ្នកសួរចម្លើយទាំងនោះចេះអាន និងចេះសរសេរ ហើយជាទូទៅមានអាយុប្រហែលជាជាន់ម្ភៃឆ្នាំ ។

៧. ថ្នាក់ដឹកនាំមន្ទីរស-២១

មន្ទីរស-២១ ស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ក្រសួងការពារជាតិដឹកនាំដោយ សុន សេន (ហៅ សមមិត្តខៀវ) ។ មុនពេលចូលជាសមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា សុន សេន ធ្លាប់បានទៅសិក្សានៅប្រទេសបារាំងនិងធ្លាប់ធ្វើជាគ្រូបង្រៀន ។

មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់នៅមន្ទីរស-២១ រួមមាន ខុច (ប្រធានមន្ទីរស-២១), ឃឹម វ៉ាត ហៅ ហ៊ី (អនុប្រធានមន្ទីរស-២១), ប៉េង (បញ្ជាការលើអ្នកយាម), ចាន់ (ប្រធានអង្គភាពសួរចម្លើយ) និង ប៉ុន (អ្នកសួរចម្លើយ) ។ ប៉ុន ជាអ្នកសួរចម្លើយអ្នកទោសសំខាន់ៗជាច្រើនរូបរួមមាន កែវ មាស, ណែ សារ៉ាន់, ហ៊ឺ នឹម, ទីវ៉ា អុល និង ភោក ឆាយ ។ មេដឹកនាំកុកទាំងនេះសុទ្ធតែជាអតីតគ្រូបង្រៀន ។

៨. ការសម្របសម្រួលនៅមន្ទីរស-២១

អ្នកទោសភាគច្រើននៅមន្ទីរស-២១ ជាប់ឃុំឃាំងនៅទីនោះរយៈពេលពីរទៅបីខែ ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមជាន់ខ្ពស់មួយចំនួនជាប់ឃុំឃាំងនៅទីនោះរាប់ខែ ហើយចម្លើយសារភាពវែងរាប់រយទំព័រ ។ បន្ទាប់ពីត្រូវនាំខ្លួនមកដល់មន្ទីរស-២១ បានពីរ-បីថ្ងៃ អ្នកទោសទាំងអស់នឹងត្រូវនាំយកទៅសួរចម្លើយដោយគ្មានខ្យល់ខ្យាយ គិតគូរពីការពិតអ្វីឡើយ ។ អ្នកទោសទាំងអស់ ត្រូវតែសារភាពថាខ្លួនគឺជាជនក្បត់បដិវត្តន៍ និងធ្លាប់បានប្រព្រឹត្តបទល្មើស ទាំងឡាយដែលអ្នកសួរចម្លើយសុត្រូវថាគាម ។ បន្ទាប់ពីការសួរចម្លើយចប់សព្វគ្រប់ហើយ អ្នកទោសនឹងត្រូវនាំយកទៅ “កម្ទេចចោល” ដែលជាពាក្យប្រើក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យជំនួសឲ្យពាក្យ “សម្លាប់” ។

កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរទ្រឹស្តីកម្ពុជាប្រល័យពូជសាសន៍ខ្លួនស្រីស្រី)

នៅឆ្នាំទីមួយនៃប្រតិបត្តិការរបស់មន្ទីរស-២១ សាកសពអ្នកទោសត្រូវបានកប់នៅក្បែរមន្ទីរ ។ ប៉ុន្តែ ចាប់តាំងពី ចុងឆ្នាំ១៩៧៦មក មិនមានដីទំនេរសម្រាប់កប់ខ្ទេចនៅក្បែរកុកទៀតទេ ហេតុដូច្នោះហើយអ្នកទោសត្រូវបានដឹកតាមឡាន នៅពេលយប់ទៅកាន់បឹងជើងឯក (ស្ថិតនៅចម្ងាយ១៣គីឡូម៉ែត្រ ភាគនិរតីទីក្រុងភ្នំពេញ) ដែលនៅកន្លែងនោះអ្នកទោស ត្រូវបានវាយនឹងត្បូងចប ខ្នងពូថៅ ឬដំបង ឬបាញ់សម្លាប់ចោលតែម្តង ។ ជាទូទៅ នៅពេលដែលអ្នកទោសត្រូវបាន សម្លាប់ហើយ កងទ័ពដែលដឹកអ្នកទោសពីមន្ទីរស-២១ទៅបានកប់សាកសពទាំងនេះនៅក្នុងរណៅសាកសពរួម ដែល រណៅក្នុងមានប្រហែលប្រាំមួយនាក់ ហើយរណៅទំនេរមានសាកសពរហូតដល់ទៅជាងមួយរយនាក់ ។

មន្ទីរស-២១ និង បឹងជើងឯក ត្រូវបានប្រែក្លាយទៅជាសារមន្ទីរប្រល័យពូជសាសន៍ដោយ រដ្ឋាភិបាលនៃ សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាក្រោមជំនួយខ្ទេចខ្ទីរបស់វៀតណាមក្នុងឆ្នាំ១៩៧៩ ។

មេដឹកនាំកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនិងគណៈប្រតិភូបរទេស (រូបថតឯកសាររដ្ឋមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ជំពូកទី១០

ទំនាក់ទំនងការបរទេស

កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានធ្វើទំនាក់ទំនងការទូតជាមួយប្រទេសចិន កូរ៉េខាងជើង វៀតណាម ឡាវ គុយបា រូម៉ានី យូហ្គោស្លាវី អាល់ប៉ានី និងអេហ្ស៊ីប ។ ប្រទេសទាំងអស់នេះមានស្ថានទូតក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ ។ ក្នុងរយៈកាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ឯកអគ្គរដ្ឋទូតទាំងអស់លើកលែងតែឯកអគ្គរដ្ឋទូតចិនត្រូវបានបង្ខំឱ្យនៅតែក្នុងស្ថានទូតរៀងៗខ្លួន ។

កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានបើកស្ថានទូតរបស់ខ្លួននៅប្រទេសចិន កូរ៉េខាងជើង វៀតណាម (រហូតដល់ខែធ្នូឆ្នាំ ១៩៧៧) និងឡាវ ។ ក្នុងចំណោមប្រទេសទាំងនេះ ទំនាក់ទំនងជាមួយចិននិងកូរ៉េខាងជើងមានលក្ខណៈល្អប្រសើរ ហើយទំនាក់ទំនងជាមួយឡាវមានលក្ខណៈល្អបន្តិច ។ ប៉ុន្តែទំនាក់ទំនងជាមួយវៀតណាមកាន់តែមានលក្ខណៈអាក្រក់ទៅៗ ដោយសារតែការប៉ះទង្គិចគ្នានៅតាមបណ្តោយព្រំដែន និងការខ្វែងគំនិតគ្នាខាងមនោគមវិជ្ជា ។ មេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្ត

កម្ពុជាភាគច្រើនជាអ្នកប្រឆាំងនឹងរៀនណាម ហើយមេដឹកនាំណាដែលធ្លាប់រស់នៅ ឬធ្លាប់ មានទំនាក់ទំនងជាមួយរៀនណាមនឹងត្រូវធ្វើ វិសុទ្ធកម្ម (លើកលែងតែ សុន សេន និង អៀង សារី) ។ អ្នកទាំងអស់នេះត្រូវបានចោទ ប្រកាន់ថាជាមនុស្ស “ក្បាលយួន ខ្លួនខ្មែរ” ។ ប្រទេសទាំងពីរក៏មានការខ្វែងគំនិតគ្នាផងដែរ ទៅលើបញ្ហា ថាតើអ្នកណាជាអ្នកកាន់កាប់វិ ប្រេងកាតនៅក្នុងដែនសមុទ្រខ្មែរ ។

បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាមានបំណងចង់ ដណ្តើមយកកម្ពុជាក្រោម ពីរៀនណាមមក វិញ ។ បក្សក៏មិនពេញចិត្តចំពោះគំនិតរបស់ រៀនណាមដែលចង់បង្កើតសហព័ន្ធភ្នកស្រាវជ្រាវ ដែរ ។

ការប៉ះទង្គិចគ្នារវាងកម្ពុជាប្រជាធិប តេយ្យ និងរៀនណាមបានចាប់ផ្តើមឡើងនៅ ចុងឆ្នាំ១៩៧៥ ។ បន្ទាប់ពីនោះ ការប្រយុទ្ធ គ្នាដ៏ខ្លាំងក្លាបានផ្ទុះឡើងនៅកោះត្រល់ (ឬភូកុក ជាភាសារៀនណាម) ។ នៅពាក់កណ្តាលឆ្នាំ

១៩៧៦ កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានបង្កើនទំនាក់ទំនងកាន់តែជិតស្និទ្ធជាមួយប្រទេសចិន ហើយជម្លោះរវាងកម្ពុជាប្រជា ធិបតេយ្យនិងរៀនណាមបានក្លាយទៅជាផ្នែកមួយនៃជម្លោះរវាងចិននិងសូវៀត ដែលនៅពេលនោះរដ្ឋាភិបាលក្រុង

មេដឹកនាំដ៏ខ្ពស់ខ្មែរក្រហមនិងគណៈប្រតិភូបរទេស (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

អៀង សារី (សមមិត្តច្បង)

អៀង សារី កើតឆ្នាំ១៩៣០ នៅខេត្តត្រាវិញ ប្រទេសរៀន ណាមខាងត្បូង ។ អៀង សារី បានរៀបការជាមួយ ខៀវ ធីរិទ្ធ ។ ឆ្នាំ១៩៥០ អៀង សារី បានទទួលអាហារូបករណ៍នៅសិក្សានៅ ប្រទេសបារាំង ហើយបានក្លាយទៅជាសមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្ត បារាំង ។ អៀង សារី បានវិលត្រឡប់មកប្រទេសកម្ពុជាវិញនៅឆ្នាំ ១៩៥៧ ហើយបាន ចូលជាសមាជិកបក្សប្រជាជនបដិវត្តន៍ខ្មែរ ។ អៀង សារី បង្រៀននៅវិទ្យាល័យកម្ពុជបុត្របូត ដល់ឆ្នាំ១៩៦៣ ដែលនៅពេលនោះបានរត់ចូលព្រៃតស៊ូ ។ ក្រោយមក អៀង សារី បានក្លាយជាមេបញ្ជាការកងទ័ពនៅភូមិភាគឦសាន ។

ឆ្នាំ១៩៧៦ អៀង សារី ត្រូវបានតែងតាំងជាឧបនាយក រដ្ឋមន្ត្រីទីមួយ ទទួលបន្ទុកកិច្ចការបរទេស ។ អៀង សារី ក៏ជា សមាជិកគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិម និងគណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍បក្ស ផងដែរ ។ អៀង សារី បានចុះចូលជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា នៅឆ្នាំ១៩៧៦ ។ បច្ចុប្បន្ន អៀង សារី រស់នៅយ៉ាងមានសេរីភាព នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ហើយកូនប្រុសឈ្មោះ អៀង វុធ គឺជា អភិបាលរងទីមួយក្រុងប៉ៃលិន ។

មូស្កូកាំទ្ររៀនណាម ហើយរដ្ឋាភិបាលក្រុងប៉េកាំង កាំទ្រកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ នៅចុងឆ្នាំ១៩៧៦ កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទទួលបានជំនួយយោធា យ៉ាងច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់ពីចិន ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧ កងទ័ពកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានបើកការវាយ ប្រហារទៅលើភូមិមួយចំនួនរបស់រៀនណាមដែល ស្ថិតនៅតាមបណ្តោយព្រំដែនជាមួយកម្ពុជានិងបាន សម្រាប់ប្រជាជនស្ងួតត្រង់រាប់រយនាក់ ។ ទំនាក់ទំនង ការទូតរវាងប្រទេសទាំងពីរត្រូវបានកាត់ផ្តាច់ទាំង ស្រុងនៅខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៧ ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៨ កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបាន

ខិតខំពង្រីកទំនាក់ទំនងការទូតរបស់ខ្លួន ហើយពាណិជ្ជកម្មក្រៅប្រទេស នៅពេលនោះបានឈានដល់កម្រិតកំពូល ។ ប្រទេសដែលធ្លាប់ធ្វើទំនាក់ទំនងពាណិជ្ជកម្មជាមួយកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យមាន ប្រទេសចិន កូរ៉េខាងជើង ថៃ ជប៉ុន ហុងកុង ម៉ាដាហ្កាស្ការ បង់ក្លាដែស និងសិង្ហបុរី ។ ទំនិញនាំចេញសំខាន់ៗរបស់កម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យរួមមាន ស្រូវ ដំរីកៅស៊ូ ឈើ និងសរីរាង្គសត្វដឹកម្រូ (ស្បែក, ភ្នែក, ស្នូក) ។ ចំណែកទំនិញនាំចូលវិញ រួមមាន គ្រឿងសញ្ជាតិ រថក្រោះ កាំភ្លើងធំ ម៉ាស៊ីនសម្រាប់ធ្វើស្រែចម្ការ ដលិតផលគីមី និងក្រណាត់ ។

ទំនិញនាំចេញភាគច្រើនរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យមានចំនួនតិចតួចខ្លាំងណាស់ បើប្រៀបធៀបទៅនឹងការនាំចេញនៅមុនឆ្នាំ១៩៧០ ហើយត្រូវបាននាំយកទៅប្រទេសចិន ដែលជាប្រទេសតែមួយគត់មានឥទ្ធិពលមកលើកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ពីឆ្នាំ១៩៧៧ដល់ចុងឆ្នាំ១៩៧៨ ចិនបានផ្តល់ឲ្យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនូវរថក្រោះរាប់រយគ្រឿង ឡាន អាវុធធុនធ្ងន់ គ្រាប់ដោងនិងគ្រាប់កាំភ្លើងរាប់ពាន់តោន និងយន្តហោះប្រតិកម្មចំនួនប្រាំមួយគ្រឿង ។ រដ្ឋាភិបាលចិនក៏បានផ្តល់ឲ្យនូវការជួសជុលផ្លូវរថភ្លើងមួយខ្សែភ្ជាប់ក្រុងភ្នំពេញទៅក្រុងកំពង់សោម និងព្រលានយន្តហោះថ្មីមួយទៀតនៅខេត្តកំពង់ឆ្នាំង ។ ក្រៅពីទំនាក់ទំនងពាណិជ្ជកម្ម ជំនួយយោធា និងជំនួយហិរញ្ញវត្ថុ ចិនបានបញ្ជូនអ្នកជំនាញការរាប់ពាន់នាក់ ឲ្យមកធ្វើជាអ្នកបច្ចេកទេស និងជាទីប្រឹក្សារបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ អ្នកជំនាញការទាំងនេះបានជួយបង្កាត់បន្ថែម ក្បួនយោធា បច្ចេកទេសពេទ្យ និងបច្ចេកទេសក្នុងរោងចក្រដល់កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម ។ កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានស្នើឲ្យចិនបញ្ជូនទ័ពមកជួយច្បាំងជាមួយវៀតណាម ប៉ុន្តែចិនបានបដិសេធ ហើយស្នើឲ្យមានបទល្មើសនិងធ្វើការចរចា ។ កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានទាត់ចោលសំណើនេះ ។

កងបល័កកុមារ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ជំពូកទី១១

ការជួលរងនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ

១. មូលហេតុនៃការជួលរងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ

សភាពទ្រុឌទ្រោមរបស់ប្រជាជន : ផែនការបួនឆ្នាំរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបញ្ជាក់ថា កម្ពុជានឹងផលិតស្រូវ ឲ្យបានបីតោនក្នុងមួយហិកតារៀងរាល់ឆ្នាំ ។ តួលេខនេះមានចំនួនច្រើនលើសទិន្នផលមុនសម័យបដិវត្តន៍ ។ នៅពេលទិន្នផលស្រូវមិនបានគ្រប់ផែនការកំណត់ កម្មាភិបាលនៅទូទាំងប្រទេសបានធ្វើរបាយការណ៍ក្លែងក្លាយ ។ បន្ទាប់មកកម្មាភិបាលទាំងនេះនឹងបញ្ជូនស្រូវយ៉ាងច្រើនទៅតាមចំនួនផែនការកំណត់ ដោយទុកឲ្យប្រជាជនទទួលរងការអត់ឃ្លាន ។

កងកុមារ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

ដោយសារតែប្រតិបត្តិការទូទាំងប្រទេសជាការសម្ងាត់នោះ ធ្វើឲ្យផែនការក្នុងការប្រមូលទិន្នន័យស្រូវឲ្យបានបីគោន ក្នុងមួយហិកតាមិនអាចអនុវត្តបាន។ តំបន់ទាំងអស់ទូទាំងប្រទេសមិនត្រូវបានអនុញ្ញាតឲ្យចែករំលែកព័ត៌មានគ្នាទៅវិញទៅមក ឬត្រួតពិនិត្យមើលថាតើមានបញ្ហាអ្វីខ្លះកំពុងកើតមានឡើងទេ។ មជ្ឈមបក្សកម្រចុះមកមើលស្ថានភាពរបស់នេសាទ ឬជ្រាបជន ឬរៀបចំផែនការឲ្យកម្មាភិបាលថ្នាក់ក្រោមរបស់ខ្លួនអនុវត្តណាស់។ មេដឹកនាំថ្នាក់លើហាក់ដូចជាជឿទាំងស្រុងនូវអ្វីដែលថ្នាក់ក្រោមបានរាយការណ៍ ចំណែកថ្នាក់ក្រោមមិនហ៊ានរាយការណ៍ព័ត៌មានមិនល្អណាមួយទៅថ្នាក់លើឡើយ។ មន្ត្រីជាន់ខ្ពស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាជឿជាក់ថា បក្សមិនដែលប្រព្រឹត្តកំហុសនិងមិនដែលសម្រេចចិត្តខុសទាល់តែសោះ។ រាល់បញ្ហាដែលកើតមានឡើងត្រូវបានមេដឹកនាំទាំងនោះចោទប្រកាន់ថាជាកំហុសរបស់ជនបរទេសឬជនក្បត់។ ដោយសារតែលក្ខណៈស្ងប់នៅកាន់តែមានសភាពយ៉ាប់យឺនទៅៗ ប្រជាជនរាប់សែននាក់បានស្លាប់ជាបន្តបន្ទាប់ ដោយការធ្វើការហួសកម្លាំងនិងគ្មានអាហារបរិភោគគ្រប់គ្រាន់។

វិសុទ្ធកម្ម : នៅពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៧៦ សមាជិកសំខាន់ៗជាច្រើនរូបរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ត្រូវបានធ្វើវិសុទ្ធកម្ម។ ចាប់ពីពេលនោះមក ប៉ុល ពត និងសហការីជឿថាការបះបោរប្រឆាំងនឹងថ្នាក់ដឹកនាំបក្សកាន់តែកើតមានច្រើនឡើងៗ។ ថ្នាក់ដឹកនាំទាំងនេះជឿថាសត្រូវរបស់ខ្លួនមាននៅគ្រប់ទីកន្លែង។ គណៈក្រុមភាគ គណៈតំបន់ និងមេបញ្ជាការកងទ័ពជាច្រើនរូបត្រូវបានចាប់ខ្លួននិងសម្លាប់ចោល។ សភាពការណ៍កាន់តែមានសភាពធ្ងន់ធ្ងរទៅៗ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧ នៅពេលដែល ប៉ុល ពត បញ្ជាឲ្យធ្វើការសម្លាប់កម្មាភិបាលក្រុមភាគបូព៌ និងធ្វើវិសុទ្ធកម្មទៅលើប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងក្រុមភាគនេះស្ទើរគ្មានសល់។ នៅពេលរៀនណាមួយយូរក្នុងក្រុមភាគនេះនៅចុងឆ្នាំ១៩៧៧ ប្រជាជនសេសសល់ត្រូវបានចោទថា

បានចូលដៃជាមួយវៀតណាម ហើយត្រូវបានមជ្ឈិមបក្សបាត់ដំបងចាត់ទុកថាជាមនុស្ស “ក្បាលយួន ខ្លួនខ្មែរ” ។ ហេតុដូច្នោះហើយ មជ្ឈិមបក្សបានបញ្ជូនកងទ័ពជាច្រើនមកវាយប្រហារភូមិភាគបូព៌ ដែលបានសម្លាប់ប្រជាជនរាប់ម៉ឺននាក់ ។ ប្រជាជនរាប់ពាន់ នាក់បានរត់ភៀសខ្លួនទៅវៀតណាម ដែលនៅទីនោះ រដ្ឋាភិបាលវៀតណាមបានជួយបង្កើតកងកម្លាំងយោធាមួយ ។

ការប៉ះទង្គិចជាមួយវៀតណាម : នេះគឺជា មូលហេតុធំបំផុតនៃការរងរបួសរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ នៅឆ្នាំ១៩៧៥ កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ចាប់ផ្តើមបង្កបញ្ហានៅតាមព្រំដែនបណ្តើរៗ ជាមួយ វៀតណាម ។ ការប្រយុទ្ធគ្នាដ៏ខ្លាំងក្លាបានផ្ទុះឡើងនៅ ពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៧៧ គឺនៅពេលដែលខ្មែរក្រហម បានបាញ់ផ្លែដីទៅលើទីរួមខេត្តចូរដុក ស្រុកហាទៀង និងខេត្តមួយចំនួនទៀតរបស់វៀតណាមដែលបណ្តាល ឲ្យគ្រោះថ្នាក់ដល់ប្រជាជនស៊ីវិល និងកងទ័ពវៀតណាមជាច្រើននាក់ ដែលមិនបានគ្រឿងមន្ទីរជាមុន ។ ប្រជាជនវៀតណាមរាប់ពាន់នាក់បានរត់ចូលទៅក្នុងដែន ប្រទេស ។ ក្នុងអំឡុងពេលតែពីរ-បីថ្ងៃនៃការវាយ ប្រហារ ប្រជាជនស៊ីវិលវៀតណាមប្រហែលមួយ ពាន់នាក់បានរងរបួសនិងស្លាប់ ។

រូបថតកម្មាភិបាលជនជាតិចាមពីរូបដែលត្រូវបានឃកនៅក្នុងបន្ទប់ឃករួមមួយ នៅក្នុងតំបន់ដោះ, ខេត្តក្រចេះ (រូបថតឯកសារមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

នៅខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៧ វៀតណាមបានប្រើ យន្តហោះនិងកាំភ្លើងធំបើកការវាយប្រហារទ្រង់ទ្រាយ ធំមួយមកលើកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដោយដណ្តើម កាន់កាប់បានតំបន់ចំពុះសេកក្នុងខេត្តស្វាយរៀង ។ កងទ័ពវៀតណាមបានវាយសម្រុកចូលជានិម្ពិតឡើយម្តង មកក្នុងទឹកដីកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ហើយកាន់កាប់បាន ទីរួមខេត្តស្វាយរៀង ។ ឆ្លើយតបទៅវិញ កម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យបានកាត់ផ្តាច់ចំណងការទូតជាមួយ ប្រទេសវៀតណាម ហើយបានបញ្ជាឲ្យអ្នកការទូតវៀតណាមទាំងអស់នៅទីក្រុងភ្នំពេញចាកចេញពីប្រទេសកម្ពុជា ។ ខ្មែរក្រហមយល់ព្រមធ្វើការចរចា លុះត្រាណាតែកងទ័ពវៀតណាមទាំងអស់ ដកចេញពីទឹកដីកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ជាមុនសិន ។ មួយរយៈកាលក្រោយមកទៀត វៀតណាមបានដកទ័ពចេញពីប្រទេសកម្ពុជា ដោយកៀរអ្នកទោសនិង ប្រជាជនស៊ីវិលរាប់ពាន់នាក់យកទៅជាមួយផង ។ គួនការចរចាណាមួយត្រូវបានធ្វើឡើងទេ ។

វៀតណាមបានចោទខ្មែរក្រហមថា បានធ្វើការវាយប្រហារទៅលើខេត្តទាំងប្រាំបីរបស់ខ្លួនដែលស្ថិតនៅតាម បណ្តោយព្រំដែនជាប់កម្ពុជា ។ វៀតណាមបានជំរុញឲ្យមានការបង្កើតកម្លាំងបដិបក្ស មួយដើម្បីធ្វើការបះបោរប្រឆាំងនឹង ខ្មែរក្រហម ។ វៀតណាមក៏បានចាប់ផ្តើមហ្វឹកហ្វឺនជនកម្ពុជាដែលរស់នៅក្នុងប្រទេសវៀតណាម ឲ្យចូលរួមក្នុងប្រតិបត្តិការ

តាម៉ុក (ឈ្មោះដើម ឈិត ខៀវ)

តាម៉ុកកើតឆ្នាំ១៩២៦ នៅខេត្តតាកែវ ។ តាម៉ុក បានបួសរៀនអស់ជាច្រើនឆ្នាំ ហើយ បានរៀបការជាមួយប្អូនជីដូនមួយឈ្មោះ អ៊ុក យឹម ហើយមានកូនប្អូននាក់ ។ ឆ្នាំ១៩៤៧ តាម៉ុក ធ្វើជាប្រធានភ្នាក់ងារស្រុក ក្នុងខេត្ត តាកែវ ។ តាម៉ុក បានចូលជាសមាជិកក្រុម កុម្មុយនិស្តនៅ ឆ្នាំ១៩៦៣ ។ ពីឆ្នាំ១៩៦៤ ទៅឆ្នាំ១៩៧៤ តាម៉ុក ជាលេខាភូមិភាគ និរតី ។

នៅខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៧៤ តាម៉ុក ត្រូវ បានតែងតាំងជាអនុលេខាទីពីរបក្សកុម្មុយនិស្ត កម្ពុជា ។ បន្ទាប់ពីការដួលរលំរបស់កម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យ តាម៉ុក មិនដែលស្នើសុំការ លើកលែងទោស ហើយមិនដែលមានបំណង ចុះចូលជាមួយរដ្ឋាភិបាលទេ ។ តាម៉ុក ត្រូវបាន ចាប់ខ្លួន ដោយកងទ័ពរាជរដ្ឋាភិបាលនៅក្បែរ ព្រំដែនថៃ នៅខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៧ ហើយ ដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំ ឃាំង ។ តាម៉ុក ស្លាប់ដោយ សារជំងឺនៅថ្ងៃទី១១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៦ ។

យោធា និងបង្កើតកម្លាំងស្នូលសម្រាប់របបថ្មីមួយ ។ ប្រទេសទាំងពីរ បានប្រយុទ្ធក្នាពេញមួយរយៈកាលនៃឆ្នាំ ១៩៧៨ ។

នៅថ្ងៃទី៣ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៨ វិទ្យុក្រុងហាណូយដែល ផ្សាយជាភាសាខ្មែរបានអំពាវនាវឲ្យប្រជាជនកម្ពុជាទាំងអស់ក្រោក ឈរឡើងប្រឆាំងនឹងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ រៀតណាមបាន ជ្រើសរើសប្រជាជនខ្មែរមួយចំនួនដែលបានភៀសខ្លួនទៅរៀតណាម ឲ្យចូលបម្រើក្នុងជួរកងទ័ពដឹកនាំដោយរៀតណាម ។ ភាគច្រើននៃ ជនជាតិខ្មែរទាំងនេះគឺជាកម្មាភិបាល កងទ័ព និងប្រជាជនមកពីភូមិភាគ បូព៌ា ។ មកត្រឹមពេលនេះមួយផ្នែកនៃភូមិភាគបូព៌ាស្ថិតនៅក្រោម ការគ្រប់គ្រងរបស់រៀតណាម ហើយមួយផ្នែកទៀតស្ថិតនៅក្រោម ការគ្រប់គ្រងរបស់កងកម្លាំងបះបោរដែលប្រឆាំងនឹងខ្មែរក្រហម ។

នៅថ្ងៃទី៣ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៨ វិទ្យុក្រុងហាណូយបានផ្សព្វ ផ្សាយពីការបង្កើតឡើងនូវរណសិរ្សសាមគ្គីសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជា^{២៥} ។ រណសិរ្សនេះដឹកនាំដោយសមមិត្ត ហេង សំរិន ដែលបានភៀសខ្លួន ទៅរៀតណាមនៅចុងឆ្នាំ១៩៧៨ ។

មេបញ្ជាការទ័ពរៀតណាម វ៉ាន់ ទៀនយុន បានដឹកនាំធ្វើការ វាយប្រហារយ៉ាងខ្លាំងក្លាមកលើកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ នៅថ្ងៃទី២៥ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៨ ។ ទ័ពរបស់ វ៉ាន់ ទៀនយុន បានវាយកាន់កាប់ ខេត្តក្រចេះ ក្នុងរយៈពេលប្រាំថ្ងៃ និងខេត្តកំពង់ចាមក្នុងរយៈពេល មួយសប្តាហ៍ ។ បន្ទាប់មកនៅថ្ងៃទី៧ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ កងទ័ព រៀតណាមនិងកងទ័ពរបស់រណសិរ្សសាមគ្គីសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជាវាយ ដណ្តើមបានរដ្ឋធានីភ្នំពេញ និងស្ទើរតែផ្ទុះប្រទេសទាំងមូលក្នុង

ពេលបន្តបន្ទាប់មកទៀត ។ កងទ័ពទាំងពីរបានរៀបចំបហសន្និបាតមួយ ដើម្បីបង្កើតក្រុមប្រឹក្សាប្រជាជនបដិវត្តន៍កម្ពុជាឲ្យ ធ្វើជារដ្ឋាភិបាលបណ្តោះអាសន្នក្រោមការដឹកនាំរបស់សមមិត្ត ហេង សំរិន ។

២. កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យក្រោយឆ្នាំ១៩៧៩

ដើមឆ្នាំ១៩៧៩ រៀតណាមបានជួយរៀបចំបង្កើតរបបថ្មីមួយនៅទីក្រុងភ្នំពេញដែលមានឈ្មោះថា “សាធារណរដ្ឋ ប្រជាមានិតកម្ពុជា” ។ របបនេះគ្រប់គ្រងប្រទេសកម្ពុជារហូតដល់រៀតណាម ដកទ័ពចេញមួយទសវត្សរ៍ក្រោយមកទៀត គឺនៅឆ្នាំ១៩៩០ ។ មេដឹកនាំនិងកងទ័ពរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានតភ្ជាប់ខ្លួនទៅទីក្រុងភ្នំពេញទៅភាគពាយ័ព្យប្រទេស ដោយធ្វើរជើង ឡាន និងរទេះភ្លើង ។ ខ្មែរក្រហមបានភៀសប្រជាជនរាប់ម៉ឺននាក់ដោយបង្ខំទៅជាមួយខ្លួន ។ ក្នុងអំឡុង ពេលនៃការជម្លៀសជាលើកទីពីរនេះ ប្រជាជនជាច្រើនបានស្លាប់ដោយសារអត់អាហារ ជំងឺ និងរបួស ។

ប្រជាជនជាច្រើនបានស្ទុះស្វែងរកផ្លូវគ្រឡង់មកភូមិកំណើតរបស់ខ្លួនវិញ។ សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ និង ព្រះញាតិវង្សានុវង្សត្រូវបានជម្លៀសតាមយន្តហោះទៅប្រទេសចិន។

ខ្មែរក្រហមបានរៀបចំអង្គការចាត់តាំងរបស់ខ្លួនឡើងវិញនៅតាមបណ្តោយព្រំដែនថៃ ដោយមានជំនួយយោធា ពីបរទេស រួមមានមកពីប្រទេសចិននិងប្រទេសថៃ។ រហូតដល់ឆ្នាំ១៩៧០ មហាសន្និបាតអង្គការសហប្រជាជាតិបាន អនុញ្ញាតឲ្យតំណាងរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបន្តកាន់កាប់អាសនៈរបស់កម្ពុជានៅអង្គការសហប្រជាជាតិ បើទោះបីជា មានការជំទាស់ពីសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជានិងសម្ព័ន្ធមិត្តសង្គមនិយមរបស់ខ្លួនមួយចំនួនក៏ដោយ។

ឆ្នាំ១៩៧៧ ខ្មែរក្រហមបានប្រកាសពីការបង្កើត “រណសិរ្សមហាសាមគ្គីជាតិ ស្នេហាជាតិ និងប្រជាធិបតេយ្យ” ប៉ុន្តែមិនបានទទួលការគាំទ្រពីប្រជាជនឡើយ។ នៅពេលជាមួយគ្នានោះដែរ ចលនាតស៊ូមិនមែនកុម្មុយនីស្តដំបូងមួយ “រណសិរ្សជាតិរំដោះប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ” ត្រូវបានបង្កើតឡើងដឹកនាំដោយសម្តេច សិន សាន ដែលជាអតីតនាយករដ្ឋមន្ត្រី ក្នុងសម័យសង្គមរាស្ត្រនិយម(១៩៥៥-១៩៧០)^{២៦}។

ក្រុមអ្នកតស៊ូរដ្ឋាននិយមមួយ ដែលមានឈ្មោះថារណសិរ្សរួមរួមជាតិដើម្បីកម្ពុជាមួយឯករាជ្យ អព្យាក្រឹត សន្តិ និងសហប្រតិបត្តិ ហៅកាត់ថា “ហុនស៊ីនប៊ុច” ក៏ត្រូវបានបង្កើតដែរ ក្នុងពេលបន្តបន្ទាប់គ្នានោះ ក្រោមព្រះរាជកិច្ច ដឹកនាំរបស់សម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ។ នៅឆ្នាំ១៩៧២ ក្រុមរដ្ឋាននិយមហុនស៊ីនប៊ុច ក្រុមរណសិរ្សជាតិរំដោះ

ការវិលត្រឡប់របស់អ្នកដែលនៅរស់រានមានជីវិតបន្ទាប់ពីការដួលរលំរបស់ខ្មែរក្រហមនៅទមករា ឆ្នាំ១៩៧៧ (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍ខ្លួនស្មែរ)

ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ និងក្រុមខ្មែរក្រហមបានរួមគ្នាបង្កើតរដ្ឋាភិបាលចម្រុះត្រីភាគី ដែលមានសម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុ ជាប្រធាន ខៀវ សំផន ជាអនុប្រធាន និង សម្តេច ស៊ីន សាន ជានាយករដ្ឋមន្ត្រី។ គោលបំណងរួមរបស់រដ្ឋាភិបាលនេះ គឺដើម្បីប្រមូលកម្លាំងធ្វើការតស៊ូដោះប្រទេសកម្ពុជាពីការជ្រៀតជ្រែករបស់វៀតណាម ។ រដ្ឋាភិបាលចម្រុះត្រីភាគីដែល មានក្រុមខ្មែរក្រហមជាក្រុមធំជាងគេនោះ បានកាន់កាប់អាសនៈរបស់កម្ពុជាទៅអង្គការសហប្រជាជាតិ ។

បន្ទាប់ពីការចរចាអស់រយៈពេលជាច្រើនឆ្នាំ ភាគីដើម្បីកម្ពុជាទាំងអស់បានយល់ព្រមចុះហត្ថលេខាលើកិច្ច ព្រមព្រៀងសន្តិភាពនៅទីក្រុងប៉ារីសនៅថ្ងៃទី២៣ ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៧១ ហើយយល់ព្រមឲ្យមានការរៀបចំការបោះឆ្នោត ជាតិមួយ ក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់អាជ្ញាធរបណ្តោះអាសន្នអង្គការសហប្រជាជាតិទៅកម្ពុជា ហៅកាត់ថា «អ៊ិនតាក់» ។ ក្រុមខ្មែរក្រហមបានធ្វើពហិការមិនចូលរួមការបោះឆ្នោតជាតិដែលរៀបចំឡើងដោយអ៊ិនតាក់ ហើយបដិសេធមិនព្រម រំសាយកងទ័ពរបស់ខ្លួនឡើយ ។ ក្រោយការបោះឆ្នោតជាសកលឆ្នាំ១៩៧៣ កងទ័ពខ្មែរក្រហមបានបន្តប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹង កងកម្លាំងរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាដែលដឹកនាំដោយព្រះអង្គម្ចាស់ នរោត្តម រណបូទិ៍ ជានាយករដ្ឋមន្ត្រីមួយ និងសម្តេច ហ៊ុន សែន ជានាយករដ្ឋមន្ត្រីទីពីរ អស់ជាច្រើនឆ្នាំបន្តទៀត ។

នៅខែសីហា ឆ្នាំ១៩៧៦ អៀង សារី បានចុះចូលជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ដោយនាំទាំងកងទ័ពមួយចំនួន មកជាមួយផង ។ មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ខ្មែរក្រហមមួយចំនួនទៀតដូចជា កែ ពកន្ទន ជា និង ខៀវ សំផន បានចុះចូល ជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ១៩៧៨ ។ បន្ទាប់ពី ប៉ុល ពត ទទួលមរណភាព នៅឆ្នាំ១៩៧៨ តាម៉ុក ជាមេខ្មែរក្រហម តែម្នាក់គត់ដែលបដិសេធមិនព្រមចុះចូលជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ហើយត្រូវបានចាប់ខ្លួននៅខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៩ ។ ត្រឹមដំណាក់កាលនេះ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមដែលនៅរស់ទាំងអស់បានសារភាពចុះចាញ់ ឬត្រូវបានចាប់ខ្លួន ហើយចលនា ខ្មែរក្រហមទាំងមូលបានដួលរលំជាស្ថាពរ ។ ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរដែលរស់នៅតាមតំបន់ត្រួតត្រារបស់ខ្មែរក្រហមទាំងអស់ បានធ្វើមាតុភូមិនិវត្តន៍ និងរួមគ្នាជាមួយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាវិញ ។

ស្រីលេខ
៣៥ ៧/២១/៧៧

ច្បាប់ ខ្យល់ មួយ = ឃ្លា
ប្រកប បកប្រែ ខ្មែរ ច្បាប់ មន្ត្រី ៣១

✓ 66

ស្រីលេខ ប្រកប

១១/១១/៧៧

- 1 - ៣៥៧៧ ១២១
- 2 - ៣៥៧៧ ១២១ ៣៥៧៧ ១២១ ៣៥៧៧
- 3 - ១២១ ៣៥៧៧ ៣៥៧៧ ១២១ ១២១ ៣៥៧៧

១៧/១០/៧៧

អំពីប្រវត្តិសាស្ត្រ ភាព ក្បត់ លេង
ខ្យល់ មួយ = ឃ្លា

បដិសេធនៃ

- ① - កំណត់ ប្រកប បកប្រែ ខ្មែរ នេះ ស្រុក ខ្មែរ ក្នុង ឆ្នាំ ៧៧
- ② - កំណត់ ប្រកប បកប្រែ ខ្មែរ នេះ ស្រុក ខ្មែរ ក្នុង ឆ្នាំ ៧៧
- ③ - កំណត់ ប្រកប បកប្រែ ខ្មែរ នេះ ស្រុក ខ្មែរ ក្នុង ឆ្នាំ ៧៧

ចេញសេចក្តី
៧៧
15.10.77

2-9-1977

ឯកសារមួយនេះ និងឯកសារដែលនៅសេសសល់ដទៃទៀតបង្ហាញអំពីព័ត៌មានជាច្រើនអំពីរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ ឯកសារទាំងនេះបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់អំពីរបៀប និងមូលហេតុដែលប្រជាជនជាច្រើនបានស្លាប់បាត់បង់ជីវិត។ នៅក្នុងន័យនេះ ឯកសារនីមួយៗ កំណត់ឱ្យជីវិតរបស់ប្រជាជនកម្ពុជាម្នាក់ដែលស្លាប់នៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហម។ មានឯកសាររបៀបនេះរាប់លានសន្លឹក។

(មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា)

សេចក្តីបញ្ចប់

ទុក្ខដ៏កម្ពុជារយៈកាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ គឺជាសោកនាដកម្មរបស់មនុស្សជាតិដ៏អាក្រក់បំផុតមួយក្នុង ចំណោមសោកនាដកម្មទាំងឡាយនាសតវត្សរ៍ទី២០ ។ របបនេះបានសម្លាប់ជីវិតមនុស្ស អស់ប្រមាណពីរលាននាក់ហើយ បន្ទាល់ទុកនូវស្ត្រីមេម៉ាយនិងកុមារកំព្រាវាស់រយរាប់ពាន់នាក់ ។ ប្រជាជនខ្មែររាប់សែននាក់បានរត់ចេញពីប្រទេស ហើយ បានក្លាយជាជនភៀសខ្លួន ។ គ្រាប់មីនរាប់លានគ្រាប់ត្រូវបានបង្កប់ដោយកងទ័ពខ្មែរក្រហមនិងកងកម្លាំងរបស់រដ្ឋាភិបាល ដែលបានបណ្តាលឲ្យប្រជាជនរាប់ពាន់នាក់ស្លាប់និងពិការ ចាប់តាំងពីទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៧០ រហូតមក ។ ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ ជាច្រើនមានបញ្ហាជំងឺដូរចិត្ត ដោយសារតែការបាត់បង់សមាជិកគ្រួសារ ដែលធ្វើឲ្យប៉ះទង្គិចដល់ដួរចិត្តយ៉ាងខ្លាំង ។ កត្តា ទាំងអស់នេះហើយជាមូលហេតុចម្បងមួយដែលនាំឲ្យមានភាពក្រីក្រក្នុងប្រទេសកម្ពុជានាពេលបច្ចុប្បន្ន ។

មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមទាំងអស់មានគំនិតជ្រុលនិយមហួសហេតុ ដែលខ្លួនទទួលយកពីមនោគមវិជ្ជាកុម្មុយនិស្ត របស់ចិន អតីតសហភាពសូវៀត និងរៀតណាម ។ មេដឹកនាំទាំងនេះបានបង្កើតឡើងនូវគោលនយោបាយជាច្រើនដែល ប្រមាថជីវិតមនុស្ស និងបានធ្វើទុកបុកម្នេញនិងសម្លាប់រង្គាល់ប្រជាជនយ៉ាងច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់ ។ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហម ទាំងនេះយល់ឃើញថា បដិវត្តន៍របស់ខ្លួនគឺជាដួរតែមួយគត់ដែលអាចនាំកម្ពុជាទៅកាន់ឯករាជ្យភាពនិងសមភាពសង្គម ។ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមទាំងនេះបានអះអាងថាបដិវត្តន៍របស់ខ្លួនមិនបានយកកម្ពុជាមនោគមវិជ្ជាខាងក្រៅណាមួយទេ ទោះបីជា ខ្លួនពិតជា បានចម្លងតាមមនោគមវិជ្ជារបស់អតីតសហភាពសូវៀតនិងចិន ដូចជាសមូហការរូបនីយកម្ម ការដម្លៀស ប្រជាជនចេញពីទីក្រុងនិងទីប្រជុំជន ដែនការប្តូរឆ្នាំ និងបដិវត្តន៍មហាលោតដោះមហាអស្ចារ្យក៏ដោយ ។

ខ្មែរក្រហមមិនឲ្យតម្លៃទៅលើការសិក្សានៅតាមសាលាទេ ។ មានតែមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមមួយចំនួនតូចប៉ុណ្ណោះ ដែលមានកម្រិតវប្បធម៌ខ្ពស់ ហើយក្រៅពីនេះសុទ្ធតែជាមនុស្សដែលគ្មានបទពិសោធន៍ក្នុងការដឹកនាំរដ្ឋ ។ កម្មាភិបាលថ្នាក់ ក្រោមភាគច្រើនជាមនុស្សមិនចេះអក្សរ ឬចេះអាននិងសរសេរតិចតួច ។ ទោះជាមានទប់សក្តាយ៉ាងនេះក្តី ក៏ខ្មែរក្រហម តែងតែមានមហិច្ឆតាចង់សម្រេចកិច្ចការធំក្នុងរយៈពេលដ៏ខ្លីដោយមិនបានពិចារណាអំពីធនធានដែលមាន ឬលទ្ធផល ដែលចេញមកពីគោលនយោបាយទាំងនេះឡើយ ។ ក្នុងន័យនេះ ខ្មែរក្រហមបានប្រែក្លាយប្រទេសទាំងមូលទៅជាវាលស្រែ ហើយប្រែក្លាយប្រជាជនទាំងអស់ទៅជាកសិករនិងជាអ្នកទោសរបស់អង្គការ ។

សិទ្ធិនិងតម្រូវការជាមូលដ្ឋានរបស់ប្រជាជនមិនត្រូវបានយកចិត្តទុកដាក់ ។ ទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនត្រូវបានរឹបអូស ។ សាសនា ក្រដាសប្រាក់ និងប្រពៃណីទំនៀមទម្លាប់បានក្លាយទៅជារបស់ឥតប្រយោជន៍ ។ ទំនាក់ទំនងជាមួយអន្តរជាតិស្ទើរតែ ត្រូវបានកាត់ផ្តាច់ទាំងស្រុង ។ របបនេះមិនអនុញ្ញាតឲ្យមានការរិះគន់ចំពោះថ្នាក់ដឹកនាំ ឬគោលនយោបាយរបស់ជាតិ សូម្បីតែបន្តិចបន្តួចក៏ដោយ ។ ខ្មែរក្រហមបានចាត់ទុកអ្នកចេះដឹង អ្នករដ្ឋការរបស់របបចាស់ និងអ្នកដែលប្រឆាំងនឹង នយោបាយរបស់ខ្លួនថាជាសត្រូវរបស់រដ្ឋ ឬជាជនក្បត់បដិវត្តន៍ដែលត្រូវតែកម្ទេចចោល ។ មិនមានការលើកលែងទោស ហើយក៏មិនមានការផ្សះផ្សាជាតិដែរនៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ខ្មែរក្រហមបានប្រែក្លាយប្រទេសទៅជាជំរុំ ឃុំឃាំងដ៏ធំមួយ ដែលក្រោយមកបានក្លាយទៅជារបស់ប្រជាជនខ្មែរជិតពីរលាននាក់ ដែលរួមបញ្ចូលទាំងកម្មាភិបាលនិង ថ្នាក់ដឹកនាំជាន់ខ្ពស់របស់ខ្លួនមួយចំនួនផង ។

ឧបសម្ព័ន្ធ

វិន័យសម្រាប់អ្នកយាមនាវាស្ថិត-២១

១. អំពីវិន័យការពារខ្លាំង

- ពេលយាម មិនឲ្យអង្គុយឬបង្អែក និងមិនឲ្យសរសេរអ្វីទាំងអស់ ត្រូវដើរចុះឡើងតាមមុខសញ្ញារបស់ខ្លួន ។ ពេលយាម មិនឲ្យសួរឈ្មោះខ្លាំងដាច់ខាត នៅក្នុងបន្ទប់ឬក្នុងផ្ទះ ។
- ពេលយាម មិត្តណាមានភារកិច្ចយាម មិនឲ្យដើរចោលកន្លែងយាម ។ ពេលយាម មិនឲ្យមិត្តណាក្នុងភារកិច្ចយាមចូលលុកលុយ បើកទ្វារឬបង្អួចមើលអ្នកទោសដាច់ខាត ។
- ចំពោះអ្នកទោសដែលជាប់ឃុំឃាំង បើទោះស្គាល់ឬមិនស្គាល់ មិនឲ្យសាកសួរដាច់ខាត ។
- ចំពោះខ្លាំងដែលជាប់នៅកន្លែងយើង មិនអនុញ្ញាតឲ្យសម្តែងឬរាយដាច់ខាត ។ បើខ្លាំងសេរី អ្នកយាមនិយាយមិនស្តាប់ ស្នើរាយការណ៍ជាបន្ទាន់ឲ្យអ្នកទទួលខុសត្រូវជាដ្ឋាល់ឬជាក្រដាស ។
- បើខ្លាំងវាមានសកម្មភាពរាយសោ ចាក់សោ ចងក អារក អារ ដៃ បំរុងនឹងលេបខ្នៅ និងមានប្រតិកម្មផ្សេងៗ ត្រូវមានវិធានការជាបន្ទាន់ ដាក់ខ្មោះដៃមកក្រោយ ហើយរាយការណ៍ឲ្យអ្នកទទួលខុសត្រូវជាបន្ទាន់ដែរ ។
- ពេលខ្លាំងរត់រួច ត្រូវរាយការណ៍ជាបន្ទាន់ ត្រូវតាមចាប់ភ្លាម មានវិធានការភ្លាម ។
- ពេលយាមល្បាតការពារ កម្មាភិបាលក្រុមកងហា ត្រូវមានមុខនៅកន្លែងយាមតាមមុខសញ្ញារបស់ខ្លួនដែលបក្សប្រកល់ឲ្យ ។
- ពេលយាម កម្មាភិបាលមិនឲ្យលួចដេកឬអង្គុយបង្អែក ត្រូវដើរត្រួតពិនិត្យជាប់ជាប្រចាំ ។
- ពេលយាម កម្មាភិបាលនិងយុទ្ធជនត្រូវនែកនេរក្របពេលវេលា តាមការកំណត់ឲ្យបានដាច់ខាត គឺ២៤ម៉ោងនែកប្លង់ដងជាំហិតគឺ : ព្រឹកពេលម៉ោង៦ម្តង ម៉ោង១១ថ្ងៃត្រង់ម្តងទៀត ល្ងាចម៉ោង៦ម្តង និងយប់ម៉ោង១១ម្តងទៀត ។
- ពេលនែកដោះខោអាវវាហើយ ត្រូវឲ្យវាស្លៀកពាក់វិញ ទើបអ្នកនែកចេញពីបន្ទប់ ។
- ចំពោះខោអាវខ្លាំង ត្រូវឲ្យវាស្លៀកពាក់ទាំងអស់ មិនឲ្យដោះចេញពីខ្លួនឡើយ ។
- ពេលយាមល្បាត កម្មាភិបាលត្រូវកាន់កូនសោដោយខ្លួនឯង មិនបណ្តែតបណ្តោយតាមចិត្តខ្លួន ខ្លួល ។ ដាច់ខាតមិនឲ្យបាក់កូនសោ បើបាក់កូនសោមិនត្រូវអារទេ ត្រូវរកកូនឲ្យឃើញ ហើយត្រូវរាយការណ៍ អ្នកទោសរត់រួចកន្លែងបាក់កូនសោ ត្រូវទទួលខុសត្រូវចំពោះសមូហភាព ។
- ពេលយាម ត្រូវស្លៀកពាក់ជាឯកសណ្ឋានយោធា មិនអនុញ្ញាតឲ្យស្លៀកខោខ្លីឬដោះអាវ ។

២. អំពីសោះខ្លោះ

- ចាក់សោខ្លាំងត្រូវពិនិត្យសោ កង រន្ធន ឲ្យបានល្អិត ទើបដោះខ្មោះដៃ ស្រាយមុខ ។
- ពេលចាក់សោខ្លាំង កង រន្ធន ត្រូវយកចេញពីក្នុងបន្ទប់មកទុកខាងក្រៅ មិនត្រូវឲ្យទុកខាងក្នុងទេ ។
- ចាក់សោខ្លាំងយកមកចាក់អាចម៍ ត្រូវដាក់ប្រដាក់ដៃម្ខាងនិងដើម្បីម្ខាងទៀត យើងមិនត្រូវដើរឆ្ងាយពីខ្លាំងទេ ។
- ខ្លាំងដែលយកមកពីកន្លែងសួរចម្លើយវិញ ត្រូវនែកនេរខ្លួនវាឲ្យបានមជ្ឈិតនិងនៅពេលប្តូរយាម ទាំងកងរន្ធន ។
- ប្រដាក់ត្រូវចាក់ឲ្យខ្លី យ៉ាងវែងកន្លះម៉ែត្រ បើករណីពិសេស ត្រូវខាងលើសម្រេច ។

៣. ខាងនិរិយាបការ

- ខ្មាំងវាទៅតាមផ្ទះ មិនឲ្យវាទាក់ទងគ្នាបានទេ ។
- ខ្មាំងដែលនៅកន្លែងយើង គឺជាប់ខាតមិនឲ្យវានិយាយគ្នា ។
- ចំពោះអ្នកដែលមានភារកិច្ចខាងក្នុង គឺជាប់ខាតមិនអនុញ្ញាតឲ្យដើរចេញមកក្រៅទេ ប្រយ័ត្នខ្មាំង វាទាក់ទងគ្នា បានឬខ្មាំងវាមានប្រតិកម្មផ្សេងៗ ។
- នៅតាមផ្ទះនីមួយៗ ត្រូវមានបញ្ជីឈ្មោះខ្មាំងនិងលេខបន្ទប់ ។
- ចំពោះអារ៉ុធ ពេលយាមត្រូវដោះគ្រាប់ចេញពីបង្គំដែលជាប់អារ៉ុធ តែចំពោះបង្គំដែលជាប់នឹងកាសែតត្រូវ មានគ្រាប់ពេញ ។
- អ្នកយាមជាប់ជាមួយខ្មាំងខាងក្នុង មិនឲ្យកាន់អារ៉ុធ អនុញ្ញាតឲ្យកាន់ដំបង ។
- អារ៉ុធត្រូវមានអ្នកកាន់ច្បាស់លាស់ ។
- មិនត្រូវទុកអារ៉ុធចោល ត្រូវកាន់ជាប់នឹងខ្លួន ។
- មិនត្រូវទុកអារ៉ុធនៅក្បែរខ្មាំងឬស្តាយអារ៉ុធទៅឈរជិតខ្មាំង ។
- បុរយាមត្រូវប្រគល់ភារកិច្ចច្បាស់លាស់ និងរាយការណ៍ពីសភាពការណ៍អ្នកទោសនិងសភាពការណ៍ផ្សេងៗ ទៀតឲ្យទៅអ្នកយាមថ្មី ។
- ពេលបុរយាម ទើបអនុញ្ញាតឲ្យយកផ្កាឆាយនិងផ្កាឆាយ និងឆែកឆែរ ។ ភារកិច្ចនេះ អ្នកបុរយាមបំពេញ ហើយអ្នកយាមចាស់មិនទាន់ឲ្យទៅណាទេ ទាល់តែអ្នកបុរយាមបំពេញភារកិច្ចខ្លួនជាដំបូងនេះហើយ ។

គន្ថនិទ្ទេស

ឯកសារបណ្ណសារដ្ឋាន

ឯកសារភាគច្រើនដែលត្រូវបានយកមកប្រើក្នុងការសរសេរអត្ថបទនេះ គឺយកចេញពីបណ្ណសារដ្ឋាននិងបណ្ណាល័យរបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ដែលជាយុទ្ធសាស្ត្រឯកសារដើមពីរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យធំជាងគេបង្អស់នៅលើពិភពលោក ។ ឯកសារដែលត្រូវបានជ្រើសរើសយកមកធ្វើជាឯកសារយោង រួមមាន :

- ប្រវត្តិរូបរបស់អតីតកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម
- ចម្លើយសារភាពនិងបញ្ជីរាយនាមអ្នកទោសដែលត្រូវបានសម្លាប់នៅមន្ទីរស-២១
- រដ្ឋធម្មនុញ្ញនិងកោលនយោបាយរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ
- សៀវភៅទង់ដីវត្តន៍និងយុវជនយុវនារីបដិវត្តន៍ (ទស្សនាវដ្តីរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ)
- កំណត់ហេតុស្តីពីកិច្ចប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា
- ពាក្យស្នាក់និងចម្រៀងរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ
- ផែនទីកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ
- រូបថតដើមរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និង
- សៀវភៅសិក្សាពីរបបមុនៗ ។

បន្ថែមពីលើនេះ ព័ត៌មានមួយចំនួនទៀតត្រូវបានដកស្រង់ចេញពីទស្សនាវដ្តីប្រចាំខែរបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា “ទស្សនាវដ្តីស្វែងរកការពិត” កាលប្រវត្តិកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ សារព័ត៌មាន និងអត្ថបទតែងសេចក្តីដែលបានចូលរួមការប្រកួតប្រជែងក្នុងកម្មវិធី “វេទិកាថែរក្សាប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ” ដែលរៀបចំដោយមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាសហការជាមួយសមាគមអ្នកនិពន្ធខ្មែរ ព្រមទាំងអត្ថបទសម្ភាសន៍ ។

សេចក្តីកោរគោរពចំពោះបុគ្គលិកអត្ថបទ

អេលីហ្សាបែត ប៊ែកខ័រ, “នៅពេលដែលសង្គ្រាមរលត់ទៅ: កម្ពុជានិងបដិវត្តន៍ខ្មែរក្រហម” (បកប្រែជាភាសាខ្មែរ) ភ្នំពេញ, មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពឆ្នាំ២០០៥ ។

ណាយ៉ាន់ ចាន់ដា, “សង្គ្រាមបង្កបង្កើន: សង្គ្រាមបង្កបង្កើនសង្គ្រាម” បោះពុម្ពនៅញូវយ៉ក ដោយរោងពុម្ព Macmillan ឆ្នាំ១៩៨៦ ។

ដេវីដ ឆេនដល័រ, “បង្កើនផ្ទៃមួយ: ប្រវត្តិរូបនយោបាយរបស់ ប៉ុល ពត” Boulder, CO: Westview Press, បោះពុម្ពឆ្នាំ១៩៩២ ។

_____ “សោកនាវកម្មនៃប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ: នយោបាយ សង្គ្រាម និងបដិវត្តន៍ ពីឆ្នាំ១៩៤៥” New Haven and London: Yale University Press, បោះពុម្ពឆ្នាំ១៩៩១ ។

_____ “សំឡេងពីមន្ទីរស-២១: ភាពព្រឺខ្លាចនិងប្រវត្តិក្នុងកុកសម្ងាត់របស់ ប៉ូល ពត” អត្ថបទបកប្រែទី៣, ភ្នំពេញ, មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពឆ្នាំ២០០៣ ។

ឆាន់ យុ “តើខ្ញុំរស់រានមានជីវិតពីរបបខ្មែរក្រហមដោយរបៀបណា?” អត្ថបទចេញផ្សាយក្នុងកាសែតភ្នំពេញ ប៉ូស្ត, លេខចេញផ្សាយថ្ងៃទី៨-២១ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៥ ។

_____ “ទួលពិសពុលដែលជាកុកខ្នុរស្មែរ” អត្ថបទចុះផ្សាយក្នុងកាសែតភ្នំពេញប៉ូស្ត, លេខចេញផ្សាយ ថ្ងៃទី៣-១៥ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៩៧ ។

_____ “គួនទីរបស់អាស៊ាននៅក្នុងដំណើរការតុលាការកាត់ទោសខ្មែរក្រហម” សុន្ទរកថានៅវិទ្យាស្ថានសិក្សា ស្រាវជ្រាវអាស៊ីអាគ្នេយ៍, សិង្ហបុរី, ថ្ងៃទី១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៥ ។

វេនី ឧកហៀល, ប៉ាន ពីរីន, វ៉ា ឆែវ៉ាន់, និង ស៊ឹម សុភ័ក្រ្ត, “ជីវិតក្នុងភាពនឹងច្បុល: រូបថតសេសសល់ពីអំពើ ប្រល័យពូជសាសន៍នៅកម្ពុជា” អត្ថបទបោះពុម្ពផ្សាយទី៦របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០០៤ ។

អៀ ម៉េងទ្រី, “ចំណង់ទ្រង់ក្នុង: ប្រព័ន្ធសន្តិសុខភូមិភាគនិរតីរបស់ខ្មែរក្រហម” អត្ថបទបោះពុម្ពផ្សាយទី៧របស់ មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ, ឆ្នាំ២០០៥ ។

អៀ ម៉េងទ្រី និង សឹម សុរិយា, “ជនរងគ្រោះនិងជនដែល? កសិណសាក្សីកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមវ័យក្មេង” អត្ថបទបោះពុម្ពផ្សាយលើកទី១របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ, ឆ្នាំ២០០១ ។

Heder, Stephen & Brian D. Tittmore. “បេក្ខជនប្រាំពីរនាក់សម្រាប់ការកាត់សេចក្តី” អត្ថបទបោះពុម្ព ផ្សាយលើកទី៤របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០០៤ ។

ហ៊ុន សែន, “១០ឆ្នាំនៃដំណើរកម្ពុជា ១៩៧៩-១៩៨៩” រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា, បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ ឆ្នាំ១៩៨៩ ។

_____ “១៣សតវត្សរ៍នៃដំណើរកម្ពុជា” ការផ្សាយរបស់កាសែតប្រជាជន, បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ ឆ្នាំ១៩៩១ ។

ហ៊ុយ វណ្ណៈ, “កងពលខ្មែរក្រហមលេខ៧០៣: ពីជ័យជម្នះឆ្ពោះទៅការបង្ហាញខ្លួនឯង” អត្ថបទបោះពុម្ពផ្សាយ លើកទី៣របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០០៣ ។

ថែន យៀន “តើ ប៉ូល ពត ឡើងកាន់អំណាចដោយរបៀបណា: ប្រវត្តិចលនាកម្ពុយនីស្តនៅកម្ពុជា ១៩៣០ - ១៩៧៥” New Haven and London, Yale University Press, បោះពុម្ពឆ្នាំ១៩៩៦ ។

_____ “របប ប៉ុល ពត៖ ជាតិសាសន៍ អំណាច និងអំពើប្រល័យពូជសាសន៍នៅកម្ពុជាក្រោមរបបខ្មែរក្រហម ១៩៧៥ - ១៩៧៩” New Haven and London: Yale University Press, បោះពុម្ពឆ្នាំ១៩៩៦ ។

Locard, Henri. “កូនស្បែកក្រហមរបស់ ប៉ុល ពត៖ ពាក្យអង្គការ” Bangkok: silkworm Books, បោះពុម្ពឆ្នាំ២០០៤ ។

ភ្នាក់ងារស៊ើបការសម្ងាត់របស់សហរដ្ឋអាមេរិក “កម្ពុជា៖ ការបាត់បង់ចំនួនប្រជាជន” ចេញផ្សាយខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៨០ ។

វ៉ាន់ ណាត, “រូបគំនូរអ្នកទោសម្នាក់នៅក្នុងគុក៖ មួយឆ្នាំក្នុងមន្ទីរស-២១របស់ខ្មែរក្រហម” Bangkok: White Lotus, បោះពុម្ពឆ្នាំ១៩៩៨ ។

ម៉ែឃើល វីកទីរី “កម្ពុជាឆ្នាំ១៩៧៥ដល់ឆ្នាំ១៩៨២” បោះពុម្ពនៅបារាំងកក ដោយរោងពុម្ព O.S. បោះពុម្ព ឆ្នាំ១៩៨៤ ។

ពិន យ៉ាថៃ, “ជីវិតកូនថ្លៃ កូនត្រូវតែរស់៖ សោកនាវកម្មដ៏ជាក់ស្តែងក្នុងរបបខ្មែរក្រហម” (អត្ថបទបកប្រែ) ការបោះពុម្ពផ្សាយរបស់គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយ SIPAR បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០០៣ ។

អ៊ីសា ឌីស្តាន “អ្វីក្នុងបេះដូង៖ យុត្តិធម៌របស់ជនជាតិចាមក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ” អត្ថបទបោះពុម្ពលើកទី២ របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០០២ ។

_____ “ការបះបោររបស់ជនជាតិចាម៖ ជនជាតិចាមនិងជនជាតិខ្មែរក្រោមរបបខ្មែរក្រហម” អត្ថបទ បោះពុម្ពផ្សាយលើកទី៧របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ ឆ្នាំ ២០០៦ ។

សទ្ទានុក្រម

^១ ការកំណត់ក្នុងលេខអំពីចំនួនប្រជាជនកម្ពុជា ដែលបានស្លាប់ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យមានភាពខុសៗគ្នា ។ របបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា(១៧៧៧-១៧៨៧) តាមរយៈការស្រង់ស្ថិតិតាមគ្រួសារទូទាំងប្រទេសបានអះអាងថា ប្រជាជនកម្ពុជាជាង៣លាន៣សែននាក់បានស្លាប់ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ នៅក្នុងសៀវភៅ“របប ប៉ុល ពតៈ ជាតិសាសន៍ អំណាច និងអំពើប្រល័យពូជសាសន៍នៅកម្ពុជាក្រោមរបបខ្មែរក្រហម ១៧៧៥-១៧៧៧” (New Haven and London ការបោះពុម្ពផ្សាយរបស់សាកលវិទ្យាល័យយេល ឆ្នាំ១៩៧៦) ប្រវត្តិវិទូ ថៃន យៀនិន បានប៉ាន់ស្មានថាមានមនុស្សចំនួន១លាន៥សែននាក់បានស្លាប់ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ការកំណត់ចំនួនមនុស្សស្លាប់របស់ប្រវត្តិវិទូ ថៃន យៀនិន ផ្អែកទៅលើបទសម្ភាសន៍ជាមួយប្រជាជន៥០០ នាក់ ក្នុងឆ្នាំ១៩៨០ ដែល១០០ នាក់ជាជនភៀសខ្លួននៅប្រទេសបារាំងក្នុងឆ្នាំ១៧៧៧ ហើយក្រៅពីនេះជាអ្នករស់នៅក្នុងប្រទេស ។ ក្រោយមក ប្រវត្តិវិទូ ថៃន យៀនិន បាននិយាយថាយោងតាមការគណនារបស់អ្នកប្រជាសាស្ត្រ ចំនួនប្រជាជនដែលស្លាប់គឺមានក្នុងរង្វង់មួយលានប្រាំពីរសែននាក់ ។ ទីភ្នាក់ងារសេ-អ៊ី-អា នៅក្នុងរបាយការណ៍មួយដែលមានចំណងជើងថា “កម្ពុជាៈ ការបាត់បង់ចំនួនប្រជាជន” (លេខចេញផ្សាយខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៨០) បានសន្និដ្ឋានថាប្រជាជនកម្ពុជាប្រមាណមួយលានបួនសែននាក់បានស្លាប់ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ប្រវត្តិវិទូ ម៉ៃហើល វីកឌីវី បានអះអាងថាប្រជាជនខ្មែរ ដែលស្លាប់ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យមានចំនួនប្រហែល៧សែន៤ម៉ឺននាក់ ។ ការសិក្សារបស់លោកផ្អែកទៅលើការស្រង់ស្ថិតិចំនួនប្រជាជនឡើងវិញ ដោយប្រៀបធៀបចំនួនប្រជាជនមុនឆ្នាំ១៧៧៥ និងចំនួនប្រជាជនក្រោយឆ្នាំ១៧៧៧ ហើយដកចំនួនមនុស្សស្លាប់តាមធម្មជាតិពីចំនួនមនុស្សស្លាប់សរុប ។ (កម្ពុជាឆ្នាំ១៧៧៥ដល់ឆ្នាំ១៧៨២, Bangkok: O.S. Printing House, បោះពុម្ពឆ្នាំ១៧៨៤ ។)

^២ ខ្ទប់ទ្រង់ឥណ្ឌូចិនគឺជាឈ្មោះដែលអាណានិគមបារាំងដាក់ឱ្យប្រទេសប៊ីដែលខ្លួនត្រួតត្រា រួមមានប្រទេសវៀតណាម ប្រទេសឡាវ និងប្រទេសកម្ពុជា ។ សង្គ្រាមឥណ្ឌូចិនលើកទីមួយបានចាប់ផ្តើមពីឆ្នាំ១៩៤៦ដល់ឆ្នាំ១៩៥៤ រវាងបារាំងនិងចលនាស៊ីវិលវៀតណាម(វៀតមិញ)ដឹកនាំដោយ ហូ ជីមិញ ។ ជម្លោះនេះបានរីករាលដាលលើផ្ទៃប្រទេសទាំងមូល ហើយបានរាលដាលដល់ប្រទេសកម្ពុជានិងប្រទេសឡាវ ។

^៣ បក្សនេះត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយ ហូ ជីមិញ នៅពេលដែលលោកកំពុងរស់នៅទីក្រុងហុងកុង ។ មុនដំបូងបក្សនេះមានឈ្មោះថាបក្សកុម្មុយនីស្តវៀតណាម ហើយឈ្មោះនេះត្រូវបានប្តូរមកជាបក្សកុម្មុយនីស្តឥណ្ឌូចិននៅខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៣០ ។

^៤ ដើម្បីពង្រឹងចលនាស៊ីវិលនិងអាណានិគមបារាំងឱ្យកាន់តែខ្លាំងក្លាថែមទៀត និងទទួលបានការគាំទ្រពីប្រជាជននៅឆ្នាំ១៩៥១ វៀតណាមបានបំបែកបក្សកុម្មុយនីស្តឥណ្ឌូចិនជាបីបក្ស ដែលតំណាងឱ្យប្រទេសទាំងបីក្នុងខ្ទប់ទ្រង់ឥណ្ឌូចិនៈ បក្សពលករវៀតណាម បក្សប្រជាជនបដិវត្តន៍ខ្មែរ និងបក្សប្រជាជនបដិវត្តន៍ឡាវ ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ចលនាស៊ីវិលក្នុងប្រទេសទាំងបីស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់វៀតណាមដដែល ។

^៥ សម្ព័ន្ធដើម្បីឯករាជ្យវៀតណាម ហៅកាត់ថា“វៀតមិញ” ត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយ ហូ ជីមិញ នៅឆ្នាំ១៩៤១ ដើម្បីរួមគ្នាឯករាជ្យពីអាណានិគមបារាំង ។

^៦ កិច្ចព្រមព្រៀងនេះត្រូវបានធ្វើឡើងនៅឯសន្និសីទទីក្រុងហ្សឺណែវឆ្នាំ១៩៥៤ ក្នុងការបញ្ចប់ជម្លោះនិងនាំមកវិញនូវសន្តិភាពក្នុងខ្ទប់ទ្រង់ឥណ្ឌូចិន ។

^៧ មិនទាន់មានឯកសារណាមួយបញ្ជាក់ឲ្យបានច្បាស់អំពីមូលហេតុនៃការបាត់ខ្លួនរបស់ ទូ សាមុត នៅឡើយទេ។

^៨ សមាសភាពសមាជិកកណៈរដ្ឋមន្ត្រីនៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួមមានជាតិកម្ពុជា សមាសភាពទាំងនោះរួមមាន៖ សម្តេច ប៉ែន ឌុក (នាយករដ្ឋមន្ត្រី), ខៀវ សំផន (ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រីនិងជាអនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការពារ ជាតិ), សារិន ឆាក (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការ បរទេស), ហ៊ុយ យ៉ន់ (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួង មហាផ្ទៃទទួលបន្ទុករៀបចំជនបទនិងសហករណ៍), ហ៊ុយ នឹម (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងព័ត៌មាននិងយោសនាការ), ចៅ សេន (រដ្ឋមន្ត្រីទទួលបន្ទុក បេសកកម្មពិសេស), ចាន់ យូរ៉ាន់ (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងអប់រំជាតិនិងយុវជន), ដេវី ហ៊ុយ (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងសុខាភិបាល កិច្ចការសាសនា និង សន្តិសុខ), ជួន ម៉ុំ (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងសេដ្ឋកិច្ចនិងហិរញ្ញវត្ថុ), ឧត្តមសេនីយ៍ ដួន សំអុល (រដ្ឋមន្ត្រីទទួលបន្ទុកកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និង ក្រៅស្រូវ), ហួត សម្បត្តិ (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងសាធារណការទូរគមនាគមន៍និងសារសំ), ជា សាន (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌ និងកំណែទម្រង់ តុលាការ), កាត ឈន់ (រដ្ឋមន្ត្រីស្តីការកណៈរដ្ឋមន្ត្រី), ជួន ប្រសិទ្ធ (រដ្ឋមន្ត្រី ទទួលបន្ទុកសម្របសម្រួលការទិតទំនាក់ទំនងប្រទេសស្និដ្ឋីដើម្បីដោះជាតិ), ព្រះអង្គម្ចាស់ នេរោត្តម ភូរិសុវរា (រដ្ឋមន្ត្រីកិច្ចការ ក្រៅស្រូវ), កង សុផល (អនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការពារជាតិ), ប៉ុក ដឹសកុមារ (អនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការ បរទេស), វ៉ាន់ ពិនី (អនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការបរទេស), សុក ធួក (អនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងមហាផ្ទៃទទួលបន្ទុករៀបចំជនបទនិងសហករណ៍), ទីវ អុល (អនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងព័ត៌មាននិងយោសនាការ), អៀង ធីរិទ្ធ (អនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងអប់រំជាតិនិងយុវជន), ជូ ជេត (អនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួង សុខាភិបាល កិច្ចការសាសនា និងសន្តិសុខ), និង កុយ ធួន (អនុរដ្ឋមន្ត្រី ក្រសួងសេដ្ឋកិច្ចនិងហិរញ្ញវត្ថុ) ។ ស្ទើរតែគ្រប់សមាជិកកណៈរដ្ឋមន្ត្រី ទាំងនេះមានតែឈ្មោះប៉ុណ្ណោះ ។ អ្នកដែលមានសិទ្ធិសម្រេចកិច្ចការគ្រប់ បែបយ៉ាងក៏គឺកណៈអចិន្ត្រៃយ៍បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាដែលមាន ប៉ុល ពត ជា លេខា និង នួន ជា ជាអនុលេខ។ ឯកសារលេខ D24008 ក្នុងបណ្ណសាររដ្ឋានរបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ។

^៩ ខ្មែរហាណូយក៏ជាជនជាតិខ្មែរដែលធ្លាប់រស់នៅប្រទេសវៀតណាមកំឡុងពេលសង្គ្រាមស៊ីវិលឆ្នាំ១៩៥០ ។ អ្នកទាំងនេះបានរិលក្រឡប់មកកម្ពុជាវិញ ក្នុងអំឡុងពេលសង្គ្រាម(១៩៧០ - ១៩៧៥) ដើម្បីជួយខ្មែរក្រហមប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ។

^{១០} មុនទទួលបានជ័យជម្នះ ខ្មែរក្រហមបានប្រកាសថាខ្លួននឹងធ្វើការប្រហារជីវិតមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់របស់រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែររបស់លោក សេនាប្រមុខ លន់ នល់ តែប្រាំពីររូបប៉ុណ្ណោះ ដែលខ្មែរក្រហមហៅថា “មហាជនក្បត់” ។ អ្នកទាំងនេះរួមមានប្រធានាធិបតី លន់ នល់, ព្រះអង្គម្ចាស់ ស៊ីសុវត្ថិ សិរិមតៈ, នាយករដ្ឋមន្ត្រី ឡុង បូរើត, ចេន ហេង, អ៊ិន តាំ, សូស្តែន ហៃណាន់ដេស, និង សីង ឆ័កថាញ់ ។

^{១១} ឯកសារ D01266 នៅក្នុងបណ្ណសាររដ្ឋានរបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា “សេចក្តីណែនាំអំពីការប្រើពាក្យអង្គការនិងពាក្យបក្ស” ។ សេចក្តីណែនាំនេះចេញផ្សាយពីកណៈ៨៧០ ដែលជាការិយាល័យធ្វើការរបស់ ប៉ុល ពត នៅថ្ងៃទី១១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៧៧ ដែលមាន សេចក្តីថា “ពាក្យអង្គការឬពាក្យបក្សប្រើតែចំពោះអង្គការចាត់តាំង មិនត្រូវប្រើសម្រាប់បុគ្គលឡើយ ។ ចំពោះបុគ្គលត្រូវប្រើពាក្យសមមិត្ត ឈ្មោះនេះ ឬសមមិត្តកំណែនេះ ឬសមមិត្តកំណែអង្គការរដ្ឋាភិបាលនេះ ។ ទុច្ចរិត សមមិត្ត តេស សមមិត្តលេខ សមមិត្តកំណែអង្គការ ។ល។”

^{១២} ណាយ៉ាន់ ចាន់ដា, “បងប្អូនដែលជាសត្រូវ៖ សង្គ្រាមបន្ទាប់ពីសង្គ្រាម” ញ៉ូវយ៉ក, បោះពុម្ពដោយរោងពុម្ព Macmillan ឆ្នាំ១៩៨៦ ។

^{១៣} ណាយ៉ាន់ ចាន់ដា បានអះអាងថានៅថ្ងៃទី២ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៧ កងកម្លាំងរដ្ឋាភិបាលវៀតណាមបានឆ្លងកាត់ទន្លេចតុមុខក្បែរព្រះបរមរាជវាំង ដើម្បីចាប់ព្រះសម្តេចព្រះ នេរោត្តម សីហនុ យកទៅវៀតណាមក្នុងគោលបំណងឲ្យព្រះអង្គដឹកនាំចលនាស៊ីមួយក្រោមការជួយទំនុក បម្រុងរបស់វៀតណាមប្រឆាំងនឹងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ប៉ុន្តែផែនការនេះត្រូវបរាជ័យ ។ នៅថ្ងៃនោះដែរ ដោយសារសភាពការណ៍

ដែលរៀនណាមួយចូលកម្ពុជាកាន់តែមានសភាពធ្ងន់ធ្ងរនោះ ខៀវ សំផន បានជម្លៀសព្រះអង្គទៅកាន់ស្រុកស៊ីសុផុនក្បែរព្រំដែនខ្មែរ-ថៃ។ ពីរថ្ងៃក្រោយមក ខៀវ សំផន បានទៅយានព្រះអង្គចូលមកទីក្រុងភ្នំពេញវិញដោយនិយាយថារៀនណាមបានដកថយវិញហើយ ។ ថ្ងៃទី៥ ខែមករា ប៉ុល ពត បានយានព្រះអង្គទៅជួបប្រជុំក្នុងគោលបំណងស្នើសុំឲ្យព្រះអង្គធ្វើជាតំណាងរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនៅអង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីទាមទារការកែទម្រង់ស្រុកប្រឹក្សានុវត្តិសុខអង្គការសហប្រជាជាតិប្រឆាំងនឹងការលុកលុយរបស់រៀនណាម ។ ជាមួយនឹងកិច្ចការដ៏មានសារៈសំខាន់នេះ ប៉ុល ពត យល់ព្រមអនុញ្ញាតឲ្យព្រះរាជវង្សានុវង្សទាំងអស់ចាកចេញពីកម្ពុជាជាមួយព្រះអង្គដែរ ទោះបីជាមានការជំទាស់ពី អៀង សារី ដែលចង់ទុកព្រះរាជវង្សានុវង្សទាំងអស់នៅក្នុងប្រទេសជាចំណាប់ខ្លាំងក៏ដោយ ។ ព្រះអង្គនិងព្រះរាជវង្សានុវង្សបានយានចាកចេញទៅប្រទេសចិនតាមដើងយន្តហោះចិនមួយគ្រឿង នៅថ្ងៃទី៦ ខែមករា ។ ណាយ៉ាន់ ចាន់ដា, “សង្គ្រោះបង្កបង្កើន: សង្គ្រោះបង្កបង្កើនសង្គ្រោះ” ញ៉ូវយ៉ក, បោះពុម្ពដោយរាជពុម្ព Macmillan ឆ្នាំ១៩៧៦ ។

^{១៤} គណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍នៃសភាគណៈកម្មាធិការប្រជាជនកម្ពុជារួមមាន នួន ជា (ប្រធាន), ឆ័ន កង (អនុប្រធានទី១), ពៅ ស៊ូ (អនុប្រធានទី២) និង រស់ នឹម, ស សារី, ម៉ី ឆាំ, ខេន សុខ, ម៉ាត់ លី, ថង ស៊ី, និង រស់ ព្រាប (ជាសមាជិក) ។ គណៈប្រធានរដ្ឋកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យរួមមាន: ខៀវ សំផន (ប្រធាន), សោ ភឹម (អនុប្រធានទី១) និង ញឹម រស់ (អនុប្រធានទី២) ។ សមាសភាពសមាជិករដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យរួមមាន ប៉ុល ពត (នាយករដ្ឋមន្ត្រី), អៀង សារី (ទបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទី១និងជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការបរទេស), វ៉ែន រ៉េត (ទបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទី២និងជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច), សុន សេន (ទបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទី៣និងជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការពារជាតិ), ហ៊ុំ នឹម (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងឈាសនាការនិងព័ត៌មាន), ជួន ជឿន (រដ្ឋមន្ត្រី ក្រសួងសុខាភិបាល), អៀង ធីរិទ្ធ (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងស្ថិតិ), គូប ភឿន (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងសាធារណការ), យុន យ៉ាត (រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងវប្បធម៌អប់រំ និងសិក្សាធិការ) ។ ក្រៅពីនេះកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យមានចាត់តាំងគណៈកម្មាធិការមួយចំនួនដូចជាគណៈកម្មាធិការកសិកម្មដឹកនាំដោយ ជ័យ សួន, គណៈកម្មាធិការទស្សនាបក្សដឹកនាំដោយ ចេង អន, គណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្មដឹកនាំដោយ កុយ ធួន, គណៈកម្មាធិការចម្ការកៅស៊ូ ដឹកនាំដោយសមមិត្ត ភួន, គណៈកម្មាធិការកម្មនាគមន៍ដឹកនាំដោយ ម៉ី ប្រាង និងគណៈកម្មាធិការថាមពល ។ គណៈកម្មាធិការទាំងប្រាំមួយនេះស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ ទបនាយករដ្ឋមន្ត្រីទទួលបន្ទុកខាងសេដ្ឋកិច្ច ហើយប្រធានគណៈកម្មាធិការនីមួយៗមានឋានៈស្មើនឹងរដ្ឋមន្ត្រី ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ស្ថាប័នខាងលើនេះមិនមានដំណើរការពេញលេញច្បាស់លាស់ទេ ។ (ដកស្រង់ចេញពីឯកសារលេខ D2127នៅក្នុងបណ្ណសាររដ្ឋរបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ស្តីអំពី“អង្គប្រជុំសន្និបាតលើកទី១ ក្នុងសម័យកាលទី១ របស់សភាគណៈកម្មាធិការប្រជាជនកម្ពុជា ថ្ងៃ១១-១៣ មេសា ១៩៧៦” ។

^{១៥} អ៊ីសា ខុស្វាន “ការបោះឆ្នោតរបស់ជនជាតិចាម” អត្ថបទបោះពុម្ពផ្សាយទី៩របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ឆ្នាំ២០០៦ ។

^{១៦} មជ្ឈមណ្ឌលសិក្សាជាតិដែលបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាប្រើសំដៅទៅលើថ្នាក់ដឹកនាំកុលរបស់រដ្ឋាភិបាល និងក្រសួងដែលមានអំណាចខ្លាំងឡាយ ។ ស្ថាប័នទាំងនេះអាចជាគណៈកម្មាធិការមជ្ឈម គណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍ឬកងទ័ព ។

^{១៧} អ្នកស្រាវជ្រាវរបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា អ៊ីសា ខុស្វាន បានឲ្យគួរលេខជនជាតិចាមដែលស្លាប់ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យចំនួនពី៤សែនទៅ៥សែននាក់ ។ អ៊ីសា ខុស្វាន បានអះអាងថា ក្នុងលេខនេះបានមកពីបទសម្ភាសន៍របស់លោកជាមួយថ្នាក់ដឹកនាំជាន់ខ្ពស់អ៊ីស្លាមជាច្រើនរូប ដែលធ្លាប់ដឹងនិងបានប្រមូលស្ថិតិជនជាតិចាមនៅកម្ពុជា ។ ថ្នាក់ដឹកនាំអ៊ីស្លាមទាំងនោះបាននិយាយថា ជនជាតិចាមមុនឆ្នាំ១៩៧៥មានចំនួនប្រហែល៧សែននាក់ ហើយនៅឆ្នាំ១៩៧៩ មានជនជាតិចាមនៅសេសសល់តែប្រមាណពី២សែនទៅ៣សែននាក់ប៉ុណ្ណោះ ។ (“អ្នកចុះ: យុត្តិធម៌របស់ជនជាតិចាមក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ” អត្ថបទបោះពុម្ពលើកទី២របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា,

ភ្នំពេញ, បោះពុម្ពឆ្នាំ២០០២ ។) ប្រវត្តិវិទូ ប៊ែន ឃៀននិ បានឲ្យតួរលេខទាបជាងនេះ ។ ឃៀននិ បានអះអាងថា ចំនួនជនជាតិចាមក្នុង ឆ្នាំ១៩៧៥មាន២សែន៥ម៉ឺននាក់ ហើយយោងតាមអត្រាកំណើនជនជាតិចាម ចំនួននេះអាចកើនឡើងដល់២សែន៦ម៉ឺននាក់ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៩ ។ ឃៀននិ បានទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានថា ចំនួនជនជាតិចាមក្រោយឆ្នាំ១៩៧៩មានប្រហែល១សែន៧ម៉ឺនពាន់នាក់ មានន័យថាជនជាតិចាម ដែលស្លាប់ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យមានចំនួនប្រហែល៨ម៉ឺន៧ពាន់នាក់ ។ (ប៊ែន ឃៀននិ “ភើ ប៉ូល ពត ឡើងកាន់អំណាចដោយ របៀបណា: ប្រវត្តិចលនាកុម្មុយនិស្តនៅកម្ពុជា១៩៣០ - ១៩៧៥” New Haven and London, Yale University Press, បោះពុម្ព ឆ្នាំ១៩៩៦ ។)

^{១៨} ពិន យ៉ាដៃ, “ជីវិតក្នុងថ្ងៃ ក្នុងត្រូវតែរស់: សោកនាដកម្មដ៏ជាក់ស្តែងក្នុងរបបខ្មែរក្រហម” (អត្ថបទបកប្រែ) ការបោះពុម្ពផ្សាយរបស់ គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយ SIPAR បោះពុម្ពនៅភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០០៣ ។

^{១៩} ជូ សូភា “មានខោសព្វោះអ្វី?” ឯកស្រង់ចេញពីអត្ថបទតែសេចក្តីចំណាត់ថ្នាក់ដ៏យលាកិលេខពីរ នៅក្នុងការប្រកួតប្រជែងក្នុងកម្មវិធី ថែរក្សាប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែលរៀបចំឡើងក្រោមភិប្នហប្រតិបត្តិការរវាងមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជានិងសមាគម អ្នកនិពន្ធខ្មែរ នៅខែមេសា ឆ្នាំ២០០៤ ។

^{២០} ម៉ម ងៃថ្ងៃ, “សំណល់ជីវិតនិងស្រមោលអតីតកាល” ជ័យលាភីទីបួនក្នុងការប្រកួតប្រជែងសំណេរតែសេចក្តីដែលទប់ទល់ដោយ សមាគមអ្នកនិពន្ធខ្មែរនិងមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា នៅខែមេសា ឆ្នាំ២០០៤ ។

^{២១} វ៉ាន់ ណាត “រូបគំនូរអ្នកខោសម្លាក់នៅក្នុងកុក: មួយឆ្នាំក្នុងមន្ទីរស-២១របស់ខ្មែរក្រហម” បោះពុម្ពនៅទីក្រុងប៉ារីស ដោយក្រុមហ៊ុន White Lotus នៅឆ្នាំ១៩៩៨ ។

^{២២} មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា “អំពីឈ្មោះ តុន កម្មករជួសជុលរទេះភ្លើង” ឯកសារលេខ D02831 ។

^{២៣} មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា “ភាំង ឡញ អតីតអ្នកធ្វើការនៅក្រសួងប្រៃសណីយ៍ ក្រោយមកធ្វើទាហានពាក់សក្តិពីរ ឥឡូវធ្វើការ នៅភូមិដីអោក ស្រុកបារាយណ៍” ឯកសារលេខ D02845 ។

^{២៤} កម្ពុជាក្រោមជាទឹកដីភាគខាងត្បូងរបស់អាណាចក្រខ្មែរ ដែលឥឡូវបានក្លាយទៅជាទីក្រុងហូជីមិញ (ដែលខ្មែរហៅថាព្រៃនគរ) ។ ទឹកដី នេះត្រូវបានដាក់ឈ្មោះថា កូសាំងស៊ីន នៅក្នុងជំនាន់អាណានិគមបារាំង ។ រដ្ឋាភិបាលអាណានិគមបារាំងបានប្រកល់កម្ពុជាក្រោមទៅឲ្យ វៀតណាមក្នុងឆ្នាំ១៩៥៥ ។ ប្រជាជនខ្មែរជាច្រើនមានរស់នៅផ្នែកខ្លះនៃទឹកដីនេះ ប៉ុន្តែប្រជាជនភាគច្រើនជាជនជាតិវៀតណាម ។

^{២៥} នៅថ្ងៃទី២ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៨ ចលនាស៊ូប្រឆាំងនឹងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានប្រារព្ធធម្មិទ្ធិន៍ នៅស្រុកស្នួល ខេត្តក្រចេះ ដើម្បី បង្កើត “រណសិរ្សសាមគ្គីសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជា” ដែលក្រោយមកក្លាយទៅជា “រណសិរ្សសាមគ្គីសាធារណការពារមាតុភូមិកម្ពុជា” ។ សមាជិកពីររយ នាក់បានចូលរួមនៅក្នុងអង្គមិទ្ធិន៍នេះ ដើម្បីទទួលស្គាល់គណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមរបស់រណសិរ្សដប់បួនរូប ដែលមានសមមិត្ត ហេង ស៊ិន ជា ប្រធាន សមមិត្ត ជា ស៊ីម ជាអនុប្រធាន និងសមមិត្ត រស់ សម័យ ជាអគ្គលេខាធិការ ។

២៦ សម្តេចបវរសេដ្ឋា សឺន សាន កើតនៅឆ្នាំ១៩១១ នៅកម្ពុជាក្រោម ។ សម្តេចជានាយករដ្ឋមន្ត្រីក្នុងសម័យសង្គមរាស្ត្រនិយម ពីខែ
ឧសភា ឆ្នាំ១៩៦៧ ដល់ខែមករា ឆ្នាំ១៩៦៨ ។ ក្នុងទសវត្សរ៍ ឆ្នាំ១៩៨០ សម្តេច សឺន សាន បានដឹកនាំ “ណាសិរ្សជាតិរំដោះប្រជាពលរដ្ឋ
ខ្មែរ” ។ បន្ទាប់ពីការបរាសន្តិភាពក្រុងប៉ារីស សម្តេច សឺន សាន បានបង្កើតនិងដឹកនាំ “គណបក្សប្រជាធិបតេយ្យសេរីនិយមព្រះពុទ្ធសាសនា”
ចូលរួមក្នុងការបោះឆ្នោតជាតិឆ្នាំ១៩៩៣ ។ សម្តេច សឺន សាន បានទទួលមរណភាពដោយរោគាពាធនៅប្រទេសបារាំង នៅថ្ងៃទី១៩
ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០០ ក្នុងជន្មាយុ៨៩ឆ្នាំ ។

អ្នកនិពន្ធ

ឪ ខាំបូលី កើតនៅឆ្នាំ១៩៨១ នៅខេត្តក្រចេះ ។ ឪ ខាំបូលី ចាប់ផ្តើមបំពេញការងារនៅមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារ តាំងពីឆ្នាំ២០០៣ ។ បូលី បានសរសេរអត្ថបទជាច្រើនដែលបានចុះផ្សាយនៅក្នុងទំព័រទស្សនាវដ្តី “ស្វែងរកការពិត” និង ជាអ្នកសម្របសម្រួលគម្រោងនៃការសិក្សាពីអំពើប្រល័យពូជសាសន៍នៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ បូលី ទទួល បានសញ្ញាប័ត្របរិញ្ញាប័ត្រផ្នែកភាសាអង់គ្លេសពីសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទភ្នំពេញ និងបរិញ្ញាប័ត្រពាណិជ្ជកម្មពីវិទ្យាស្ថាន ជាតិគ្រប់គ្រង ។ បូលី ធ្លាប់បានទៅសិក្សាមុខវិជ្ជាពីអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ នៅសាកលវិទ្យាល័យកុងឌឺងដៀរប្រទេស កាណាដា និងធ្លាប់បានទៅធ្វើកម្មសិក្សានៅសារមន្ទីរប្រល័យពូជសាសន៍ និងវិទ្យាសម្រេងសហរដ្ឋអាមេរិក នៅទីក្រុងវ៉ាស៊ីន តោនឌីស៊ី សហរដ្ឋអាមេរិក ។

ការពិភាក្សារួមគ្នារបស់កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម (រូបថតឯកសារសារមន្ទីរឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍ទួលស្មែរ)